

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

**Konstrukce kolektivní identity v biografických
vyprávěních třetí generace řecké komunity v České
republice**

Klára Mokrá

© 2016 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Klára Mokrá

Hospodářská a kulturní studia

Název práce

Konstrukce kolektivní identity v biografických vyprávěních třetí generace řecké komunity v České republice

Název anglicky

The construction of the collective identity in biographical narations of the third generation of the Greek community in the Czech republic

Cíle práce

Diplomová práce se v obecné rovině zabývá otázkou konstrukce kolektivní identity. Tato problematika je sledována na konkrétním příkladu třetí generace řecké komunity žijící v České republice. Cílem práce je zjistit, jakou roli hraje pro vybrané zástupce dané generace řecká identita jejich předků, zda dochází k její transmissi a v jaké podobě.

Metodika

Teoretická část vychází ze studia odborné literatury, dobových materiálů a dalších relevantních zdrojů. Empirická část je založena na kvalitativním biografickém výzkumu, kdy za pomoci biograficko-narativních rozhovorů budou získány životní příběhy několika zástupců vybrané generace řecké komunity.

Doporučený rozsah práce

60-80 stran

Klíčová slova

Kolektivní identita, kolektivní paměť, generace, migrace, asimilace, biografický výzkum.

Doporučené zdroje informací

- ASMANN, Jan. Kultura a paměť: Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku. 1. vydání. Praha: Prostor, 2001. 317 s. ISBN 80-7260-051-6.
- BERGER, Peter; LUCKMANN, Thomas. Sociální konstrukce reality: Pojednání o sociologii vědění. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. 214 s. ISBN 80-85959-46-1.
- BOTU, Antula; KONEČNÝ, Milan. Řečtí uprchlíci: Kronika řeckého lidu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1948-1989. 1. vydání. Praha: Řecká obec, 2005. 523 s. ISBN 80-239-5462-8.
- CIRONIS, Petros. Děti Helady. 2. dopl. a opr. vyd. Rokycany: Státní okresní archiv, 2002. 201 s. ISBN 8023909479.
- HALBWACHS, Maurice. Kolektivní paměť. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. 289 s. ISBN 978-80-7419-016-2.
- NOSKOVÁ, Helena; BEDNAŘÍK, Petr. Identita národnostních menšin a integrace cizinců střední a východní Evropy ve dvaceti letech svobody. 1. vydání. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. 187 s. ISBN 978-80-7285-138-6.
- PAPADOPULOS, Chr. Lysimachos. Den Návratu: Historie, zážitky a osobní vzpomínky na velkou emigraci z let 1949 a 1950 v Československu u příležitosti uplynulých 50. let. Praha: Nemesis, 1999. 299 s.
- PAPADOPULOS, Chr. Lysimachos. Děti bouře: Vzpomínky a výpovědi o dětských emigrantech z roku 1948 po padesáti letech. Praha: Nemesis, 1998. 116 s.
- ŠATAVA, Leoš. Jazyk a identita etnických menšin: Možnosti zachování a revitalizace. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. 215 s. ISBN 978-80-86429-83-0.
- ZISSAKI-HEALEY, Tassula. The Greek Civil War 1946-1949: The Greek Political Emigrants in Czechoslovakia. Athens: AR.ISTO.S-GSEE, 2009. 161s. ISBN 978-960-88885-4-8.
-

Předběžný termín obhajoby

2015/16 LS – PEF

Vedoucí práce

PhDr. Sandra Kreisslová, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 5. 9. 2013

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 5. 12. 2013

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 31. 03. 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Konstrukce kolektivní identity v biografických vyprávěních třetí generace řecké komunity v České republice" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 31. 3. 2016

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí diplomové práce PhDr. Sandře Kreisslové, Ph. D. za její konzultace, cenné připomínky a čas, který mi věnovala. Dále bych ráda poděkovala paní Tassule Zissaki-Healey, předsedkyni Řecké obce Praha, za námět na téma diplomové práce, poskytnutí studijních materiálů, její čas a vstřícnost, a především za zprostředkování kontaktu s členy řecké komunity. Největší poděkování pak patří narátorům, kteří byli ochotni se podělit o jejich životní příběhy a umožnili tak vznik této diplomové práce.

Konstrukce kolektivní identity v biografických vyprávěních třetí generace řecké komunity v České republice

The construction of the collective identity in biographical narations of the third generation of the Greek community living in the Czech republic

Souhrn

Úkolem předkládané diplomové práce je zachytit mezigenerační proces konstrukce a transmise atributů identity v řecké komunitě žijící v České republice. Výzkum se zaměřuje na specifickou skupinu narátorů, třetí generaci „českých“ Řeků. Výběr cílové skupiny je podmíněn pouze kritériem příslušnosti k výše zmíněné generaci, aby užším zaměřením nebyla ovlivněna přenositelnost výsledků na celé pokolení. Cílem bádání je zodpovědět výzkumnou otázku, a sice, jakou roli hraje pro vybrané zástupce dané generace řecká identita jejich předků, zda dochází k její transmisi a v jaké podobě. Otázku by nebylo možné zodpovědět bez stanovení hlavních atributů identity zmiňované třetí generace. Proveden byl biografický výzkum, a na základě získaných narací byly tyto atributy určeny. Z životních příběhů třetí generace Řeků žijících v České republice vyplývá, že jsou ovlivněni českým i řeckým kulturním prostředím, avšak těžko sami hodnotí, která část jejich identity je řecká, a která česká. V emoční rovině inklinují spíše k Řecku a řecké kultuře, sounáležitost však cítí i s českým prostředím, které je vnímáno jako domácí.

Summary

This diploma thesis aims to capture intergenerational process of creation of identity attributes of the Greek community living in the Czech Republic. The research is focused on specific group of narrators, the third generation of Czech “Greeks”. The selection of the target group is conditioned only by the criterion of membership to hereinabove mentioned generation in order not to affect the transferability of the results to the entire generation by narrower approach. The aim of this research is to answer the question of what is the role

for the selected representatives of such a generation played by the Greek identity of their ancestors, whether its transmission occurs and in what way. It would be impossible to answer such a question without defining the main attributes of the mentioned third generation. Biographical research was conducted and on basis of obtained narrations the attributes were defined. As results from the life stories of the third generation of Greeks living in the Czech Republic they are influenced by Czech as well as by Greek cultural environment, however, they can hardly define what part of their identity is Greek and what part is that of Czech. On the emotional level they rather incline to Greece and Greek culture, nevertheless they consider themselves as part of the Czech environment, which is considered as indigenous, as well.

Klíčová slova: Kolektivní identita, kolektivní paměť, generace, migrace, asimilace, biografický výzkum

Keywords: Collective identity, collective memory, generation, migration, assimilation, biographical research

Obsah

1	ÚVOD.....	9
2	CÍL A METODIKA.....	11
3	LITERÁRNÍ REŠERŠE.....	15
4	TEORETICKÁ ČÁST.....	17
4.1	Kolektivní paměť.....	17
4.2	Identita.....	20
4.2.1	Kolektivní identita.....	20
4.3	Generace.....	22
4.4	Migrace.....	24
4.4.1	Postavení menšin v majoritní společnosti.....	24
4.4.2	Transnacionální migrace.....	26
5	ANALYTICKÁ ČÁST.....	27
5.1	Popis terénního výzkumu.....	27
5.2	Občanská válka v Řecku jako důvod příchodu řeckého politického exilu do Československa.....	29
5.2.1	Číselné statistiky obětí občanské války.....	32
5.3	Pohled do historie Řeků v Československu: od historické zkušenosti první a druhé generace po současnost.....	35
5.4	Jazyk.....	44
5.5	Folklor a spolkový život.....	53
5.5.1	Účast na spolkovém životě řeckých obcí.....	60
5.6	Sebeuvědomění řecké a české identity.....	61
5.6.1	Otázka vlasti, domova.....	66
5.6.2	Vnímání Řecka a České republiky a jejich obrazu.....	67
5.7	Občanství.....	70
5.8	Rodina.....	73
5.9	Endogamie/exogamie ve vztazích řecké komunity.....	77
5.10	Strava.....	80
5.11	Náboženství.....	82
5.12	Politické vyznání.....	83
5.13	Řecká jména.....	86
6	VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	88
7	ZÁVĚR.....	90
8	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	91
9	PŘÍLOHY.....	94
	Příloha č. 1: Mapa Řecka.....	94
	Příloha č. 2: Seznam doplňujících otázek k narativnímu interview.....	95

1 ÚVOD

Řecká komunita v České republice se od počátku formovala na pozadí složitých historických i politických událostí. Příčinou příchodu Řeků do Československa byla probíhající občanská válka v Řecku a následný vynucený exil. Po příchodu do Československa byli Řekové vystaveni střetu dvou velmi odlišných kultur, své řecké a české. Zpočátku přetrvávaly silné snahy o udržení řecké identity, z důvodu předpokládané dočasnosti pobytu. Poté, co se tento předpoklad ukázal, jako mylný započal spontánní integrační proces Řeků do české společnosti.

V kontextu dnešní doby, kdy je společnost ovlivněna procesy celosvětové integrace a globalizace je zajímavé zaměřit se na řeckou etnickou skupinu v České republice, jež je kromě tlaků globalizované společnosti vystavena již několik desetiletí vlivu většinové české společnosti. Přesto však si zachovává silné etnické cítění a emoční poutu k Řecku a řecké kultuře.

V obecné rovině se předkládaná diplomová práce bude zabývat otázkou konstrukce kolektivní identity. Tato problematika bude sledována na konkrétním příkladu třetí generace řecké komunity žijící v České republice. Terénní výzkum, jež bude proveden v rámci bádání si klade za cíl zodpovědět stěžejní výzkumnou otázku, a sice jakou roli hraje pro vybrané zástupce dané generace řecká identita jejich předků, zda dochází k její transmisi a v jaké podobě.

Diplomová práce bude koncepčně rozdělena do několika kapitol. V jejím úvodu bude představena metodika a cíl práce. Výběr správné metody sběru dat je stěžejní pro získání relevantních výsledků výzkumu, v případě této práce se jedná o biografický výzkum provedený formou narativních interview. Prostřednictvím narativních interview se respondenti s tazatelem dělí o své životní příběhy. Badatel získává citlivý materiál, měl by tedy znát přesné zásady práce s ním, a být seznámem s etickými problémy, jež mohou během výzkumu vyvstat.

Před zahájením bádání by se výzkumník měl zaměřit na studium teoretických východisek a konceptů stěžejních pro dané šetření. V předkládané práci tak bude učiněno

v kapitole *Teoretická část*, která se bude zabývat pojmy kolektivní pamět, identita, generace a migrace.

Analytická část práce bude v první úseku věnována terénnímu výzkumu, popíše jeho průběh. Na základě získaných rozhovorů, a po provedení obsahové analýzy budou stanoveny hlavní atributy formující identitu třetí generace Řeků v České republice. Jednotlivé atributy budou analyzovány z hlediska faktorů, které je utváří, a bude zkoumáno, do jaké míry mají vliv na sebeidentifikaci vybraných narátorů. Výzkumné šetření by nemohlo být objektivně provedeno bez znalosti historického pozadí vývoje řecké komunity. Součástí analytické části práce bude historický exkurz zkoumající příčiny příchodu řecké komunity a následný vývoj komunity v Československu.

Na základě získaných poznatků budou sepsány výsledky empirického šetření, jež budou popsány také v zobecňující kapitole *Závěr*.

2 CÍL A METODIKA

Cílem předkládané diplomové práce je zjistit, jakou roli hraje pro vybrané zástupce třetí generace řecká identita jejich předků, zda dochází k její transmisi a v jaké podobě. Snahou je zmapovat samotný proces konstrukce identity, identifikovat pod vlivem jakých atributů se identita formovala, a to prostřednictvím získaných narací vybrané generační skupiny.

K dosažení cíle práce bude použito metody studia dokumentů a biografické metody, které vycházejí z předpokladů a charakteristik kvalitativního výzkumu. Pojem kvalitativní výzkum je obsáhlý a ve své šíři zahrnuje rozdílné přístupy a metody. Významným americkým metodologem Johnem W. Creswellem byl kvalitativní výzkum definován následovně: *„Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách”* (Hendl, 2008, s. 48).

Biografický výzkum je jednou z metod kvalitativního výzkumu. Psanou historii života jedince interpretovanou někým druhým, tedy výzkumníkem, označujeme jako biografii. Oproti tomu autobiografie je podávána samotným autorem životního příběhu. Biografický výzkum si v zásadě klade za cíl přispět k objasnění osobních nebo společenských jevů. Toho je dosahováno srovnáváním různých biografii, ve kterých jsou nalézány podobnosti a vzorce životních příběhů informátorů. Biografické zkoumání se zaměřuje na vnitřní perspektivy jedince, interakce jedince v sociálním kontextu a zkušenost jedince v různých rolích v průběhu různých okamžiků života (Hendl, 2008, s. 128). K získávání biografického materiálu lze dojít různě, např. prostřednictvím analýzy deníků, dopisů tzv. ego dokumentů. Dále ale také z rozhovorů, z nichž vychází i daná práce.

Stěžejní metodou sběru dat pro účely této práce bude narativní interview. Narativní interview je v biografické metodě považováno za jednu z nejvýznamnějších technik získávání informací od informátorů. Označení „narativní” nese tento rozhovor proto, že staví na vyprávěních životních příběhů informantů, tzv. naracích. Metodu narativního

interview jako první zpracoval německý sociolog Fritz Schütze a je dle něj formou hloubkového a otevřeného rozhovoru. Informátor je badatelem vyzván k spontánnímu vyprávění, v němž kombinuje své osobní životní prožitky s kolektivně-historickými biografickými událostmi a jejich situačními průběhy (Schütze, 1999). Jak později poukázala německá socioložka Gabriela Rosenthalová, z teoretického hlediska je důležité vyprávění o celém životě, bez ohledu na to, zda se výzkumná otázka vztahuje pouze k jeho části. Různí lidé subjektivně přisuzují různé významy svým zkušenostem, a ty je možné adekvátně interpretovat pouze na pozadí celé biografie (Hendl, 2008, s. 176).

Vlastní rozhovor se podle metodologa Jana Hendla (2008, s. 176) dělí na čtyři fáze: stimulace, vyprávění, kladení otázek pro vyjasnění a zobecňující otázky. V první fázi výzkumník dotazovanému předkládá téma rozhovoru. V tomto tématu by měl dotazovaný spatřovat jistý vyprávěcí apel, měl by ho stimulovat k vyprávění. Velice důležité v této fázi je získání důvěry respondenta. V další fázi je přistupováno k samotnému vyprávění dotazovaného, které by nemělo být přerušováno žádnými otázkami a tematizujícími intervencemi výzkumníka. Teprve ve třetí fázi se tazatel vrací do své aktivní role. Může informanta požádat o rozvedení aspektů a událostí, které již byly naznačeny na pozadí spontánního vyprávění, ale nezaměřila se na ně vypravěčova pozornost. Dále může badatel klást otázky, které se týkají předmětu jeho výzkumu, ale dosud nebyly zmíněny (Schütze, 1999). V poslední fázi interview jsou často tazatelem kladeny otázky „proč“, které vysvětlují některé osobní záležitosti dotazovaného a směřují k vyjasnění významových struktur, které neodhalil (Hendl, 2008, s. 176).

V biografickém výzkumu je vždy nutné brát ohled na etické otázky. Důležitým požadavkem je zachování soukromí informátorů. Pokud pouhá anonymita nestačí, je nutné změnit i některé skutečnosti, což by ale nikdy nemělo narušit vyznění celé zprávy. Výzkumník by měl být schopen navodit pocit emočního bezpečí, protože pouze tak bude dotazovaný ochotný vyjadřovat se k citlivým otázkám, kterých se výzkum často dotýká. Nezanedbatelným jevem pojmím se k otázkám etiky v biografickém výzkumu je reciprocita. Výzkumník a narátor navazují určitý osobní vztah, který může nabývat různé hloubky a vyvolávat jak kladné, tak záporné emoce. Vztah je však vždy postaven na tom, že výzkumník získává potřebné informace od informátora. Může pak nabýt dojmu, že by měl recipročně reagovat a narátorovi se nějakým způsobem „odvděčit“ (Hendl, 2008, s. 154).

K etickým problémům a otázce reciprocity během výzkumu se vyjadřuje česká etnoložka Jana Nosková (2004). Podle Noskové je záměr badatele částečně egoistický, jelikož do výzkumu vstupuje s jasnou představou a informátoři jsou jeho „prostředky“ jak tuto představu naplnit. Z toho důvodu je badatelovo chování a navozování přátelské atmosféry částečně hrané či předstírané. U badatele tak může nastat pocit, že dotazované vlastně využívá. Oni mu svěřují své životní příběhy a on jim to nemá jak „oplatit“. Další vnitřní konflikt výzkumníka může nastat v okamžiku, kdy je bádání u konce a na řadě je zpracování a zveřejnění výsledků. Výsledky, které se rozhodne publikovat, mohou být kritické a poukazovat na některé stereotypy a „mýty“ informátorů. To pak může být z pohledu informátorů (a někdy i samotných badatelů) chápáno jako „zrada“. Obecně je pro výzkum důležité, aby si badatel udržoval ve vztahu k narátorům určitý odstup. Jedině tak může dojít k objektivním závěrům, které nebudou ovlivněny jeho emočním vztahem k dotazovaným.

Nejen sběr dat, ale především analýza a interpretace výsledků jsou důležitou součástí biografického výzkumu. Při interpretaci biografických dat musíme mít na zřeteli, že *„paměti ani historie již nemůžou být chápány jako objektivní“*. V obou případech se setkáváme s výsledky procesu vědomé a nevědomé selekce, interpretace a zkreslení, jež jsou sociálně formovány. Jinými slovy se ve výpovědích respondentů vždy nějakým způsobem odráží společnost jako celek, a právě proto je tedy nutné mít na paměti aspekt sociální konstrukce (Burke, 1989). Výběr vzpomínek a jejich aktuální vidění respondentem je neméně ovlivněno jeho současnou životní situací (Volbrachtová, 1994, s. 287). Vyprávění nikdy není neutrální, vždy je určeno pro někoho a kritéria posluchače mají vliv na formování individuální i kolektivní paměti. Důležité je zkoumat nejen to, co informátor říká, ale především odhalovat důvody a okolnosti proč to říká (Svoboda, 2007).

Další metodou kvalitativního výzkumu, která bude v této práci použita, je zkoumání dokumentů, především knih mapujících historické pozadí příchodu Řeků do Československa a příchod samotný, vývoj řecké komunity na území Československa a později České republiky. V neposlední řadě budou zkoumány osobní zpovědi příslušníků řecké komunity v České republice obsažené v již publikovaných materiálech. Výhodou této metody je různorodost materiálů. Dalším kladem je skutečnost, že zde nedochází k působení faktorů, jež mohou vést ke zkreslování či jsou zdrojem chyb u metod, kdy je badatel v přímém kontaktu se zkoumanými osobami. Subjektivita výzkumníka neovlivňuje

informace obsažené v dokumentech, ovlivnit může pouze výběr dokumentů. Pro výzkumníka je důležité, že v dokumentech se projevují osobní nebo skupinové vědomé nebo nevědomé postoje, hodnoty a ideje (Hendl, 2008, s. 130). Při zkoumání dokumentů je důležitá osoba autora. U materiálů zabývajících se shodnou událostí, můžeme u různých autorů narazit na rozdílný výklad. U dokumentů vztahujících se k tématu této diplomové práce lze například předpokládat, že autor, který je Řekem, události může interpretovat jinak než neřecký autor. Spisovatel, jež se dané události osobně účastnil, ji pravděpodobně zaznamená jinak než ten, který ji zná z vyprávění druhých.

V dané práci je tedy využito dvou metod kvalitativního výzkumu – metody narativního interview a zkoumání dokumentů. K bližšímu popisu průběhu výzkumu se vyjádří kapitola *5.1 Popis terénního výzkumu.*

3 LITERÁRNÍ REŠERŠE

Dobrá znalost minulosti je základním předpokladem pro pochopení současnosti. To, přeneseno do rámce této diplomové práce znamená, že je-li zde zkoumána řecká komunita žijící v České republice, je nutné seznámit se s její historií. Pramenů pro její poznání existuje celá řada. Značná část autorů věnujících se této problematice je právě členy řecké komunity v České republice, a celá řada jejich děl je autobiografická. Významným autorem je český historik řeckého původu Petros Cironis, který se narodil v Řecku a do Československa se dostal v emigrační vlně řeckých dětí na konci 40. let 20. století. V knize s názvem *Děti Helady* (1976) vypráví svůj vlastní životní příběh a na pozadí vlastních vzpomínek osvětluje průběh občanské války, odchod z Řecka a příchod do Československa. Kniha se spíše než na fakta soustředí na podání obrazu o životě obyčejných lidí ve válkou poničeném Řecku. Dalším jeho dílem je kniha *Akce „Řecké děti 1948“ s podtitulem Dokumenty, vzpomínky a komentáře na emigraci helénských dětí v roce 1948 do Československa* (2001). Zde popisuje průběh 2. světové války a občanské války v Řecku, aktéry bojů a jejich role v konfliktu a vysvětluje důležité a zlomové okamžiky, které vyústily v situaci, která si jako řešení žádala emigraci části řecké populace. Dále popisuje vlnu první, dětské emigrace a velice podrobně se zabývá popisem dětských domovů řeckých dětí v jednotlivých okresech. Zároveň autor přiznává, že se snažil o sestavení kompletního jmenného seznamu dětí, které přišly do Československa a o zmapování jejich pohybu mezi domovy, což se mu však povedlo jen částečně (alespoň v době publikování knihy).

Významným a často citovaným dílem je kniha *Řečtí uprchlíci s podtitulem Kronika řeckého lidu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1948 – 1989* (Botu, Konečný, 2005). Kronika sleduje podrobně příliv řeckých uprchlíků a proces jejich usazování v českých obcích. Zároveň popisuje způsob organizace péče o řecké emigranty v Československu, včetně vzdělávání a života v dětských domovech a dotýká se témat jako právní postavení řecké emigrace či repatriace. V češtině nedávno vydaný titul předsedkyně Pražské řecké obce Tassuly Zissaki-Healey *Řecký politický exil a národnostní menšina v českých zemích*¹

¹ Jak mi autorka osobně sdělila, označení „politický exil“ v názvu knihy zvolila cíleně, aby zdůraznila, že důvod nuceného odchodu Řeků z vlasti byl právě politický, a zároveň tak upozornila na specifčnost řecké skupiny v České republice.

(2013) je přehledným exkurzem do historie Řecké komunity v České republice. Její velký přínos spočívá v množství obsažených osobních výpovědí, dokumentů z osobních archivů a dalších dobových materiálů. Lysimachos Chr. Papadopoulos je autorem knihy „*Děti Bouře*“ nesoucí podtitul *Vzpomínky a výpovědi o dětských emigrantech z roku 1948 po padesáti letech* (1998). Kniha je z části autobiografická, autor sám je řeckým exulantem a působil jako předseda EVOP (Komise pro pomoc dětem) v Československu, obsahuje ale i svědectví dalších emigrantů. Název knihy *Řekové v Česku* (2013) již sám vypovídá o jejím obsahu. Její autor Sotiris Joanidis se narodil v Řecku a do Československa přišel v dětské emigrační vlně roku 1948. Čtenáře kromě jiného seznamuje s Řeckem a nastiňuje mu řeckou kulturu, tradice a zvyky. Jak již bylo zmíněno výše, většina řeckých autorů má k dané problematice osobní vztah, sami jsou její součástí a do jejich podání se promítá jejich vidění světa, jejich pocity a osobní vzpomínky. Zajímavé proto může být porovnání s dílem kolektivu českých autorů nazvaným *Dějiny Řecka* (Hradečný a kol., 1998). Toto dílo podrobně popisuje dějiny Řecka a dotýká se tak momentů, které ačkoli se udály na území Řecka, byly klíčové pro vznik Řecké komunity v tehdejší Československu.

V knize *Kdo jsem a kam patřím?* (Bittnerová, Moravcová a kol., 2005) publikuje Lenka Němcová (s. 335 - 346) výsledky svého výzkumu zaměřeného na konstrukci identity třetí generace Řeků v České republice provedeného v letech 2001 – 2002. Téma výzkumu je v podstatě shodné s tématem předkládané práce, přesto však jí poskytuje prostor pro další bádání. Podle vlastního vyjádření autorky se výzkum „*záměrně soustředil na vybranou, společensky provázanou skupinu mladých Řeků, kteří vědomě deklarují své řectví a pěstují ho prostřednictvím své aktivní činnosti ve folklorním souboru*“. V tomto případě lze předpokládat, že výsledky daného výzkumu nemohou být aplikovány na celou třetí generaci řecké komunity, jelikož úzce zaměřený výběr narátorů některé její členy již v počátku z výzkumu zcela vyřadil. Předkládaná práce bude vycházet z rozhovorů, pro něž jediným kritériem je, že informátoři patří do zmiňované třetí generace, a naopak se bude snažit oslovit co nejširší spektrum narátorů. Další výzvou je časový odstup třinácti let. Někteří z dotazovaných ve výzkumu z let 2001 – 2002 budou osloveni znovu, a bude tak zajímavé zkoumat, zda se jejich postoje a názory v průběhu času změnily.

4 TEORETICKÁ ČÁST

4.1 Kolektivní paměť

Jelikož bádání v této práci vychází především z vyprávění životních příběhů narátorů a ta jsou založena na jejich vzpomínkách, je nezbytné zmínit pojem lidské paměti. Ještě blížeji je nutné objasnit pojem kolektivní paměti, jelikož všichni informátoři jsou členy jedné komunity, kolektivu.

Pojem kolektivní paměť předložil jako první ve dvacátých letech francouzský sociolog Maurice Halbwachs. Jeho snaha interpretovat paměť jako společenský fenomén vycházela v základu z Durkheimova pojmu kolektivního vědomí. Ústřední tezí všech Halbwachsových děl je společenská podmíněnost paměti (Assman, 1997, s. 36).

Sám Halbwachs (2009, s. 54) ve svém díle *Kolektivní paměť* píše: „...od chvíle, kdy tvoříme spolu se svědky jednu skupinu a uvažujeme stejně o různých souvislostech, tak zůstáváme v kontaktu s touto skupinou, uchovááme si schopnost ztotožňovat naši a její minulost“. Jinými slovy myslíme a vzpomínáme jako členové skupiny, jejíž jsme součástí, nahlížíme na věci jejím pohledem a pracujeme s myšlenkami, které jsou společné jejím členům. Kolektivní paměť se opírá o určitý soubor lidí a lze říci, že individuální paměť každého člena souboru představuje způsob vidění kolektivní paměti celé skupiny. Zde je však nutné podotknout, že každý jedinec využívá „společného nástroje“ kolektivní identity různě, a ne každému nutně vystupují tytéž vzpomínky. Budeme-li se pokoušet pochopit tuto různost, dostaneme se ke kombinaci vlivů, které jsou sociální povahy.

Dalším pojmem, který Halbwachs zavedl je pojem společenských referenčních rámců. Individuální paměť existuje pouze v referenčním rámci kolektivní paměti. Referenční rámce lidé žijící ve společnosti využívají, aby fixovali a znovu nacházeli své vzpomínky. Subjektem, nositelem paměti je však celý kolektiv, nikoliv jednotlivá individua. Odlišný názor zastává německý historik a egyptolog Jan Assman. „*Ten kdo má paměť je vždy jednotlivec, avšak jeho paměť získává tvar v kolektivu.*“ Podle Assmana je tedy subjektem paměti a vzpomínání vždy jednotlivec, avšak v závislosti na rámcích, jež organizují jeho vzpomínky. Assman zmiňuje i další důležitý pojem v souvislosti s pamětí – zapomnění. V zapomnění upadá to, co v přítomnosti nenachází žádný referenční rámec. Důležité je nahlédnutí na pojem kolektivní paměti v jejím vztahu k času a prostoru a vztahu ke skupině. Vzpomínky jsou zakotveny v prožívaném prostoru, který tvoří její

prostorový rámec. Prostorovým rámcem může být dům, vesnice, kraj, které jsou vzpomínkou uchovávány (hlavně v jejich nepřítomnosti) jako „vlast“. Každý kolektiv se snaží vytvořit si a zajistit místa, která jsou symboly její identity a záchytnými body jejího vzpomínání. Kolektivní paměť není libovolně přenosná, vždy je spjatá se svými nositeli a je důkazem náležitosti ke skupině (Assman, 1997, s. 36 – 40).

Z hlediska času lze zmínit dva paměťové rámce, z nichž jeden reprezentuje přítomnost a můžeme jej označit jako komunikativní paměť a druhý, který se váže k času původu, a který nazýváme kulturní paměť. Komunikativní paměť zahrnuje vzpomínky vztahující se k nedávné minulosti². Komunikativní paměť je tvořena výhradně osobně zaručenou a sdělovanou zkušeností a je determinována časem, což znamená, že v momentě kdy zemřou její nositelé, zaniká i ona. Typickým příkladem komunikativní paměti je generační paměť. O komunikativní paměť se opírá jeden z oborů historického bádání nazvaný „oral history“. Historický obraz je zde sestavován pouze na základě informací získaných při ústních rozhovorech, z nichž postupně vystupují „dějiny všedního dne“. Kulturní paměť je fixována na určité body v minulosti, které se stávají pro danou skupinu symbolické, a k nimž se váží její vzpomínky. Tyto vzpomínky však nutně nevychází z historicky podložených faktů, ale spíše z mýtů, vzpomínkových figur, které se vypráví, aby osvětlily současnou situaci. Toto „zpřítomnění“ společné minulosti se pak stává jedním ze zakládajících prvků identity vzpomínající skupiny. Příkladem může být „mýtus o společném původu“. Kulturní paměť oproti komunikativní, která vychází z vlastních žitých vzpomínek jejích nositelů, je spíše aktem konstituce a jejím nositelům je jakoby uměle vštěpována. Co se týče komunikativní paměti, všichni členové dané skupiny jsou jejími rovnocennými nositeli. Kulturní paměť má své vybrané nositele, jimiž mohou být pro příklad učitelé, kněží, umělci apod. Pravidelně se opakující svátky a rituály zajišťují, že je kulturní paměť reprodukována, a tím je zajištěn i přenos kulturní identity (Assman, 1997, s. 48 – 54).

Důležité ve vztahu k paměti, je vysvětlení rozdílů mezi pojmy *paměť* a *historie*. Z pohledu Maurice Halbwachse spočívá hlavní rozdíl mezi pamětí a historií v jejich vztahu k vnímání podobností a změn nastávajících v průběhu času. Kolektivní paměť pohlíží na skupinu „zevnitř“ a vytváří takový obraz minulosti, se kterým se (daný kolektiv) může v co největší míře identifikovat v přítomnosti. Z toho důvodu jsou hlubší změny záměrně

² Etnolog Jan Vansina označuje pojmem „nedávná minulost“ dobu 80 – 100 let, kterou je paměť současníka schopna obsáhnout na základě vlastní zkušenosti a informací získaných z doslechu (Assman, 1997, s. 47).

opomíjeny. Dějiny naopak zmiňují především okamžiky, které jimi „hýbaly“, a nehybné doby vynechávají jako prázdná mezidobí. Historie existuje pouze jedna a je univerzální. Oproti tomu existuje množství kolektivních pamětí, které pohlíží specificky na vlastní dějiny a chápou je jako prostředek odlišení se od ostatních skupinových pamětí. Tato odlišnost zakládá svébytnost skupiny a posiluje její kolektivní identitu. Skupinová vzpomínka a skupinová identita jsou vzájemně se podmiňující a provázané pojmy. Podle Halbwachse dějiny nastupují tam, kde již nežije nikdo, kdo by mohl vzpomínat na minulost, tedy tam, kde již „nežije“ kolektivní paměť (Assman, 1997, s. 42 – 43).

Problematikou rozlišení pojmů paměť a historie se zabýval i francouzský historik Pierre Nora ve svém díle *Mezi pamětí a historií: problematika míst*. Paměť je podle něj živá, aktuální, stále se vyvíjející, prožívaná v přítomnosti. Oproti tomu historie je rekonstrukcí toho, co již není, je zobrazením minulosti, intelektuální operací. Dále Nora říká, že „...paměť je citová a magická – přijímá pouze ty prvky, jež jí vyhovují“. Tím v podstatě popisuje jednu z nejdůležitějších vlastností paměti, a sice že je selektivní. V okamžiku, kdy se vzpomínky, jež jejich nositelé prožívali a nosili ve své paměti, pomalu vytrácejí, aby dál přetrvávaly pod dohledem rekonstruované historie, přichází čas *míst paměti*. Ta jsou místa, kam se uchyluje, kde se ukotvuje a krystalizuje paměť společnosti. Potřeba vytvářet místa paměti vzniká ze stesku po spontánní paměti. Existuje mnoho kategorií věcí, jež lze označit jako místa paměti, v podstatě sem však patří vše, co je součástí dědictví, váže se ke kultu mrtvých, zajišťuje prezenci minulosti v přítomnosti. Existují místa paměti jednoznačně určená k uchování vzpomínek již samými jejich nositeli, jako např. různé spolky či rodinné kroniky. Nalézáme pamětihodná místa, jež jsou obdařena významem vycházejícím již ze samotné jejich existence, jako např. sochy nebo pomníky mrtvých. Jiná místa nabývala svého významu až v průběhu času a díky sledu různých událostí, např. různé paláce, domy apod. Některá místa se stávají místy paměti spontánně, mezi ně lze řadit svatyně, poutní místa atd. Jiným místům je jejich symbolický význam jakoby „vnucován shora“, sem řadíme např. oficiální slavnosti. Dalšími místy paměti jsou např. muzea, archivy, hřbitovy, svátky, výročí, smlouvy, protokoly (Nora, 2010, s. 40 - 63).

Kolektivní paměť je beze sporu ovlivňována historií. Můžeme ji chápat jako výsledek interakce tří typů historických faktorů: intelektuálních a kulturních tradic, které rámuje kompletní škálu našich výkladů minulosti, tvůrců paměti, kteří tradice selektují

a manipulují s nimi, a konzumentů paměti, kteří v souladu se svými zájmy jednotlivé artefakty užívají, případně je pomíjejí nebo přeměňují. Ačkoli paměť vychází z historických událostí, vždy přednostně slouží zájmu současnosti (Svoboda, 2007).

4.2 Identita

Dnešní společnost je výrazně ovlivněna procesy celosvětové integrace a globalizace, přičemž tyto procesy začaly nabývat na významu hlavně v druhé polovině dvacátého století. Role hranic, ať již státních a národních, ale i ekonomických, informačních a komunikačních zeslábla a logicky tak byl nevyhnutelný i dopad na představy o významu a funkci národní perspektivy (v podobě občanské i kulturní). Překvapivě, nebo snad právě proto, se v tomto období začaly objevovat trendy směřující opět k etnickému oživení. Dnes jsou etnicita a etnické vědomí často diskutovanými tématy, v neposlední řadě v souvislosti s problematikou lidských práv (Šatava, 2009, s. 11 – 12).

Identita podle Assmana je *„záležitost vědomí, tj. reflektivního uchopení nevědomého sebeobrazu“*. Osoba je osobou pouze v té míře, v jaké sama sebe jako osobu zná. Podobně je kolektiv lidí kmenem, lidem či národem v mezích vlastního chápání těchto pojmů a zpodobňování se s nimi (Assman, 1997, s. 115). Identita se utváří během sociálních procesů, přičemž její podoba je dále formována sociálními vztahy. Sociální procesy, jež se podílejí na utváření identity, jsou dány sociální strukturou, přičemž ona sociální struktura je vytvořenými identitami zpětně ovlivňována. *„Společnosti mají své dějiny, v jejichž průběhu vznikají určité identity. Tyto dějiny jsou však vytvářeny lidmi s určitou identitou“*. Z předchozího lze tedy vyvodit existující dialektický vztah mezi společností a identitou (Berger, Luckmann, 1966, s. 170).

4.2.1 Kolektivní identita

Identita není pojem, který lze snadno definovat či dokonce unifikovat. Například Assman rozlišuje mezi identitou individuální, osobní a kolektivní. Toto dělení staví na dvou dimenzích identity: „Já“ a „My“. Individuální identita je vědomím vlastní výjimečnosti, obrazem vybudovaným ve vědomí jedince, který závisí na prožívání těla. Osobní identita je souborem rolí, vlastností a kompetencí, které jedinci náleží v rámci dané sociální struktury. Osobní identita není vázána na tělesnost, ale na společenské uznání a zodpovědnost jedince. Procesy individuace i socializace, spojené s aspektem identity „Já“

jsou kulturně determinované. Kolektivní identita nebo-li identita „My“ je „*obrazem, který si o sobě utváří určitá skupina a s níž se identifikují její příslušníci*“. Tato identita neexistuje sama o sobě, její síla roste podle toho, nakolik je silná ve vědomí členů skupiny. Typické pro skupiny je, že se „sebedefinují“ na základě minulých událostí a o ně opírají vědomí své jednoty. (Assman, 1997, s. 117). K pojmu kolektivní identity se velmi úzce váže pojem etnicita. Ta je z pohledu dnešní perspektivy stále výrazněji chápána jako jedna z podob kolektivní identity (Šatava, 2009, s. 17).

Pohledů na problematiku etnicity je celá řada, avšak v zásadě spadají mezi dva koncepční extrémy. Podle některých má etnicita „primordiální“ kvalitu. Etnicita existuje jako přirozenost, jako „odvěká“ danost lidské existence. Na opačném konci škály názorů stojí pojetí etnicity jako něčeho „situačního“. V závislosti na konkrétní životní situaci člověka se mění jeho vnímání, postoje a city a ty pak ovlivňují příslušnost k etnické skupině. V různých situacích a obdobích se mění řada identit a diskursů, s nimiž se jedinec ztotožňuje a stejně tak se může změnit i jeho identifikace s celou skupinou. Etnicita v tomto smyslu se může stát důležitým instrumentem v rukách soupeřících elit, které ji využívají k podpoře kolektivních, individuálních, ale především svých zájmů v boji o moc. Mezi zmíněnými extrémy se nacházejí přístupy vyzdvihující historické a symbolicko – kulturní atributy etnické identity. Tyto přístupy definují etnickou skupinu jako „*typ kulturní kolektivity, ve které se klade důraz na roli historické paměti a mýtů o původu a kterou lze rozpoznat na základě jednoho či více kulturních rozdílů, například náboženství, obyčejů, jazyka nebo institucí*“ (Smith, 2003, s. 271).

Příslušníci etnických skupin se silnou kolektivní identitou, a nejen oni, jsou běžně názoru, že etnicita souvisí s „objektivními kulturními rozdíly“, a že právě díky nim etnicita nabývá na významu. Příčinou tohoto jevu je fakt, že skupiny žily ve vzájemné odloučenosti a vyvíjely se odlišnými sociokulturními směry a právě vzniklé kulturní odlišnosti posilují etnicitu. Antropologický výzkum etnicity však došel právě k opačnému závěru. Etnicita je nejdůležitější tam, kde skupiny přicházejí pravidelně do styku a jsou si kulturně blízké. Paradoxem dnešní doby se tak stává fakt, že ačkoli častější vzájemné kontakty a postupující proces modernizace postupně smývají vzájemné kulturní odlišnosti, význam etnické identity a etnického vědomí narůstá (Eriksen, 2008, s. 317).

V interetnických vztazích hrají významnou roli především dva typy vztahů. Dichotomizace vyjadřuje typ vztahu „My“ a „Oni“ (Eriksen, 2012, s. 59). Kolektivní

identita vytváří sociální konstrukce hranic. Tyto hranice staví linii mezi uvnitř a vně a oddělují rozmanité procesy interakce a sociálních vztahů. Vytváření hranice vyvolává proces zahrnování a vylučování, jejichž důsledkem je vznik tzv. „in-groups“ a „out-groups“. Hranice určují, koho vnímáme jako bližního a koho jako cizince. Kdo je přítel a kdo nepřítel. Tento proces vyžaduje stanovení rozdílů mezi členy a nečleny, podstatou je vlastně ukázat cizince jako protiklad členů komunity. Stanovené hranice lze v mnoha případech „překročit“, cizinec se může stát členem a člen naopak cizincem. Příkladem může být náboženská konverze a exkomunikace (Eisenstadt, Giesen, 1995, s. 361 – 362). Druhým typem vztahu je komplementarizace, založená na vztahu „My“ a „Vy“. U předchozího vztahu dichotomizace bylo důležité stanovení rozdílů. Komplementarizace znamená naopak ustavení sdíleného pole mezietnického diskursu a interakce. Příkladem může být sdílený jazyk, v jehož rámci dochází ke vzájemnému kontaktu (Eriksen, 2012, s. 59 – 60).

S výše zmíněnou problematikou úzce souvisí pojem stereotyp. Stereotypy jsou „zjednodušené popisy kulturních rysů jiných skupin, o jejichž existenci je klasifikující skupina přesvědčena“. Stereotypy v sobě nezřídka nesou morální odsouzení druhé skupiny. Stereotypní představy o druhých mohou posílit skupinovou soudržnost i hranice vnímání sebe samého. Stereotypy mohou v některých případech fungovat jako sebenaplnující se proroctví. Menšinová skupina, která je dlouhodobě utlačována a které je dominantní skupinou systematicky podsouvám stereotyp o ní, může tento stereotyp „přijmout“, a ten se nakonec může stát reálným (Eriksen, 2008, s. 319).

4.3 Generace

Otázky jako jakou roli hraje pro vybrané zástupce řecké komunity řecká identita jejích předků, dochází v rámci řecké komunity k transmisi atributů kolektivní identity z generace na generaci, v jaké míře přejímá třetí generace řecké komunity v České republice atributy kolektivní identity svých předků, které s sebou téma diplomové práce nese, by nemohly být správně zodpovězeny, pokud by nebyl řádně vyjasněn pojem generace.

Problémem pojmu generace se již před osmdesáti lety začal zabývat sociolog Karl Mannheim. Podle Mannheima je generace mnohem více než pouhá skupina lidí narozených v blízkém časovém intervalu. Sociální charakteristiky, jež se vzájemně prolínají a formují historické generace, jsou: životní cyklus či věk, prostorové umístění a

historické zasazení. Autor klade důraz na rozlišování mezi pojmy generační lokace, aktuální generace a generační jednotka. Jedince narozené ve stejném historickém a kulturním výseku definuje jako generační lokaci. Aktuální generaci označuje jedince zažívající stejné konkrétní historické problémy, a v jejím rámci ještě charakterizuje generační jednotky jako skupiny vnímající společnou skutečnost specifickým způsobem. Význam přisuzuje sociálním a kulturním elementům v životě člověka při objasňování historické role generací. Výsledkem úvah o otázce generací jsou dvě dominantní tradice: pozitivistická a romanticko – historická. První cesta volí přístup kvantitativní. Existence života je omezená, číselně vyjádřitelná, generace v určitých odstupech střídají jedna druhou. Rámcová forma lidského osudu se pozitivistům jeví jako matematicky definovatelná. Pozitivisté chápou výměnu generací jako jeden ze zásadních hnacích faktorů pokroku. Romanticko-historická cesta volí přístup kvalitativní a problém generací „zvnitřňuje“ (Mannheim, 2007, s. 11 – 15). Tento koncept připouští, že na základě historických událostí, habitualizovaných hodnot a životních stylů může docházet k vytváření nových generací (Mečiar, 2007, s. 35).

Michael Corsten shrnuje tři podstatné významy pojmu generace: 1. Na generaci lze nahlížet z hlediska posloupnosti. K tomu, aby mohly vznikat další, následující generace je potřeba biologické reprodukce. K lidstvu se však váže i reprodukce kulturní a sociální, které zajišťují přenos, a tím pádem i zachování sociálních rolí, institucí a kulturních reprezentací v čase. 2. Generace je prostředkem pro vystižení vztahů vzájemně provázaných skupin. Tyto vztahy se promítají do témat jako generační konflikt, generační propast apod. 3. Význam generace je v podstatě takový, jak ho chápal Mannheim. Generace jsou založené na společně sdílené biografické zkušenosti lidí narozených a dospívajících v blízkém časovém období a odkazují ke specifickým kolektivním identitám (Mečiar, 2007, s. 38).

Německý sociolog Bernhard Giesen doplňuje Mannheimův sociologický koncept generací o pojem trauma či traumatizující historická zkušenost, na něž nahlíží jako na jeden z významných zdrojů utváření generačního vědomí. Trauma jako jedinečná historická zkušenost³ vytváří osobité generační pouto, které nemůže být sdíleno s těmi, kteří nemají stejnou zkušenost (Marada, 2007, s. 80). Trauma je záležitostí přímé zkušenosti s traumatizující událostí, je spojeno s tělesným prožitkem. Přímý tělesný

³ Aby se zkušenost traumatu stala základem kolektivní paměti, nemusí nutně být jedinečná nebo bezprecedentní, ale jednotlivci, jichž se týká, ji jako takovou musí vnímat (Giesen, 2007, s. 72).

prožitek znamená, že svědek danou událost viděl na vlastní oči, slyšel na vlastní uši, cítil na vlastní kůži. Nepřímo lze danou zkušenost prožít zprostředkovaně, skrze média, v tomto případě je však pocit tělesného prožitku oslabený. Obecně je však tělesná přítomnost důležitým prvkem, který zamezuje lidem „zvenčí“, aby pochopili pocity přímých svědků, a stává se prostředkem vymezení vůči ostatním (Giesen, 2007, s. 73). Traumatické zkušenosti vytvářející kolektivní identitu jedné generace jsou výsledkem válek, pronásledování a věznění, vyhoštění a vysídlení, bombardování a života ve zdevastovaných oblastech, zapojení do společenských, politických či kulturních hnutí (Giesen, 2007, s. 72). Americký kulturní sociolog Jeffrey C. Alexander (dle Marada, 2007, s. 81) chápe oproti Giesenovi trauma jako přenositelné, a sice v rámci kolektivity, která je jím postižena. Trauma bývá zpravidla nejprve uzamčeno v myslech svých nositelů a až později a jaksí „z dálky“ může být vyřčeno, nejprve mezi těmi, kteří mají podobnou zkušenost, a až posléze je sděleno lidem zvenku. K tomu dochází většinou v okamžiku, kdy očití svědci postupně odcházejí (Giesen, 2007, s. 74). V tomto momentě, kdy je trauma vysloveno a stává se předmětem historické rekonstrukce, ztrácí v podstatě svůj traumatizující účinek a stává se kulturní reprezentací kolektivního osudu (Marada, 2007, s. 81 – 82). Opakem traumatu je triumf jako zážitek zdaru.

Nově příchozí generace mají obecně tendenci devalvovat zkušenosti předešlých generací, čehož využívají jako prostředku sebe – vymezení. Vlastní identitu vytvářejí v protikladu k předchozím generacím (Giesen, 2007, s. 74 – 76).

4.4 Migrace

4.4.1 Postavení menšin v majoritní společnosti

Rozhodování migrantů o tom, jaká bude jejich role v majoritní společnosti, je složitým procesem. Složitým hlavně proto, že ačkoli je velmi důležité, aby se menšina sama rozhodla, jaký postoj zaujme k většinové společnosti, situaci jí komplikuje fakt, že nikdy není úplně „pánem situace“. Vnitřní postoje i vnější chování každého migranta jsou formovány celou řadou různorodých, nezávislých, avšak většinou vzájemně podmíněných faktorů, které spolu – utvářejí celkový migrační obraz. Tyto faktory se v rozdílné míře vážou ke třem prostředím: místu emigrace (odkud odchází), místu imigrace (kam přichází), popř. i k tranzitním zemím (kudy prochází). Do hry vstupuje celá řada dalších faktorů. K zmíněným prostředím vázaná geografická poloha, socio-ekonomická situace

v krátkodobém i dlouhodobém pohledu, migrační politiky, migrační historie daných zemí, míra tolerance majoritních společností vůči cizincům, ale i náhoda a souběh dějinných událostí. Přímo na migranty se vztahují strukturální parametry jako pohlaví, věk, vzdělání, zdraví apod. Opomenout nelze také důležitost faktorů fyzické a kulturní blízkosti imigrační populace a populace majoritní (Drbohlav, 2001, s. 17-18).

Migrace do nového prostředí je aktem, jež hluoce zasahuje do života migrantů. Obecně lze dále říci, že největším obtížím v tomto procesu čelí uprchlíci a žadatelé o azyl. Do nového prostředí totiž přicházejí nedobrovolně, nepřípravěni, bez jakýchkoli osobních kontaktů a materiálních i finančních prostředků. (Drbohlav, 2001, s. 23)

Proces adaptace/integrace migrantů do majoritní společnosti může vyústit v celou řadu scénářů. Od bezproblémového soužití, získání bezpečného právního statusu, popř. naturalizace (zisk občanství) a asimilace na jedné straně, po ilegální pobyt, sociálně – ekonomickou marginalizaci (tj. vytlačení na okraj společnosti), formování separujících se trvalých enkláv, které jsou zároveň silně odmítány většinovou populací (segregace) na straně druhé. V neposlední řadě je nutné podotknout, že v procesu adaptace/integrace imigrant nezaujímá postoj pouze k majoritní společnosti, ale také k ostatním menšinovým skupinám žijícím na území daného státu. (Drbohlav, 2001, s. 23-24)

Jak již bylo řečeno, jednotlivé státy přistupují k migrační politice odlišně. Na makroúrovni lze dnes rozlišit především tři následující základní modely imigrační politiky. Diskriminační model umožňuje imigrantům začlenění pouze do určité společenské sféry. Například je jim umožněno v dané zemi pracovat, avšak nemohou získat občanství, nemohou se účastnit voleb apod., což je z pohledu minoritní společnosti znevýhodňující. Asimilační model umožňuje imigrantovi relativně rychlé a „jednoduché“ získání občanství, práv a povinností majoritní populace. V podstatě přejímá rysy většinové společnosti, za což platí ztrátou svého mateřského jazyka a svých specifických kulturních a sociálních rysů. Multikulturální (pluralitní) model podporuje rozlišnost minoritní a majoritní populace. Obě se liší jazykem, kulturou, sociálními vztahy i spolkovým životem, což se promítá do několika generací. Imigrant má ve všech společenských sférách rovnocenná práva s příslušníkem většinové společnosti, aniž by se musel vzdát svých specifík. (Drbohlav, 2001, s. 25).

Z hlediska časové a prostorové dimenze, je známo, že proces adaptace krystalizuje, jeho důsledky se jeví zřetelnější, ve druhé, spíše pak třetí generaci imigrantů. Současný

trend však poukazuje na to, že právě v tomto období dochází k návratu ke kořenům, k hledání vlastní identity v opětovém přiblížení si mateřské kultury (Drbohlav, 2001, s. 25).

4.4.2 Transnacionální migrace

Transnacionální migrace je tezí, která v současné antropologii pohybu a migrace patří k nejdiskutovanějším. Teorie o transnacionální migraci mají své počátky v 90. letech 20. století, kdy britští a američtí antropologové a sociologové začali prosazovat tezi o vzniku nové formy mezinárodní migrace. Do té doby byla migrace antropology a sociology považována za relevantní hlavně jako zkoumání toho, jak přistěhovalci zvládají nové životní podmínky v přijímající společnosti. Příjezd do nového prostředí se často neobešel bez nejrůznějších problémů, které byly předmětem sociálně-vědeckého zkoumání (Szaló, 2007, s. 23).

Podle teorií, jejichž ústředním pojmem se stala právě transnacionální migrace, je novým trendem soudobých procesů migrace vznik transnacionálních sociálních polí propojujících původní a nová místa pobytu přistěhovalců. Transmigranti nerezignují na udržování sociálních vztahů pojících je k místu původu a nevzdávají se svých původních identit. Hlavní přínos teorií transnacionální migrace spočívá v tom, že odkrývají působení paralelních procesů začleňování se do přijímací společnosti a udržování přes – hraničních sociálních vazeb, jejichž prostřednictvím transmigranti budují a udržují souběžně dva domovy. Transnacionální sociální pole se stává jejich životním světem, ve kterém se propojují jejich nový a původní domov (Szaló, 2007, s. 7 – 23).

Vytvoření transnacionálních sociálních polí umožňuje přistěhovalcům zprostředkování směny nejrůznějších objektů, zajištění komunikace s rodinou a přáteli v jejich původním domově i transnacionální politickou a kulturní participaci. Pro transmigranty je typické, že jak individuální pojetí sebe sama, tak jejich nejrůznější příslušnosti jsou formovány v sociálních světech rozprostírajících se na více místech. Sociální a kulturní pole formování identit je však vždy kromě diskursivních praktik sebepojetí formováno také výroky a příběhy, jež o nás šíří Druzí. Ti se nacházejí v místě původního i nového domova, případně na dalších místech. Sebe-pojetí přistěhovalců je formováno příslušnostmi, které mnohdy mohou být konfliktní. Projevují se v diskurzech sahajících od náboženství přes etnicitu a lokální patriotismus až k politickým ideologiím. Nad-národní propojení lokálních, etnických, náboženských a národních identit vytváří identity transnacionální (Szaló, 2007, s. 105 – 114).

5 ANALYTICKÁ ČÁST

5.1 Popis terénního výzkumu

Z názvu diplomové práce vyplývá, že biografický výzkum je orientován na třetí generaci řecké komunity žijící v České republice. Pokud by byl pojem generace chápán na základě posloupnosti, za třetí generaci bychom považovali vnuky/ vnučky řeckých exulantů, kteří přišlo do Československa na přelomu 40. a 50. let 20. století. Pro účely předkládané práce byl však pojem generace definován odlišně. Generací označuje jedince zažívající stejné konkrétní historické problémy, jejichž identita byla formována stejnými (podobnými) sociálními charakteristikami. Navíc se jedná o generační skupinu jedinců narozených v blízkém časovém intervalu a stejném kulturním výseku. Tento pohled umožnil zařadit do skupiny dotazovaných narátorů i dvě osoby, které jsou syny prvních řeckých imigrantů v Československu.

Rozhovory byly uskutečněny s celkem devíti narátory, přičemž jim byl tazatelkou vždy ponechán prostor pro spontánní vyprávění jejich životního příběhu podle zásad provádění biografického výzkumu. Tazatelka do rozhovorů vstupovala pouze v případě, že byla informátorem přímo vyzvána, například větou „*Já už nevím, tak se mě na něco zeptej.*“ Poté se informant většinou opět rozpovídal.

Předmětem bádání je transmise kolektivní identity, a tedy v podstatě porovnání atributů utvářejících identitu a paměť první generace s atributy zkoumané generace. Znak vlastní identity, jež zmiňovala první generace v již realizovaných výzkumech, se mohly a nemusely přenést na generaci, jež je předmětem tohoto výzkumu. Pokud tyto atributy nebyly v rozhovorech s třetí generací Řeků zmíněny spontánně, doptávala se autorka podle předem připravených otázek, které jsou součástí přílohy č. 2.

Kontakty na informanty zprostředkovala paní Tassula Zisaki-Healey, předsedkyně Řecké obce Praha. Dva informanti byli osloveni přímo na základě osobní známosti. Rozhovory byly nahrávány na diktafon a probíhaly v prostředí, které si vybrali sami narátoři. Většinou se jednalo o kavárny, v několika případech byla badatelka pozvána k informátorům domů. Interview většinou trvala v rozmezí jedné až dvou hodin. Jelikož autorka předkládané práce spadá do přibližně stejné věkové kategorie, bylo jí ve většině případů již při představení nabídnuto tykání. Toto mělo pozitivní přínos na průběh rozhovorů, při kterých panovala uvolněná atmosféra, narátoři byli velmi otevření, ani

v jednom případě se nestalo, že by pro ně nějaká otázka byla tabu a odmítli odpovědět. Všichni dotazovaní byli předem ujistěni o anonymitě poskytovaných rozhovorů, jejich celá jména nebudou nikde uváděna. Přepisy rozhovorů jsou uschovány u autorky výzkumu a nebudou poskytnuty třetím osobám. Úryvky rozhovorů zařazených v analytické části práce jsou doslovnými přepisy, případné úpravy probíhaly z důvodů zachování anonymity (změna či vynechání jmen blízkých osob atp.).

Ve skupině narátorů byla pouze jedna žena, což je však jev náhodný. Jediným kritériem výběru narátorů bylo kritérium generační. Pouze jediný narátor (N. P.) odešel v 80. letech v době repatriace do Řecka, později se však jeho rodina vrátila zpět do České republiky. Rodiče všech dotazovaných se narodili v Československu, výjimkou je otec narátorky CH. M., který do Československa přišel v 70. letech studovat, a dvou dotazovaných, K. J. a P. B., jejichž rodiče patří k první generaci a narodili se tedy v Řecku.

Tabulka 1 – Skupina narátorů

	Rok narození	Místo narození	Pohlaví	Matka	Otec
CH. M.	1987	Praha	Žena	Řekyně	Řek
CH. P.	1893	Hradec Králové	Muž	Řekyně	Řek
K. J.	1981	Praha	Muž	Češka	Řek
L. M.	1982	Praha	Muž	Řekyně	Čech
N. P.	1980	Praha	Muž	Češka	Řek
P. B.	1970	Trutnov	Muž	Češka	Řek
P. I.	1981	Zlaté Hory	Muž	Češka	Řek
P. J.	1983	Praha	Muž	Řekyně	Čech
P. N.	1982	Praha	Muž	Řekyně	Řek

Zdroj: Vlastní práce autorky

5.2 Občanská válka v Řecku jako důvod příchodu řeckého politického exilu do Československa

Příchod řeckého politického exilu do Československa byl přímým důsledkem občanské války, jež v Řecku probíhala v letech 1946 – 1949. Její příčinou bylo vnitřní politické napětí v zemi, podporované tlakem ze strany vítězných mocností po 2. světové válce. V Řecku působily dva hlavní politické proudy – levice a soubor pravicově a promonarchisticky orientovaných stran. Levici reprezentovala Národněosvobozenecá fronta (EAM), vzniklá v roce 1941 sdružením předválečných středolevicových politických uskupení a Komunistické strany Řecka, a její o půl roku později založená vojenská složka Řecká lidová osvobozenecá armáda (ELAS). Komunistická strana Řecka se v rámci EAM časem etablovala jako nejvýznamnější politická síla a byla hlavní operační i organizační složkou ELAS. Na opačné straně stály strany pravicové, středopravé i centristické orientace a royalistického i konzervativně republikánského zaměření (Hradečný a kol., 1998, s. 451 – 452).

V poválečném období zaujímali představitelé „antilevicové“ orientovaných směrů klíčové pozice ve vládě a navíc se těšili podpoře Velké Británie. Levice oproti tomu měla faktickou kontrolu nad většinou území Řecka. Levicový tábor usiloval o hospodářské, sociální a politické reformy demokratického a socialistického charakteru, o vyhlášení referenda o budoucí státní formě a vypsání voleb. Tyto kroky měly postupně vést k nastolení nového státního zřízení nesoucího název „lidová demokracie“, jež by bylo prvním stupněm k přechodu k socialistické revoluci a převzetí moci ve státě. Nelevicové strany, ačkoli neměly jednotný názor na budoucí politické směřování země, spojoval záměr za každou cenu zabránit v nástupu k moci komunistům, přičemž tento postoj byl silně podporován britskými politickými a vojenskými představiteli. Proto došlo k hromadnému usnesení a vyslovení se pro monarchii a návrat krále Jiřího II. z exilu na řecký trůn (Hradečný a kol., 1998, s. 451 – 452).

Vměšování vnějších mocností do vnitropolitických záležitostí Řecka nadále rozdmýchávalo vzájemné nespory zneprátelených stran a přispívalo k destabilizaci domácích poměrů. Oba tábory se vzájemně obviňovaly, že jsou vykonavateli politické vůle externích mocností, komunisté měli zprostředkovávat zájmy Sovětského svazu, pravicové strany vykonávaly vůli Velké Británie. Záměr Velké Británie získat nadvládu nad územím

Řecka dokazuje „procentová“ dohoda⁴ mezi premiérem Spojeného království Winstonem Churchillem a generálním tajemníkem komunistické strany Sovětského svazu Josifem V. Stalinem. Sovětský svaz naopak upřednostňoval mocenské zisky v jihovýchodní a střední Evropě, podezření, že se prostřednictvím řeckých komunistů snaží uplatňovat mocenské nároky, bylo spíše nepravdivé. Podporu získávali řečtí komunisté převážně od Jugoslávského komunistického režimu. Ani tato pomoc však nebyla nezištná, Josip Broz – Tito v případném úspěchu řeckých komunistů spatřoval naději na realizaci vlastních politických zájmů na Balkáně. K vzniku občanské války přispěly také hluboká hospodářská a sociální krize a politická polarizace uvnitř zneprátených bloků, která vedla k prosazování extremistických složek (Hradečný a kol., 1998, s. 451 – 452).

Stranické rozbroje měly kořeny již v 2. světové válce. Poté, co se Řekové roku 1940 ubránili Mussoliniho útoku, podlehl v roce 1941 invazi nacistického Německa, což mělo za následek rozdělení Řecka do třech okupačních zón mezi Itálií, Německo a Bulharsko a pozdější rozpuštění řecké armády. Tyto události byly příčinou vzniku partyzánských skupin jako výše zmiňované Národně osvobozené fronty EAM a její ozbrojené složky ELAS. Odbojová uskupení vznikala i na straně pravice, nejvýznamnější z nich byla Národní republikánská řecká liga (EDES). Po počáteční spolupráci však stanula obě hlavní hnutí národního odboje proti sobě. Po kapitulaci Itálie v roce 1943 přerostly spory v otevřený boj, velitel EDES považoval EAM za komunistickou hrozbu pro Řecko, označil EAM za úhlavního nepřítele státu a pro jejich potlačení se dokonce spojil s nacistickými okupanty. Tak proběhlo první kolo občanské války, jež skončilo společně s nacistickou okupací roku 1944 (Králová, Tsivos, 2012, s. 25 – 26).

Druhé kolo občanské války započalo v témže roce, příčinou se stal návrat exilové vlády do Řecka, jež nařídila demobilizaci partyzánských skupin (royalistických oddílů a elitních jednotek složených z pravicových důstojníků se nařízení netýkalo) a usilovala o zřízení

⁴ 9. října 1944 W. Churchill a J. V. Stalin v Kremlu uzavřeli dohodu o rozdělení sfér vlivu na Balkáně. Podle M. W. Weithmanna britský politik psal: „Okamžik byl příhodný pro praktické kroky, a proto jsem navrhl: Dohodněme se na balkánských záležitostech. Vaše armády jsou v Rumunsku a Bulharsku. My máme své zájmy, mise a agenty. Nepřipustíme, aby se naše cesty zkřížily kvůli malichernostem. Pokud jde o Velkou Británii a Rusko, jak by Vám vyhovovalo, kdybyste měli devadesátiprocentní převahu v Rumunsku, my měli 90% řecké v Řecku a v Jugoslávii bychom si rozdělili vliv napůl? Zatímco tato má slova byla překládána, napsal jsem na kus papíru: Rumunsko – Rusko 90%, ostatní 10%, Řecko – Velká Británie 90% (po dohodě s USA), Rusko 10%, Bulharsko – Rusko 75%, ostatní 25%, Maďarsko – 50/50%, Jugoslávie 50/50%. Přistrčil jsem jej přes stůl Stalinovi, který mezi tím vyslechl překlad. Nastala krátká pauza. Potom Stalin uchopil modrou tužku, udělal na papíru velkou „fakfku“ a vrátil jsem jej. Všechno bylo vyřešeno dřív, než se člověk stačil usadit k jednacímu stolu.“ (Dorovský, 2008, s. 4)

celonárodních ozbrojených sil, v nichž počítala pouze s minimálním zastoupením bojovníků ELAS proti členům EDES. Účelem těchto nařízení bylo získat vojenskou převahu nad komunisty a oslabit jejich moc. Protinávry zástupců fronty ELAM nebyly představiteli exilové vlády přijaty, což mělo za následek rezignaci několika představitelů EAM z dosavadní vládní koalice. Následovala levicová demonstrace v Aténách, jež se uskutečnila 3. prosince 1944 a byla brutálně potlačena. Do bojů v Aténách se zapojily jednotky ELAS, k jejich protivníkům se postupně připojovaly jednotky britské armády. Bitva o Athény skončila uzavřením příměří a podepsáním Varkizské dohody⁵ britským velením a zástupci EAM/ELAS 12. února 1945. Bitva o Atény a události, jež jí předcházely, představovaly druhé kolo občanské války (Králová, Tsivos, 2012, s. 25 – 26; Hradečný a kol., 2008, s. 453 – 455).

Závazků vzniklým podepsáním dohody ve Varkize nedostala žádná strana. ELAS nevydala všechny své zbraně, část z nich ukryla v horách. Vládní kabinet neuskutečnil očistu státních institucí od kolaborantů, ani demokratizaci veřejného života. Počet potrestaných či vězňených kolaborantů byl nevelký, naopak komunisté a ostatní přívrženci levice byli odsuzováni a zatýkáni a neustále různými způsoby diskriminováni (Hradečný a kol., 2008, s. 458)

V předvečer prvních parlamentních voleb od roku 1936, 30. března 1946 přepadly partyzánské jednotky policejní stanici v Litochoru a zabili osm příslušníků bezpečnosti, následující den se pak levicové strany v čele s Komunistickou stranou Řecka rozhodly parlamentní volby bojkotovat. Tyto události se staly důvodem rozpoutání třetího kola občanské války. Parlamentní volby vyhráli royalisté, v referendu o státním zřízení 68% voličů podpořilo zachování monarchie, a umožnilo tím návrat Jiřího II. na řecký trůn. Výsledky referenda byly do značné míry ovlivněny stávajícími podmínkami v zemi, jež byla zdevastovaná, narůstal v ní teror a pronásledování opozice a kampaní vedenou proti komunistické hrozbě. (Hradečný, 2008, s. 453 – 458; Králová, Tsivos, 2012, s. 24 – 29).

⁵ Varkizská dohoda vyžadovala od poražené levicové koalice vydání zadržovaných rukojmí a rozpuštění všech jejich ozbrojených formací včetně vojska ELAS ve lhůtě do 15. března 1945. Vláda se zavázala zajistit bezpečnost občanům a respektovat jejich práva, vyhlásit amnestii na politické zločiny spáchané během bitvy v Aténách, s výjimkou deliktů kriminální povahy, očistit státní aparát od kolaborantů a přistoupit k jejich trestnímu stíhání, zformovat národní armádu na principech všeobecné branné povinnosti a politické nezaujatosti, a v nejbližším možném termínu, tj. do konce roku 1945, uskutečnit plesbicit o státní formě a posléze i všeobecné parlamentní volby za rovných podmínek pro všechny občany (Hradečný a kol., 2008, s. 457 – 458).

Příslušníci levicové armády se pod vedením Komunistické strany Řecka začali stahovat do hor, a zde znovu zakládali partyzánské jednotky. V říjnu roku 1946 vzniklo Demokratické vojsko Řecka (DSE), které kromě bojovníků ELAS tvořili noví rekruti. DSE se do konce roku 1947 podařilo ovládnout asi polovinu řeckého území. V tomtéž roce byla ustanovena komunistická Prozatímní demokratická vláda (PDK), označovaná též jako „horská vláda“, působící v kontrolovaných oblastech na severu Řecka (Králová, Tsivos, 2012, s. 29).

Do bojů v Řecku se v roce 1947 začaly angažovat Spojené státy, které podpořily royalisty a umožnily zesílit útoky na partyzánské jednotky. Zesílen byl i nátlak politický, Komunistické straně Řecka byl obnoven zákaz činnosti a bylo vyhlášeno stanné právo. Partyzáni byli postupně zatlačováni hlouběji do hor a severských oblastí, navíc došlo k neshodám mezi Titem a Stalinem a Jugoslávie po omezení pomoci partyzánským skupinám nakonec v roce 1949 uzavřela hranice. (Králová, Tsivos, 2012, s. 29 – 30). Jugoslávie přitom partyzánským jednotkám poskytovala od roku 1946 do roku 1949 nejvšestrannější pomoc, dodávala jim materiální podporu v podobě vojenského vybavení, zbraní, potravin, ale poskytla i podporu morální a politickou. V obci Bulkes ve Vojvodině dovolila zřídit tzv. řeckou republiku, poskytla prostor pro vznik týlových středisek, a umožnila tak například vysílání rozhlasové stanice Svobodné Řecko (Dorovský, 2008, s. 4).

Royalistická armáda posílená Spojenými státy měla početní i technickou převahu. Jednou z jejích taktik bylo izolování horských oblastí a přesouvání obyvatel hor do měst, důsledkem čehož DSE zůstávala bez zdrojů potravy a nemohla doplňovat své početní stavy (Sloboda, 2000/2001, s. 113 – 114).

Občanská válka skončila na přelomu srpna a září roku 1949 definitivní porážkou Demokratického vojska Řecka (Králová, Tsivos, 2012, s. 30).

5.2.1 Číselné statistiky obětí občanské války

Údaje o obětech občanské války se značně rozcházejí. Králová, Tsivos (2012, s. 30 – 42) uvádějí, že za obět' občanské válce padlo více než 150 tisíc osob, desetitisíce byly zraněny, několik tisíc komunistů bylo popraveno a další desetitisíce deportovány do vězeňských komplexů na řeckých ostrovech. Kolem 700 tisíc Řeků před boji uprchlo ze svých domovů, většinou šlo o vnitřní migraci v rámci Řecka, často se uchýlovali do Atén.

Na 100 tisíc řeckých občanů opustilo zemi. Hradečný a kol. (1998, s. 477) uvádí počet zabitých během občanské války 50 tisíc osob, shodně uvádí počet osob, jež Řecko opustily v rámci nucené evakuace. Antula Botu (1982, s. 47) uvádí, že během bojů zahynulo „75 000 pokrokových obyvatel, 40 000 občanů bylo uvězněno a přibližně 50 000 muselo opustit zemi.“

Od konce března 1948 do léta 1949 odešlo ze severního Řecka 24 až 25 tisíc dětí ve věku od několika měsíců do 14 let. Koncem dubna 1948 přijela do Československa první vlaková souprava se 746 malými řeckými utečenci do Mikulova. Od dubna do léta 1949 se šesti podobnými vlakovými soupravami dostalo do Československa celkem 3 900 dětí. Od konce srpna 1949 přijela do Československa se skupinami dospělých emigrantů dalších 1321 řeckých dětí. První transport dospělých dorazil do Československa 30. srpna 1949 v počtu 1221 osob (z toho 475 dětí). Dospělí po svém příjezdu zamířili do karanténního tábora v Lešanech u Benešova, kde byli přijati uvítacím výborem složeným z pracovníků KSČ, pracovníků státní bezpečnosti, lékařů a zdravotních sester Československého červeného kříže a dvou nebo tří tlumočnicků, obvykle mladých Řeků z dětských domovů. Dne 2. září 1949 dorazil do Lešan druhý transport čítající 1 200 osob, tentokrát složený téměř výhradně z dospělých. Třetí transport skládající se z 1172 většinou dospělých osob z Bulkesu⁶ dorazil do Mikulova 7. září 1949. Po jejich příjezdu byly zřízeny první samosprávné výbory a stranické organizace Komunistické strany Řecka. Čtvrtý transport 559 osob přijel do Československa 10. září 1949. Pátá skupina byla tvořena asi dvaceti Řeky – námořníky, kteří původně mířili do Řecka, aby se stali součástí jednotek DSE, ale občanská válka skončila dříve, než do Řecka stihli dopravit. Šestý a sedmý transport, který dorazil mezi listopadem a prosincem 1949 dopravil vlakovými soupravami z Gdyně v Polsku 1 803 osob, z nichž tři čtvrtiny tvořily ženy a děti. Podle údajů ze 17. srpna 1949 byl celkový počet řeckých emigrantů 7 635 osob, z toho 3 529 mužů, 2 792 žen, 1025 dětí do šesti let věku a 289 dětí do čtrnácti let věku. K tomuto číslu je však nutné přičíst zhruba 4 tisíce dětí, které přijely do Československa před srpnem 1949⁷. V průběhu roku 1950 přibýly ještě dva menší transporty z Bulharska v počtu 444 osob, později bylo do Československa dopraveno 59 těžce raněných partyzánů, kteří se přijeli léčit na

⁶ Z Bulkesu, který se nacházel na území Jugoslávie, museli odejít po roztržce Jugoslávie se Sovětským svazem a poté, co se Komunistická strana Řecka přidala na stranu SSSR (Sloboda, 2001-2002, s. 153).

⁷ Ještě během občanské války přijely v květnu 1948 a v únoru 1949 do Československa řecké děti ve věku od jednoho roku do patnácti let. Bylo jich celkem 3 500 (Botu, 1982, s. 47).

specializované kliniky. Poslední transport do Českosloveska doputoval až v roce 1956, tvořili ho Řekové z Maďarska, kteří požádali o poskytnutí azylu po krvavých událostech v Maďarsku. Statistické údaje z dobových dokumentů české i řecké strany se liší, přibližný celkový počet osob řeckého politického exilu byl (údaje k 15. prosinci 1950) 12 095 osob, z toho 6 910 dospělých (3 905 mužů, 3 005 žen) a 5 185 dětí (Králová, Tsivos, 2012, s. 30 – 42).⁸

Etnicko jazykové složení emigrace (dle Sloboda, 2000-2001, s. 116 – 119):

- 1) Řekové – patřící k autochtonnímu obyvatelstvu severního Řecka (Jižního Ipiru, Egejské Makedonie, Thesálie a Západní Thrákie). K alochtonnímu obyvatelstvu patřili Konstantinopolité (původem z oblasti východní Thrákie – Istanbul a okolí), Pontiové⁹ a Kavkazi (původně z oblasti jihovýchodního černomořského pobřeží, resp. Kavkazu), Maloasijské Řekové.¹⁰
- 2) Makedonci – druhou nejpočetnější skupinou (cca jedna třetina) mezi imigranty byli slovanští Makedonci.
- 3) Albánci
- 4) Aromuni
- 5) Turci
- 6) Sefardští Židé

Mapa Řecka je součástí přílohy č. 1.

Výše zmíněné skutečnosti dokazují úryvky ze získaných narací:

P. I.: „*Od mého dědy předkové pochází z oblasti Pontos.*“

L. M.: „*Moje rodina, vlastně babička pochází ze severovýchodního Řecka. Nebo respektive ta její úplně rodina pochází z Pontosu, který když byla výměna obyvatel s*

⁸ Přesné počty osob, jež přicestovaly v různých transportech a přesná data jejich příjezdů je obtížné stanovit, informace se liší v závislosti na zdroji. Této problematice se věnuje Tassula Zissaki-Healey v knize Řecký politický exil a národnostní menšina v českých zemích (2013, s. 107 – 125).

⁹ Pontiové se přistěhovali do Řecka na základě tzv. lausannské dohody o výměně obyvatelstva mezi Řeckem a Tureckem z ledna 1923. Stalo se tak v početním poměru 3:1=Řekové:Turci, přesněji křesťané:muslimové. Pontii a jiných Řeků tehdy přišlo do Řecka kolem jednoho a půl milionu (Sloboda, 2000-2001, s. 117).

¹⁰ Z maloasijského poloostrova masově prchali v roce 1922 po porážce Řecka v řecko-turecké válce anebo byli nuceni vystěhovat se na základě lausannské dohody z roku 1923, jež byla pokusem o národnostní a náboženskou homogenizaci území řeckého státu (Sloboda, 2000-2001, s. 117).

Tureckem, tak přišli do Řecka. To přišli vlastně babičky máma a táta. Děda je ze severozápadního Řecka.“

K. J.: *„Protože ten můj národ, voni pochází to se jmenuje Pontos, to je jižní pobřeží Černého moře, což je dneska Turecko.*“

CH. P.: *„Moje babička pochází z takový vesničky, která se jmenuje Pieria, a tam vlastně vona vyrůstala, vona je takzvaná Slavomakedonka.*“

5.3 Pohled do historie Řeků v Československu: od historické zkušenosti první a druhé generace po současnost

Pobyt Řeků v Československu měl být pouze dočasný, do doby, než se uklidní situace ve vlasti, a oni se zase budou moci vrátit. V počátcích panovala velká snaha o zachování řecké identity, děti byly vychovávány v helenocentrickém klimatu, dostávalo se jim řeckého vzdělání, učily se řecké historii a tradicím, největší důraz byl kladen na znalost mateřského jazyka. To vše proto, aby až se vrátí zpět do vlast, byli stále Řeky. (Zissaki-Healey, 2013, s. 162). Přestože řecký politický exil v tehdejších lidových republikách měl mnoho společných charakteristik, existovala v Československu určitá jeho specifika. Geografická poloha ve střední Evropě a z ní vyplývající kulturní rozdíly si vynucovaly „přiblížit“ si vlast mnohem intenzivněji než např. u řeckého exilu v Bulharsku, jež je sousední zemí, a vše řecké je tedy více dostupné. O to intenzivnější byly snahy udržet a pěstovat řeckou identitu (Zissaki-Healey, 2013, s. 20).

„Řekové, kteří žijí v České republice, tvoří poměrně specifickou a samostatnou kapitolu ve výzkumech týkajících se identity rozličných etnik na území České republiky. To, co je odlišuje od řady jiných etnických komunit v ČR, je skutečnost, že přišli naráz, v poměrně krátkém časovém období a na základě řízené imigrace vytvořili lokálně stabilizované a provázané skupiny.“ (Němcová, 2005, s. 335). Vliv těchto specifíků, týkajících se primárně první generace Řeků, kteří přišli do tehdejšího Československa, jsou patrná v procesu utváření identity a paměti řecké komunity u nás i v dalších generacích a vychází z nich některé atributy této skupiny.

V rozmezí let 1947 – 1948 se partyzánská Prozatímní demokratická vláda obrátila na vlády tehdejších lidově demokratických zemí s žádostí o humanitární pomoc, jež spočívala v přijetí dětí z oblastí postižených nejtěžšími boji občanské války (Dorovský, 2008, s. 6).

Československo bylo jednou ze zemí, které nabídly svoji pomoc. V Praze byla již v roce 1946 založena Československo-řecká společnost, jejímž deklarovaným cílem bylo pěstování kulturních česko-řeckých vztahů a později přímo péče o dětské řecké uprchlíky. Později péči o řecké imigranty přebralo Ministerstvo práce a sociální péče, od roku 1949 působí v péči o dětské i dospělé exulanty tzv. úsek Řecké akce při Ministerstvu práce a sociální péče (Botu, 2010, s. 186 – 187). Významnou roli při příchodu Řeků do Československa sehrál Československý červený kříž, který byl klíčovou organizací také při slučování rozdělených rodin (zde velmi důležitou roli sehrál Mezinárodní červený kříž), jejichž členové byli rozmístěni v dalších lidově demokratických zemích – v Albánii, Bulharsku, Jugoslávii, Maďarsku, Německé demokratické republice, Polsku, Rumunsku a Sovětském svazu. V rámci slučování rodin někteří příslušníci řeckého exilu odcházeli za svými rodinami do jiných zemí, jiní naopak přicházeli do Československa (Němcová, 2005, s. 336 – 337). Děti zůstávaly v dětských domovech i poté, co imigrovali jejich rodiče, a to do té doby, než se zlepšila sociální situace rodičů (Sloboda, 2000-2001, s. 148).

K. J.: „*Můj táta byl to dítě, který poslali během občanský války sem. On se sem dostal jako přes nějaký dětský domovy, a myslím, že moje babička si ho pak našla přes Červenej kříž a jela z Polska si ho vyzvednout.*“

Řecké děti, které přijely do Československa, prošly nejprve sběrným střediskem v Mikulově, kde se jim dostalo lékařské péče, dostali čisté oblečení a jídlo. Po několika dnech byly převezeny do ústavu ve Všebořicích u Ústí nad Labem. Tehdy se řecké děti poprvé setkávaly s novým kulturním prostředím. Časem byly děti předány do 21 dětských domovů v Čechách, na Moravě a na Slovensku (Botu, 1982, s. 47). Počty domovů řeckých dětí se v průběhu času měnily, poslední byl zrušen v roce 1962. Děti zde žily do 15 let, poté se usidlovaly v místech, kde již existovala řecká komunita (Němcová, 2005, s. 337).

Pro transporty dospělých byl též první zastávkou Mikulov, poté byli nemocní a ranění posláni do nemocnic a práceschopní na různá pracoviště. V počátcích pobytu v Československu vedla Komunistická strana Řecka evidenci o zaměstnání řeckých exulantů, o změnách pobytu, bez jejího svolení nebylo možné se stěhovat, straně podléhala i registrace sňatků. Důvodem byla předpokládaná dočasnost pobytu řeckého politického exilu v Československu (Botu, 1982, s. 47).

Řečtí imigranti byli usazováni převážně v českém pohraničí, odkud došlo k odsunu sudetských Němců. Tyto oblasti nabízely dostatek ubytovacích možností a pracovních míst. Hlavními oblastmi usídlení řecké imigrace byla Severní Morava, severní a východní Čechy. Na severní Moravě šlo převážně o okres Šumperk, Bruntál, o Opavu, Ostravu, Karvinou, Nový Bohumín, Orlovou, Kopřivnici, Frenštát pod Radhoštěm. Ve východních Čechách žili Řekové v okrese Ústí nad Orlicí, Trutnov, dále v Rychnově nad Kněžnou a ve Dvoře Králové nad Labem. V severních Čechách v Liberci a Jablonci nad Nisou. Později se Řekové začali stěhovat do větších měst, do Brna, Prahy, Hradce Králové, Pardubic, do Berouna (Botu, 1982, s. 48). Převážnou část příchozích Řeků z hlediska sociálního složení tvořili zemědělci, méně pak dělnická třída, lidí s vysokoškolským vzděláním bylo pouze mizivé procento. Většina lidí byla negramotná nebo pologramotná, nevzdělanost byla do značné míry důsledkem mnoha let probíhající války (Joanidis, 2013, s. 43).

CH. P.: *„A babička prostě tou zdlouhavou cestou vlakem přes Jugoslávii, kde část rodiny její zůstala, tak se dostala přes státy sovětského bloku až do České republiky. Během té cesty, protože ona byla taková jako zdravotní sestra, ale ne vystudovaná, protože v Řecku v té době měla vychozených prostě nějakých sedm tříd možná. Takže jako dejme tomu nějakou základní školu. Byla součástí toho transportu, protože už v Řecku jakoby fungovala v rámci partyzánů, prostě těch komunistů, který bojovali proti králi. Takže nějakým způsobem prostě dělala zdravotní sestru, a někde, nevím přesně kde, se seznámila prostě v nějaký nemocnici s chlápkem, kterej přišel vo nohu, vona se vo něj starala, a to byl vlastně můj děda.“*

První generaci řeckého politického exilu lze označit jako „generaci zážitku“. Její generační vědomí bylo silně utvářeno traumatizujícími zážitky, jimiž sa prošli během občanské války (boje, strádání, odloučení od rodin, smrt blízkých lidí). Taková traumatizující zkušenost vytvářela mezi příslušníky dané generace silné pouto, na jejím základě v podstatě vznikla kolektivní identita jedné generace. Trauma je velmi silným atributem identity vzpomínkových společenství nepřenositelným na další generace.

P. N.: *„Mě to zajímalo, chtěl jsem to vědět, ale oni o tom často nechtěli moc mluvit, protože to pro ně byly traumatizující zážitky.“*

CH. P.: „...pamatovala si babička třeba ty úseky z nějakýho mládí, ale pak nám nikdy jako neřekla celej ten svůj příběh.“

Převážně první roky pobytu v Československu provázel stesk po vlasti a touha po návratu do Řecka. Pouze velmi malé části řeckého politického exilu se podařilo vrátit do Řecka již v 50. letech (od roku 1954) a v 60. letech (do roku 1967, kdy nastoupil vojenský režim). Po roce 1956 z Československa odešla většina Makedonců, kteří využili nabídku jugoslávského vedení usadit se v Makedonské republice, jež byla součástí Socialistické federativní republiky Jugoslávie (Sloboda, 2000-2001, s. 151). Masová repatriace řeckého politického exilu do vlasti začala živelně několik měsíců po pádu diktatury v roce 1974, a vyvrcholila v polovině 80. let po nástupu socialistické strany PASOK. Premiér Andreas Papandreou, jež stál v jejím čele, oficiálně uznal protifašistický odboj, zrušil všechny dekrety, jimiž bylo odňato řecké občanství desetitisícům emigrantů a vyhlásil amnestii pro účastníky komunistického povstání v letech 1946 – 1949. Repatriaci podpořila také bilaterální dohoda mezi Československem a Řeckem o důchodovém zabezpečení, kdy československá vláda poskytla řecké straně jednorázovou kompenzaci 24 milionů dolarů, z nichž byly vypláceny důchody repatriovaným v Řecku. Od pádu diktatury do roku 1989 odjelo z Československa do Řecka nebo třetích zemí 10 tisíc řeckých emigrantů (Tsivos, 2012, s. 248 – 251).

Mezi Řeky, kteří se rozhodli pro repatriaci, byli i příbuzní narátorů, tuto zkušenost má každý dotazovaný.

P. N.: „No později se odstěhovali v tom osmdesátým devátým roce do Řecka, nebo když sem nastoupil do první třídy v roce 88, tak se odstěhovali do Řecka. Prarodiče se všichni odstěhovali s tím, že tam vlastně vytvoří takový zázemí, abychom tam mohli přijet i my. Můj otec tam pak odjel, ale bylo pro něj těžký sehnat tam práci, strávil tam asi tři čtvrtě roku. Byl by problém se tam nějakým způsobem dobře zařadit do té společnosti v tom Řecku, takže sme zůstali tady.“

P. J.: „Prarodiče se pak vrátili v osmdesátech letech do Řecka, když se situace uklidnila. Můj strejda se taky vrátil, všichni prostě komplet celá moje rodina ta nejbližší vodjela. A většina příbuznejch, bratranců, sestřenic a tady těch rodin vodjela taky.“

Často se v tomto období projevovaly silné rodinné vazby, kdy odcházely celé rodiny a navzájem si pomáhaly.

P. I.: „...tak i tyhle věci hraly obrovskou roli v té soudržnosti s rodinou, protože třeba babička s dědou odjeli do Řecka, myslím, hlavně kvůli tomu, aby pomohli strejdovi s tetou, aby mohli hlídat sestřenice, proto aby oni mohli chodit do práce, aby mohli zaplatit byt, aby mohli zaplatit složenky, všechno.“

CH. P.: „No ... a jednoho dne prostě babička se rozhodla jít do Řecka. Ale teď nevím, jestli to bylo na popud, že tam emigroval strejda nebo voni vodjeli dřív.“

V některých případech se však část rodiny rozhodla zůstat v Československu, což jim hlavně první generace těžko odpouštěla.

K. J.: „To bylo v osmdesátech letech, nejdřív se vrátila moje teta, nejmladší tátova sestra, ta šla jako první, po ní se vrátil děda s babičkou a pak další teta. No a vzhledem k tomu, že můj děda měl jedinýho syna, máho otce, tak jako tam je velká vazba, otec a prvorozenej syn nebo jako syn vůbec, že ten děda chtěl, aby i můj táta přešel do Řecka. Takže otec na tom začal pracovat, měl tam už sehnanou práci, i máma měla sehnanou práci, pak se narodil můj brácha vo něco dýl, furt se to protahovalo, pak už to začlo bejt jako akutní, protože otce vyslýchalo Stb, on se stýkal s nějakějma lidma, co se stýkali s Havlem nebo se stýkali v nějakějch jako společnejch bytech, no, hodně mu to jako ztěžovalo život, tak chtěl vodjet. Jenže pak se mu měly narodit ty dvojčata, takže zase se to mělo vodložit, no, a potom byla revoluce a my už sme nikdy nevodjeli. Nevím jako, jestli máma ho přemlouvala nebo mámě se nechtělo do Řecka, nevím přesně, co se stalo, ale vim, že děda mu to jako vyčítal do konce života.“

Zlomovým okamžikem pro řecké exulanty byl, stejně jako pro Čechy, rok 1989, který znamenal pád socialismu. Na Řeky v Čechách dopadla opatření namířená proti československým komunistům, byly rozpuštěny stranické organizace Komunistické strany Řecka. Zejména pro starší příslušníky řecké komunity, věrné ideologii, šlo o špatnou zprávu, mnozí vstoupili do organizací komunistické strany Československa. Mladí Řekové naopak mnohdy využili situace a chopili se výzvy uplatnit se v nových ekonomických podmínkách (Zissaki-Healey, 2013, s. 164).

Mnozí z těch, kteří se do Řecka vrátili, se nedokázali sžít s realitou staronové vlasti, a rozhodli se vrátit zpět do České republiky (Zissaki-Healey, 2013, s. 146).

N. P.: *„No a já jsem se narodil a hned po pár měsících se naši odstěhovali do Řecka, kde jsem vyrůstal, a pak, když mělo nějakých 24, jsme se rozhodli, že se vrátíme. A vod tý doby už jsme tady a podnikáme tady. Naši se vrátili v devadesátém osmém, táta se rozhodl, že budoucnost vidí tady víc než tam profesně. Já jsem se vracel 2004. Já jsem zůstal ještě jakoby studovat v Řecku, a pak jsem přijel za nima.“*

L. M.: *„Oni se vrátili vlastně, protože v devadesátém pátém se strejda s rodinou rozhodl vrátit do Česka, že tady to bude jako lepší pro tu rodinu a následně v devadesátém osmém přijela babička s dědou zpátky logicky, když tady měli obě děti.“*

Někdy návrat repatriantů nebyl svobodnou volbou, ale nutností, např. ze zdravotních důvodů.

CH. P.: *„Vzhledem k tomu, že babička začala mít nějaký zdravotní problémy, tak se prostě udál další příběh jejího života, kdy prostě ona se zase vrátila do Česka. Vzhledem k tomu, že tady bydlí vlastně moje máma, moje teta, přesto, že ten můj strejca bydlel v Řecku, nicméně prostě on měl hotel někde u moře, takže nemož za babičkou jezdit a nebylo úplně reálný, aby vona bydlela, takže se vrátila do Česka a víceméně svoje stáří prožila tady v Česku.“*

CH. M.: „V osmdesátém devátém moji prarodiče odešli do Řecka. Babička před třema rukama umřela, byli tam jako, nechtěli se už vracet, ale babička umřela, a děda tam nemoh bejt sám, takže teď konc máme dědu tady zpátky v Česku.“

I rodiny narátorů ve většině případů plánovaly návrat do Řecka, z různých důvodů však nakonec neodešly. Často se tak stávalo ve smíšených rodinách, kdy by adaptace na nové kulturní a sociální prostředí byla příliš nesnadná. Často také rodiny upřednostnily ve svém rozhodnutí pevné zázemí v České republice před nejistou budoucností v Řecku.

P. J.: „My jsme nikdy neodešli, protože moje rodina je složená z poloviny Čechů, a poloviny Řeků. Tak otec jako byl Čech, narodil se tady a řecky neuměl. Hlavně, nebyl důvod prostě jezdit do Řecka jako, když to zázemí bylo tady, veškerý věci. Moje mamka tady měla rodinu, tady vystudovala, našla si partnera, čekala dítě.“

L. M.: „My jsme neodešli, protože máma už měla moji ségru máma, měla manžela, Slovaka nebo teda vlastně Čech, ale původem Slovák je táta. A už tady jako měla zázemí, pracovala, a pak když šla babička, tak vlastně byla těhotná se mnou. Takže zůstali tady.“

CH. M.: „My sme měli jet taky, někdy když mně byly nějaký tři nebo čtyři. Takovej předvoj bylo, že táta šel v Řecku na vojnu, a pak, že se budem stěhovat. A táta tehdy někomu pučil peníze, co měli naši daný bokem, a než mu to ten člověk vrátil, tak prostě se něco semlelo a už sme prostě nikdy nevodjeli, no. Potom prostě se jim tady rozjel nějaký byznys, takže to tady docela klapalo, takže to zase bylo škoda vodjet, no a nakonec se vlastně nikdy neodjelo, no.“

V období převážně od druhé poloviny 90. let se stávalo stále snadnější cestovat, a tím pádem i navštěvovat Řecko. Řecko se najednou přiblížilo, řecké děti i jejich rodiče měli zájem o Řecko a obecně o udržení své řecké identity. Děti, pokud neuměly, se začaly intenzivně učit řecky. Skoro všechny řecké rodiny se jezdily rekreovat výhradně do Řecka, rodiče děti posílali do Řecka na prázdninové pobyty za prarodiči a příbuznými (Zissaki-Healey, 2013, s. 165).

Svoji vlastní zkušenost s trávením prázdnin v Řecku zmiňují spontánně všichni informanti třetí generace. Pouze dva informanti na prázdniny do Řecka nejezdili, z nichž jeden proto, že se do Řecka s rodinou přímo odstěhoval. Všichni se zároveň shodují na tom, že díky tomu si k Řecku vybudovali silné citové vazby a pro mnohé se země stala druhým domovem (k tématu domova a vlasti se blíže vyjadřuje kapitola 5.6.1 *Otázka vlasti a domova*).

P. N.: „Měli jsme tam ty babičky, nějaký ty strejdy, tohle, takže jsme tam trávili pravidelně každý léto dva měsíce. Ty dvě babičky byly celkem relativně daleko od sebe, takže my když jsme přijeli, tak to většinou bylo tak, že jsme byli, já nevím, čtrnáct dní, tři týdny na tý vesnici, protože přeci jenom tam je to malý, měsíc to bylo moc dlouhý, a zbytek jsme jezdili do tý Komotini, protože to je 30 km zhruba od moře, takže jsme mohli jezdit, děda nás bral vždycky k moři a tohle.“

CH. P.: „No takže tam sme jako takhle prostě jezdili. Každý léto sem byl v Řecku minimálně měsíc a měl sem to tam rád. Viděl sem prostě to dobrý, co vidí to dítě, prostě vo který se tam staraj, je tam jak v bavlnce prostě, žije u babičky někde v nějakym prdelákově na vesnici, krmí tam slepice ...“

CH. M.: „Nás tam poslali všechny ty bratránky, sestřenky a jeli jsme tam pohromadě a nazdar. A babička s dědou jako byli ochotny nás obskakovat a vozit nás k moři a tak, bydleli jsme u nich a jezdili jsme tam prostě na dva na tři měsíce.“

P. J.: „Vždycky v průměru v Řecku jsem byl něco přes dva měsíce v roce.“

Řecko navštěvují dodnes, jezdí tam na prázdniny a na návštěvu za příbuznými, kteří v Řecku stále zůstali.

L. M.: „Pořád jezdím do Řecka, to jako zůstalo, že první dovolená v létě musí bejt v Řecku nebo snažim se. Ted'ka letos jsem byl jenom týden, ale vždycky jsem se snažil alespoň na týden na dva tam jet. Příbuzný mám v Aténách a v Soluni. Takže vždycky jedu do Atén nebo do Soluně za příbuznejma a pak jedu někam na ostrovy se válet.“

CH. M.: „*Já do Řecka furt jezdím, letos teda bylo první léto, kdy sem nejela v celým svym životě, protože sem údajně dopisovala bakalářku, takže sem bohužel nejela. Ale jinak jezdím každěj rok a jezdím i většinou víckrát do roka. Kdykoli mám vlastně příležitost, tak se snažim jet. Na dovču k moři jezdím do Řecka prostě, myslim si, že lepší moře nikde není.*“

V biografiích je často zmiňován fakt, že z důvodů časových a pracovních není kontakt dotazovaných s Řeckem tak frekventovaný, jak by si přáli.

P. J.: *Teď jezdím do Řecka, miň samozřejmě, kvůli rodině, kvůli práci, kvůli všemu, nemám tolik času. Jezdím, každý léto jsem v Řecku, jediný léto v životě jsem vynechal, a to když se narodil syn, tak jsme prostě nemohli jet, protože se narodil před létem. To bylo jedinkrát, kdy jsem v Řecku nebyl. Jinak do Řecka se snažim vždycky jet ještě jednou jako navíc kromě těch letních měsíců, takže jako dvakrát. Vždycky na jaře nebo na podzim, v zimě, kvůli nějaký příležitosti, někdo se žení, někdo se vdává, někdo se křtí. Jezdím tam za svojí rodinou.*“

P. N.: „*Ale teďka si kvůli práci nemůžu dovolit odjet do Řecka na dva měsíce, protože to je hlavní sezóna a my máme tu cestovku. Můžu tam odjet třeba na Velikonoce na čtrnáct dní nebo někdy v roce, ale přes sezónu těžko. V Řecku jsem naposledy byl před pár lety, už ani nevím, dlouho jsem nebyl v Řecku, protože v létě nemůžu, a přes rok, tím, že chodim i s kapelou hrát, mám nasmlouvaný termíny, tak by se mi tam vešlo třeba jet tam na jeden týden a to mi přijde hrozně krátká doba.*“

V roce 2004 vstoupila Česká republika do Evropské unie, což přeneseno na řeckou komunitu mělo význam hlavně v přístupu k občanství, prakticky ztratilo význam, zda má někdo občanství české nebo řecké.

Řecká skupina se za dobu své přítomnosti v Československu změnila z původní politické imigrace na etnickou skupinu obyvatel České republiky se zvláštním postavením (Botu, 1982, s. 49). V souladu se zákonem 273/2001 a jeho novelou č. 320/2002 jsou Řekové chápáni jako národnostní menšina v ČR s právem zakládat spolky, používat řecká

jména, řecké názvy obcí, náměstí, ulic nebo budov spjatých s řeckou menšinou, s historií a kulturou Řecka. Menšina má právo používat svůj jazyk v úřadech, u soudu, mají právo se vzdělávat v mateřtině, vydávat tiskoviny v řečtině, mohou mít vlastní televizní a rádiové vysílání. Mohou být členy řeckých politických stran. Také mají právo žádat od Českého státu a ostatních orgánů dotace s cílem podporovat svou národní identitu, jazyk, kulturu, zvyky, tradici. Řecké obce těchto práv využívají, dotace jsou nejčastěji využívány na organizování výuky řečtiny, oslav národních svátků, vydávání vlastní literatury, podporu uměleckých souborů a další činnosti. Při oficiálním sčítání obyvatelstva České republiky 1. března 2001 nahlásilo řeckou národnost 3 219 osob¹¹. Na základě údajů Asociace řeckých obcí žije v České republice okolo sedmi tisíc Řeků (Zissaki-Healey, 2013, s. 166 – 167).

V následujících kapitolách jsou podrobně uvedeny hlavní atributy řecké identity, jež narátoři v biografických vyprávěních zmiňovali, a jež především formují pocit jejich příslušnosti k řecké komunitě.

5.4 Jazyk

Předpokládaná dočasnost pobytu řeckého politického exilu v Československu byla základem snah o udržení vědomí příslušnosti k Řecku, děti byly vychovávány k silnému národnostnímu uvědomění. Pro první léta exilu se tak v jazykové oblasti stalo typické, že hlavně starší lidé necítili potřebu učit se česky, ovládali povětšinou základní fráze nutné pro každodenní komunikaci, při návštěvě u lékaře, na úřadech atp. Naopak snahy směřovaly k zachování mateřského jazyka a jeho výuce u dětí. Pro děti z Řecka byly povinné hodiny novořečtiny. (popř. makedonštiny) (Sloboda, 2000 – 2001, s. 149).

Za vzdělání a výchovu dětí zodpovídala Řecká samospráva, kromě ní v této oblasti působily dvě další instituce: EVOP (Komise pro pomoc dětem) a Řecké oddělení Ministerstva školství ČSSR. EVOP byla řecká mezinárodní organizace se sídlem v Budapešti (později v Bukurešti), jež prostřednictvím komisí působila v zemích, kam přišly řecké děti. Starala se převážně o dodávání učebnic a jiných knih do škol a řeckých domovů. Československá EVOP spolu s Řeckým oddělením MŠ ČSSR vypracovala rozvrh a program výuky řečtiny pro školy, které navštěvovaly také řecké děti, dále zajišťovala

¹¹ Dotazník sčítání obyvatelstva nebyl jednoznačný, existovaly problémy s použitím pojmů národnost, občanství, státní příslušnost. Kategorie národnost nebyl povinný údaj, mnohdy tedy zůstal nevyplněn. Do sčítání nebyli zahrnuti Řekové s řeckou státní příslušností žijící v České republice (Zissaki-Healey, 2013, s. 166).

školení pedagogů. Činnost Komise EVOP v Československu byla ukončena v roce 1955, její agendu převzaly školské komise (Sloboda, 2000 – 2001, s. 149).

Zpočátku byl problémem nedostatek kvalifikovaných pedagogů, v roce 1948 připadali na 3,5 tisíce dětí tři profesionální učitelé. Po příchodu imigrační vlny dospělých v roce 1949 přibýlo 16 dalších kantorů a situace se postupně zlepšovala s příchodem dalších dospělých a díky pedagogickým kurzům, kde byli doškolení absolventi řeckých středních, ale i základních škol, aby mohli sami vyučovat. Učebnic a knih pro potřeby výuky ve školách i řeckých dětských domovech byl dostatek, byly vydávány vydavatelstvím Nové Řecko, sídlícím v Bukurešti, jež bylo v roce 1956 přejmenováno na Politické a literární vydavatelství. Od roku 1957 vydávaly učebnice pro děti z Řecka i Státní závody pedagogických vydavatelství ve Varšavě. Dostupná byla i emigrantská periodika, v Československu vycházel Bojovník, Nový svět, Hlas ženy, Pochodeň, časopisy Orlici¹² a Eponitis určené dětem. V kontaktu s mluveným slovem byli Řekové v Československu prostřednictvím vysílání rádia Svobodné Řecko, v rámci stanice Praha Československého rozhlasu byla část programu vyhrazena vysílání v řečtině, stejně tak v programech rozhlasových stanic v Moskvě, Londýně a jinde (Sloboda, 2000 – 2001, s. 149).

Poté, co se začátkem 50. let ukázalo, že pobyt řeckého politického exilu v Československu bude dlouhodobější, než se předpokládalo, převzalo MŠ ČSSR odpovědnost za výchovu a vzdělávání dětí od řeckých emigrantských orgánů. Nastalé skutečnosti oslabily opatření zamezující integraci imigrantů do československé společnosti a české a makedonské děti začaly navštěvovat české školy. V tento moment musela být naopak zintenzívněna výuka češtiny, aby děti předmětům vyučovaným česky rozuměly (Sloboda, 2000 – 2001, s. 152). V roce 1956 se výuka řečtiny pro děti stala nepovinnou, což do jisté míry vedlo ke zhoršení její znalosti, především její „školní“ úrovně (Němcová, 2005, s. 338). Dále však byla ponechána možnost učit se intenzívně mateřský jazyk, koncepce zahrnovala 4 hodiny řečtiny, příp. slovanské makedonštiny týdně (Zissaki-Healey, 2013, s. 131). Patronát nad výukou řečtiny převzaly tzv. „řecké školy“. Např. v Praze byla na počátku 60. let započata výuka v jazykových školách, kde se zprvu mateřskému jazyku učily pouze děti z řeckých rodin, později, v polovině 60. let byly kurzy zpřístupněny i dospělým. Problém s výukou řečtiny nastal v 90. letech, poté, co značná část

¹² Taktéž označení pro děti partyzánů, které se v bojích v horách severního Řecka stávaly spojkami a pomocníky Demokratické armády Řecka.

řeckých exulantů odešla zpět do Řecka, mezi nimi i učitelé. Dnes probíhá výuka řečtiny pod záštitou Asociace řeckých obcí (Němcová, 2005, s. 338). Na znalost jazyka třetí generace řecké komunity mělo vliv několik faktorů zmíněných v následujícím úseku práce.

Jazyk jako atribut identity, a míra jeho předání je ovlivněn tím, zda je Řek pouze jeden rodič nebo oba rodiče. Ve smíšených rodinách je komunikačním jazykem především čeština.

P. J.: *„V rodině se mluvilo česky, a občas samozřejmě si člověk něco řekne řecky, ale primárně, stěžejní, v Česku se mluvilo česky. V Řecku jsme se snažili mluvit řecky, když jsme tam byli. Máma, když to tak řeknu, tak umí líp česky než řecky. Protože se tady narodila, tak ta čeština je lepší z její strany, z mý taky dneska už bohužel, když jsem byl malej, tak to tak jako nebylo.“*

Rodiny, kde jsou oba rodiče Řekové, jsou většinou bilingvní a v běžné denní komunikaci používají oba jazyky, řečtinu i češtinu.

P. N.: *„Moje máma, vzhledem k tomu, že je i překladatelka z novořeckého jazyka, tak určitě měla zájem, abychom oba dva s bratrem mluvili řecky. Takže si pamatuju, že jako učila nás psát, měla nějaký knížky a psali jsme si slovíčka, povídali jsme si spolu řecky, tak abychom uměli, abychom se naučili, protože vlastně my jsme i žili ze začátku v tom, že bysme se do toho Řecka vrátili. Naši jsou oba Řeci, ale s tou řečí to maj podobně jako my, protože oni taky vyrůstali tady. Ale tak jako samozřejmě, že se mezi sebou baví řecky, ale baví se i česky. Když jsou třeba někde v krámě a nechtěj, aby jim někdo rozuměl, tak mluví řecky. Ale jinak se mezi sebou bavíme často i česky v pohodě. Nebo i česky, bavíme se česky převážně, bych řek.“*

Informátorka **CH. M.** má oba rodiče Řeky, přičemž její otec se narodil v Řecku, česky se začal učit poté, co v 70. letech přišel do Československa studovat.

CH. M.: *„Naši se jako vždycky snažili na mě mluvit, takže řečtinu si myslím, že mám docela dobrou. Doma jsme mluvili tak napůl. Jako když sem byla malá, tak třeba moje máma právě proto, že chtěla, abych mluvila řecky, tak se snažila na mě jako co nejvíc*

mluvit. Ale čím sem potom byla starší, když už viděli, že umim, tak to je spíš takový půl na půl, no. Třeba s mámou se teď konc, mi přijde, bavim už skoro jenom česky. A s tátou to je takový půl na půl, asi převládá ta řečtina, ale to je spíš proto, že nechci poslouchat tu jeho tragickou češtinu. Ale jako bavíme se obojím, spíš takový to jako, že půlku věty řecky, půlku věty česky, běžně takový to přepínání, no. (...) No a jako vždycky sem k tomu byla hodně vedená je taky pravda k tomu Řecku, že naši si na tom jako zakládali, abych uměla řecky, abych rozuměla řecky, abych tam mohla jezdit.“

Významnou roli při transmisi znalosti jazyka jako podstatného atributu řecké identity sehráli prarodiče, reprezentanti první generace, kteří se narodili v Řecku, a řečtina pro ně byla mateřským jazykem. Sami byli vychováni v silně helenocentrickém klimatu, přičemž snaha byla soustředována především na lingvistický aspekt řecké identity.

P. N.: *„Když jsem byl malej, tak vlastně často mě hlídala babička s dědou a ještě s mojí prababičkou, takže v tý domácnosti jsme mluvili řecky. Můj děda byl takovej, že u nich doma se muselo mluvit řecky, on vlastně češtinu bojkotoval, abychom se naučili tu řečtinu.“*

P. I.: *„Než naši měli svoje bydlení, tak jsme bydleli dohromady s babičkou a dědou. Byli jsme spolu, naši chodili do práce, takže po školce mě brali vždycky k nim, bavili jsme se spolu se sestřenicemi, a babička s dědou na nás mluvili řecky. Mluvili plyně, komunikovali jsme s nima a takovýty základní povely rožni, dones tamto, něco nebo jak se něco jmenuje, to jsme normálně řešili. Ale potom, to mně bylo tak šest, sedm let, což byl ten nástup do první třídy, tak oni se odstěhovali do Řecku.“*

Skutečností značně podmiňující znalost jazyka je přítomnost příbuzných v Řecku, za nimiž jezdili. Řecky se učili nejenom v domácnostech, ale také při styku s řeckými kamarády, posloucháním řeckého rádia a televize atp.

CH. M.: *„Nejdřív sem byla s mámou v Aténách chvilku, bydleli sme u tátový ségry, ale máma potom dodělávala doktorát tady v Praze, takže se vrátila. Takže vlastně potom*

mě šoupli naši na půl roku k babičce a k dědovi do Komotini, ale to si jako nepamatuju vůbec tady to období. Ale díky tomu si myslím, že mluvím jako docela dobře řecky, no. Začla sem vlastně dřív mluvit řecky než česky. Já sem ještě potom měla tu výhodu, že sem jezdila za rodinou vod táty, a ty česky neumí, voni nemaj s Českem prostě nic společnýho. Takže s těma jenom řecky a to mi asi jako tak nějak pomohlo si uchovat tu řečtinu, no.“

P. N.: *„Prarodiče potom odešli do Řecka, takže jsme za nima jezdili. Samozřejmě, že jsme tam měli i řecký kamarády potom, a díky tomu jsme se i naučili ten jazyk. Ale i jsme sledovali řeckou televizi, řecký pohádky a tak dále.“*

P. J.: *„Do Řecka sem jezdil vlastně vod půl roku, takže sem se s jazykem seznámil a se všema těma věcma jakoby v Řecku. Ty návštěvy byly vesměs v řádu měsíců, nebyly jako delšího charakteru. (...) Díky tomu, že sem jezdil za rodinou, tak sem řecky uměl vod mala, uměl sem, když to tak řeknu, k nepoznání vod rodilýho Řeka. Ač jsem byl modrookej blondáček, všichni tam na mě mluvili německy, tak já sem na ně koukal, nerozuměl sem a mluvil sem řecky, to se vždycky podívali. Dodneška se teda divěj, i když ten přízvuk, už ho mám jako zajímavěj.“*

L. M.: *„... babička s dědou byli v tom Řecku, tak jsme tam jezdili skoro každý léto na prázdniny vlastně na měsíc, takže jsme měli vod mala ten vztah k tomu Řecku, ale jinak třeba řecky jsem neuměl skoro vůbec jako dítě. Uměl jsem nějaký takový najez se, sedni si, takový ty základní fráze, ale jinak vůbec.“*

S výjimkou dvou tázaných navštívovli všichni informátoři kurzy řečtiny. Kromě role příbuzných a pobytů v Řecku, byly nejsilnějším faktorem formování znalosti jazyka právě hodiny řečtiny. Jazykové kurzy plnily doplňkovou roli pro děti z rodin, kde se (alespoň částečně) mluvilo řecky anebo roli suplující v případech, kdy úroveň znalosti jazyka rodičů nebyla dostačující, a v domácnostech se proto řecky nemluvalo.

L. M.: *„A chodil jsem na řečtinu, když jsem byl malej, nevím, v nějakých sedmi osmi letech jsem chodil, a to už jsem se potom naučil.“*

CH. M.: „Musela sem chodit na řečtinu povinně, která mě moc nebavila, protože se tam děti jako učily, jak se řekne ahoj, jmenuju se tak a tak a já sem jako mluvila plyně, takže to pro mě bylo trošku nudný.“

P. I.: „A dokonce jsme chodili i do řečtiny na té základní škole.“

P. J.: „Na řečtinu jsem tady v Čechách chodil, ale pro mě to bylo spíš takový za trest, jako řeknu. Tam sem se naučil právě jako základy číst a základy psaní, ale pro mě to bylo takový, jako moc mi to nedávalo, protože jsem oproti těm ostatním dětem uměl perfektně řecky jako. Takže pro mě to bylo takový, jako že mě to nudilo. Navíc v tom věku jak je člověk malej, dojíždění, protože vesměs to bylo pozdě vodpoledne v centru, jo, tak člověku se jako nechtělo. Samozřejmě, teď kdybych věděl zpětně, jak to bude, tak bych tam byl nejvzornější záček, bych se to všechno naučil, jo, ale to bohužel si děti neuvědomujou.“

K. J.: „Otec s náma moc řecky nemluvil, takže sme chodili na řečtinu, kde sme se naučili číst, psát, všechno možný, což umím jako doteďka. Na ty kurzy nás přihlásili a my sme samozřejmě chtěli. Otec nás tam přihlásil, protože to tady nějak fungovalo, tam sme se něco naučili, ale potom se samozřejmě naučíš v Řecku. Ale otec s náma nikdy řecky nemluvil, o to to pro nás bylo těžší.“

Důležitým faktorem pro znalost jazyka je oblast, kde třetí generace Řeků vyrůstala. Zástupci třetí generace, kteří pocházejí z tradičních center řecké komunity, jako Praha, Brno, oblast severní Moravy, kde působí řecké obce, na tom s jazykem byli lépe. Byli v komunitě, mezi vrstevníky a zároveň zde byly dostupnější kurzy.

P. I.: „A já vlastně po skončení základní školy jsem odešel do učení do Šternberka u Olomouce a od patnácti prakticky jsem z domu. Buď na školách nebo potom na práci v Brně a v Českých Budějovicích, teďka hlavně v Brně už. Takže proto mě ta řečtina trošku minula. Ty děcka, kteří jsou z těch Zlatých Hor, tak ti mluví tou řečtinou plyně, protože tam mezi sebou takhle dost mluvili. Proto si myslím, že důležité je nevypadnout z té komunity.“

CH. P.: „*My se ségrou sme na řečtinu nikdy nechodili. Zním spoustu mejch vrstevníkú, který prostě třeba byli tady v Praze, byly tady větší možnosti, byli tady učitelé řečtiny, takže ty jako malí chodili na řečtinu. Ted'ka mě to mrzí, že sem nechodil. Protože sem moh mluvit mnohem líp řecky, než mluvím třeba ted'ka. Ale prostě v tom Hradci asi nebyly možnosti, a jak sem říkal, prostě naši, hlavně teda máma nás prostě nenacpala do toho a nezařídila to někde.*

Tři oslovení narátoři se rozhodli studovat řeckou filologii a novořečtinu si tak zvolili přímo za obor svého vědního zájmu, což samozřejmě mělo vliv na jejich zdokonalení se v jazyce.

CH. P.: „*Vlastně skončil sem na střední, na gymplu, ted' sem prostě jako přemejšlel samozřejmě, co budu dělat. V tu dobu vlastně už moje sestra měla nebo studovala tehdy novořeckou filologii v Brně na Masarykově univerzitě, a já sem se nějakým způsobem prostě rozhodl, že tam taky pudu. Což sem zjistil, že nebyl jako úplně supr tah, musím říct, že mě třeba to studium úplně jako vod začátku asi nebavilo úplně na sto procent. Což je asi jeden z důvodů, proč sem to nedokončil. V tý škole sem se ale rozhodně zdokonalil v řečtině, tam jako už mě přinutili třeba si přečíst i nějaký filosofický díla, což mimochodem mě třeba bavilo, filosofie řecká.*“

CH. M.: „*Vybrala sem si to Brno a tu řečtinu i s tím, že tehdy prostě v těch osmnácti sem ještě jako přemejšlela nad tím Řeckem jako nějakou reálnou volbou žití tam. A chtěla sem, říkala sem si prostě, že mluvím super, ale přesně, že nevím nic vo historii, nevím nic vo literatuře, nechodila sem tam prostě na základku ani na gympl, a potřebuju se naučit líp psát. Ale řečtinu sem šla studovat primárně skrz to, že sem chtěla jako do Řecka a i jako takový to trošku, že sem nevěděla, co jinýho a řečtina jako je supr volba. Ale ta škola mě strašně baví jako, určitě si myslím, že to pro mě byla dobrá volba, jsem hrozně ráda, že to studuju.*“

L. M.: „*A pak vlastně jsem začal, někdy v patnácti nebo v šestnácti jsem začal pracovat právě v Olymposu, brigádě, a tam tenkrát ještě dělali řecký studenti. Takže to bylo hodně řecký prostředí, nebylo to jak ted'ka už, jako že ted'ka je to fakt taková*

restaurace, ale před tím to byla fakt řecká taverna. A tam jsem tu řečtinu slyšel furt. A já jsem jakoby rozuměl, ne všechno ale nějak jsem je vnímal. A pak nějak najednou jsem zjistil, že mi jde i mluvit, že najednou vim víc vo čem se bavěj, dostával sem to do sebe víc a víc, a pak jsem nastoupil na novořečtinu do Brna, a tam jsem studoval. Teda nedostudoval, tak nějak jsme studovali, nestudovali, ale tři roky jsem si to tam užíval, a pak jsem se na to vyprd. Ale jako samozřejmě mi to dalo hodně tady ta škola.

V současnosti se řecky až na jednu výjimku domluví všichni dotazovaní. Z níže uvedených úryvků rozhovorů vyplývá, že někteří respondenti mluví naprosto plynně, k nerozeznání od autochtonního obyvatelstva Řecka. Někteří informátoři uvádějí, že jsou schopni běžné komunikace, ale uvědomují si, že úroveň znalosti jazyka není dostatečná například pro oficiální styk s úřady nebo řešení nestandardních situací.

L. M.: *„Takže se normálně domluvim, ale teďka to je zase horší nebo zjišťuju, že tu řečtinu nepoužívám. Před tím s náma tančila v souboru jedna Kypřanka, takže jsme se hodně vídali i s jejíma kamarádama, hodně jsme byli mezi těma Řekama, ale teď už jako nepoužívám jí moc, takže jako cejtim, je to tam, mluvím, všechno, ale už to nejde tak zlehka, jako to šlo dřív.“*

CH. M.: *„V Řecku třeba na mě lidi nepoznaj, že jakoby nejsem z Řecka, nemám přízvuk vůbec.“*

P. N.: *„Já řecky si myslím, že mluvím celkem v pohodě, samozřejmě kdybysme zabrouzdali do nějakých vědeckých témat, jako i v češtině má člověk kolikrát problém, tak samozřejmě, že by tam byl problém. Pak mám trošku problém s řeckou gramatikou, u některých složitějších slov, protože řečtina je celkem jako složitěj jazyk. Ale jinak si myslím, jako píšu, čtu, mluvím řecky.“*

K. J.: *„Vždycky, když sem tam byl v Řecku dýl, tak sem se rozmluvil. Ale když přijedu sem, tak s tím mám problém, a když se tam vrátím, tak se mi to zase jako vrací. Takže když sem v Řecku, tak tam se jako domluvim nějak, ale tady kdybych se měl*

domlouvat s Řekem, tak mi to bude těžko. Protože nemám to kolem sebe, víš, a jak to nemám kolem sebe, tak se mi to hrozně vytrácí z paměti.“

Z výpovědí je dále patrné, že třetí generace mluvila lépe, když její zástupci byli malí a byli s řečtinou v intenzivnějším kontaktu, s postupem času zapomínají.

P. J.: *„...slovní zásoba se mi taky jako ztenčuje, zapomíná člověk. Člověk zapomíná, ale vesměs jako nemám problém, když jedu do Řecka se tam domluvit. Samozřejmě komunikace s úřadama a takový věci to už je horší, naštěstí to člověk nedělá denně, takže to jde. Mě osobně to jako mrzí a trápí, že člověk zapomíná, ale to by tam člověk musel žít, aby se do toho dostal. Vim, že kdybych tam jel na půl roku, studovat, i když v mém věku už asi ne, když mám rodinu, ale nevím něco tam dělat, nějakou práci, tak bych se do toho dostal jako rychle.“*

Dále je také nutné zmínit, že vesměs narátoři zmiňují rozdíl řečtiny psané a mluvené, zmiňují náročnost řecké gramatiky. Oproti psaní jim četba většinou nedělá problém.

P. J.: *„Psát umim, ale řečtina má ten problém, že gramatika je velice těžká. Ta gramatika má ..., třeba „i“ jsou tam já nevím čtyři nebo pět „i“ je tam, jo. U nás jsou dvě a máme s tím problém. Navíc jako, samozřejmě když chceš, tak ti napíšu jako cokoliv, ale budu tam mít, když to řeknu, místo měkkýho „i“ tvrdý a tak. Takže jakoby napíšu ti, přečtu ti, dělá mi to problémy číst, pohádku svému synovi bych klidně ale přečet řeckou. Když koukám na televizi řeckou, tak titulky taky zvládám, jako 90% toho stihnu. Nejhorší je to s psaním, to je můj největší hendikep.“*

L. M.: *„Řecky umim psát, ale gramatika mi moc nejde. Řečtina má hrozně těžkou gramatiku, má šest „i“. Má tři „i“, jako znaky pro „i“, a pak má ještě kombinace, jako ei, oi, atd. A ve většině případech na to nejsou pravidla, většinou to vychází nějak ze starořečtiny. Takže to mi moc nejde ten pravopis.“*

Pouze jediný respondent uměl lépe řecky než česky, z jeho řeči byl patrný akcent. Jednalo se o narátora **N. P.**, jehož rodina odešla do Řecka, kde vyrůstal, a odkud se poté vrátil zpět do České republiky.

5.5 Folklor a spolkový život

Řečtí imigranti, kteří přišli do Československa, si s sebou kromě jazyka přinesli i svoji kulturu. Prvky hmotné a duchovní kultury lze doložit v mnoha oblastech života řecké minority, přičemž velmi výraznou roli sehrával folklór, jež si svoji silnou rezistenci udržel dodnes. Součástí společenského života byly soubory lidové tvořivosti, které se každoročně scházely na srazech řecké mládeže (Botu, 1982, s. 48). Píseň a tanec doprovázely řecký exodus a dodnes mají své nezastupitelné místo v životě řecké komunity v České republice. Z počátku, v 50. letech, byly často zpívány partyzánské a bojové pochody připomínající vlast a boj za ní, ale i lidové písně, které mají své místo v repertoáru řeckých souborů a kapel dodnes. Od příchodu do Československa vznikaly kapely, které hrály při oslavách, svatbách a dalších příležitostech. Jedna z prvních řeckých hudebních kapel vznikla v Šumperku, ve Zlatých Horách vznikla hudební skupina na počátku padesátých let, v Brně byla koncem šedesátých let založená hudební skupina Prometheus, v Jeseníku vznikaly hudební skupiny jako doprovod tanečních souborů. V současnosti si lze řeckou hudbu poslechnout například v podání pražské hudební skupiny Akropolis, v Ostravě a okolí působí kapely Nisos a Poseidonas, v Brně hraje skupina I para. Při řeckých obcích působí několik tanečních souborů: Nea Elpida (ŘO Bohumín, Třinec, Karviná), Prométheus (ŘO Brno), Antigoni (ŘO Krnov), Akropolis (ŘO Praha) a Kalliópi (ŘO Šumperk) (Joanidis, 2013, s. 125 – 128).

V současnosti se Řekové organizují v řeckých obcích, které zastřešuje Asociace řeckých obcí v ČR. Jednotlivé řecké obce jsou organizačně a ekonomicky samostatně jednajícímí právní subjekty. Dnes řecké obce působí v těchto městech České republiky, které jsou zároveň tradičně silnými centry řecké komunity: Praha, Brno, Ostrava, Krnov, Jeseník, Zlaté Hory, Javorník, Šumperk, Vrbno pod Pradědem, Karviná, Třinec, Bohumín a Havířov (Joanidis, 2013, s. 138 – 139). Členy řeckých obcí je také množství Čechů, pouze ŘO Praha má ve svých stanovách zakotveno, že jejím členem může být pouze osoba s řeckým původem. Členové do obcí vstupují dobrovolně a platí členské příspěvky (Zissaki-Healey, 2013, s. 166). Pražská řecká obec vydává časopis Kalimera publikovaný v řečtině. Asociace řeckých obcí v ČR je nestátní neziskovou organizací, mezi jejíž hlavní

cíle patří „prohlubování a podpora přátelských vztahů mezi Řeky žijícími v České republice a Českou republikou, zejména na poli kulturním a společenském. Podpora a rozvoj řecké identity prostřednictvím kulturních a vzdělávacích akcí, zachování a rozvíjení řeckého jazyka. Uchovávaní a rozvoj vztahů s mateřskou vlastí, včetně společenské a hmotné pomoci krajanům od orgánů a institucí jak Řecké republiky, tak jiných. Šíření odkazu řecké kultury prostřednictvím vzdělávacích institucí, pořádáním přednášek a seminářů, seznamování s novodobou řeckou kulturou, pořádání akcí folklorně hudebních a tanečních, sportovní aktivity, vydavatelská a publikační činnost, práce s dětmi a mládeží.“ (dle webových stránek Asociace řeckých obcí v ČR). Po celé České republice žije mnoho Řeků, kteří nejsou organizováni v žádné obci, některé tradičně početné řecké obce (Jablonec nad Nisou, Dvůr Králové nad Labem) neexistují formálně, přesto organizují různé akce, jako např. kurzy řeckých tanců, taneční večery apod. Další organizace, jejichž činnost souvisí s Řeckem, jsou nadace Hellenika, Centrum novořeckých studií na Masarykově univerzitě v Brně a Klub přátel Řecka (Zissaki-Healey, 2013, s. 166). Významnou svou činností je také Lyceum Řekyň, jež bylo založeno v Aténách a po celém světě má 66 poboček, z nichž jedna připadá na Českou republiku. Cílem Lycea Řekyň je uchovávaní řeckých zvyků a tradic a studium a pěstování folklorního umění. Řecká menšina má své vybrané zástupce v orgánech státní správy a samosprávy. V Radě vlády pro národnostní menšiny její zájmy reprezentuje jeden zástupce, který je zároveň členem Výboru Rady vlády pro národnostní menšiny a poradního sboru náměstka ministra kultury (Joanidis, 2013, s. 140 – 141).

Folklor je velmi silným atributem řecké identity, tento fakt zůstává oproti první a druhé generaci nezměněný. Pod pojmem folklor hovoříme převážně o řeckých tancích a hudbě. Někteří informátoři třetí generace se podílí přímo na jeho tvorbě, svojí činností ve folklorních souborech či hudebních kapelách. V takových případech se angažovanost ve folklorních souborech velmi silně podílela na formování identity „řectví“. Nejde pouze o hudbu a tance samotné, ale i o to, že členství v souborech narátory přivedlo mezi vrstevníky, také Řeky, se kterými začali udržovat vztahy a více se tím pádem začali pohybovat v řecké komunitě. Přenos tohoto atributu lze přisuzovat (spíše než generačnímu přenosu v rodinách) řecké komunitě jako celku, prostřednictvím jejíž kolektivní paměti a identity se folklor přenáší. Řecké obce a další spolky se angažují v organizaci veřejného života, pořádají slavnosti, pod jejich záštitou fungují hudební a taneční soubory.

L. M.: „A pak právě nejvíc to začlo se mnou a s Řeckem asi v jedenácti nebo ve dvanácti letech, kdy jsme začli chodit, tenkrát ještě pěveckej soubor, z kterýho se pak udělal taneční soubor, kterej funguje do ted' vlastně nebo v kterym funguju do ted'. Někdy v devadesátým pátým přijel lektor z Řecka a začal nás učit tance, a tak jsme se nějak přetransformovali. Takže vlastně díky tomuhle souboru já jsem se začal stýkat s Řekama nebo s mojí generací. A stali jsme se parta, stýkáme se do ted' a to mě jakoby přivedlo hodně k tomu Řecku, že jsem začal poslouchat řeckou hudbu, začal jsem to nějak víc vnímat.“

P. I.: „ ...a potom jsem s nima i působil nějakou dobu v tom řeckém souboru Prometheus, který je právě při té řecké obci Brno. Je to fajn v tom, že to jsou lidi na stejné úrovni, a tak nějak si máte co říct. A bylo to dobré s nima se potkávat potom i při těch zkouškách na tance, pak se šlo samozřejmě sednout někam na pivo nebo někam na kávu, takže z toho pak byly takové kamarádcovské vztahy. A bylo příjemne byt součástí toho i při těch různých festivalech a různých vystoupeních. Měl jsem možnost stát párkrát na tom pódiu a tam si myslím, že mi to dalo nejvíc návrat zpátky k té tradici, k těm předkům řeckým a celé té historii.“

Činnost v souboru často provází hlubší zájem, někdy nutnost, znát kroje, symboliku tanců, jejich původ atp. Bližší odhalení kulturních kořenů tázané jedince s řeckým kulturním odkazem pocitově svazuje ještě více. Narátor **P. I.** pokračuje:

„A dokážeš o tom i něco říct, dokonce jsme měli pár takových věcí, kdy jsou různé festivaly, tak představuješ tu kulturu, to znamená i ten program se zahajuje tím, že tě pozvou na to pódium, začneš o tom mluvit, popisuješ ten svůj kroj, co to znamená, proč to tam je, co na tom kroji jsou tyhle věci, jakou to má charakteristiku, jak to vzniklo, co ten tanec představuje, z jaké oblasti, proč se ten tanec takhle tančí, pro koho se takhle tančí a to jsou věci které bys měla znát, abys o tom mohla mluvit.“

Často mají informátoři osobní vztah k tancům, které pocházejí z oblastí, odkud přišli jejich předkové.

P. I.: „pro mě nejkrásnější jsou ty tance z oblasti Pontos, což je dnešní oblast Turecka, to jsou takové ty bojové, protože oni byli neustále v rozporu s těmi Turky, pořád v poloválečném stavu, tak to jsou právě ty tance, které se tančily pro nabuzení těch bojovníků před tou bitvou, když to v jednoduchosti fakt zkrátím, ono to má samozřejmě tu podstatu trochu delší, ale maj právě i v těch krojích dýky za pasem, nábojnice kolem sebe. A oni jsou takové temperamentní nebo motivační a ty se mi líbí nejvíc. Jednak je to hlavně z toho důvodu, že právě od mého dědy předkové pochází právě z té oblasti Pontos.“

Ve dvou případech byli narátoři ve vztahu k folkloru přímo ovlivněni členy rodiny, konkrétně rodiči, a sami se později rozhodli pro činnost v tanečním souboru a hudební kapele.

CH. M.: „Vyrůstala sem docela v tý komunitě, moje máma zpívala dřív v kapele řecký, takže sem jako vod malička chodila na všechny zábavy, a furt sme chodili do nějakých řeckých taveren a tak. Takže byla sem vždycky k tomu hodně vedená.“

Dále **CH. M.** pokračuje vyprávěním o své činnosti v souboru, z něž je znát, že k řeckým tancům má hluboký vztah.

CH. M.: „Mě do souboru začli naši posílat, když mi bylo asi pět, a já sem tam sice byla jako jedna z nejmladších, ale hrozně mě to bavilo. No a my sme to měli ve stejný budově, jako byla ta řečtina, tak byl ten soubor. A já sem jako vždycky přebíhala, sem byla chvíli na řečtině a pak sem šla chvíli zpívat. No a oni pak začli zkoušet jinde, a já sem tam nemohla chodit, protože to bylo ve stejnej čas, a hrozně mě to mrzelo. Tak sem jako furt říkala mámě, že nechci chodit na řečtinu, a vona musíš chodit na řečtinu, no tak potom nakonec teda konečně usoudila, že teda nemusim už chodit na řečtinu a někdy ve třinácti, ve čtrnácti sem znova začla chodit do Akropolisu, do souboru, a s tím, že tehdy už se tancovalo. No a chodim tam doted', hrozně mě to baví, už je nás sice hrozně málo, ale je to fajn. A dřív jak sme byli jenom jako samí Řekové, tak teďkonc už tam chodí i hrozně moc Čechů. Ale je to super, no. A já to mám hrozně ráda, já jsem tam udělala, když to řeknu vtipně, už nějaký kariérní postup, protože prostě nejsou lidi a musíme dělat všichni něco,

takže já sem tam teď konč druhá místopředsedkyně v té organizaci, takže to je takový jako z těch řeckých věcí vo co se nejvíc zajímám.“

Ve vyprávění respondenta **P. N.** je kromě působení rodiny, konkrétně otce, znát i vliv osobních zážitků a participace na kultuře přímo v Řecku, kde jako malý často pobýval na návštěvě u příbuzných.

P. N.: *„Mě to teda potom začlo chybět to Řecko vždycky, když sem se vrátil. Takže sem pak začal chodit do řeckýho souboru, aby mi to trošku připomínalo. V Řecku se často dělaj různý oslavy, kde jsou ty lidový tance, kde je ta lidová hudba, a líbilo se mi to, protože s ničím takovým jsem se tady nesetkal.“*

Zájem o řecký folklor u něj nadále přetrvává a je stvrzován vlastní angažovaností. Dnes se však věnuje převážně hudbě, založil svoji vlastní kapelu.

P. N.: *„Hodně se mi líbila vždycky řecká hudba, to sem poslouchal od malička a moc se mi to líbilo, a začal sem se učit hrát, protože jsme doma měli hudební nástroj buzuki, kterej dostal můj otec od nějakýho svýho strejdy, a i když můj otec hrál na kytaru, tak mě něco málo na to buzuki ukázal, já sem se tomu začal věnovat, později jsme založili takovou menší kapelu. S tou jsme začli hrát a ta kapela pokračujeme dodnes, pořád vlastně hrajeme. S tím, že když sem jezdil v létě do toho Řecka, tak sem se snažil vždycky pochytit, jako pohybovat se mezi lidma, který se věnujou tý řecký hudbě nebo těm řeckejm tancům, takže sem tam pochytil spoustu věcí.“*

Řecká hudba a tance hrají roli v životě všech dotázaných respondentů, ač i jako pasivních členů, kteří folklor „netvoří“, ale rádi poslouchají řeckou hudbu a navštěvují řecké zábavní večery, které jsou z velké části věnované tanci.

K. J.: *„Miluju řeckou hudbu. Pořád poslouchám řeckou hudbu.“ Tancovat sem se naučil v Řecku na svatbách. My když máme svatbu tak to skončí tak, že prostě všichni tancujou. Nejde, abys neuměla tancovat, to nejde. Když tam jezdíš, tak vono ti to ani nedá, to tě zvedne ze židle okamžitě, to je prostě...“*

Hudba bývá spojená se silnými emocemi, které posilují citové pouto k Řecku. Tento jev je patrný z vyprávění např. **K. J.**, který pokračuje:

„Ale jako ta řecká kultura mě rozhodně hodně oslovuje a hodně baví. Když sem byl malej, tak nás to moc nebavilo, protože táta si to pouštěl furt v autě, ale čím víc rosteš, a začínáš tomu rozumět, pronikáš jako do toho ducha, a najednou i víš, vo čem se zpívá a rozumíš tomu, tak tě to dokonce dokáže i rozbřečet (...) Ale to nebrečíš jako smutkem nebo tak, to jsou emoce prostě jako. Řekové takhle ukazují emoce.“

Tak jak mohou řecké tance a hudba být silným vyjádřením emocí, tak jsou i obrazem dané kultury a povahy národa. Podle **K. J.**:

„...všichni tančej a netančej jako dva spolu, jako dvojice, ale tančej dohromady, všichni, což je na těch tancích nejhezčí. Což taky něco vyjadřuje vo tý kultuře a vo tom národu. Máš tance prostě dohromady.“

Zájem o řeckou hudbu a tanec je kromě osobního zájmu do jisté míry veřejným vyjádřením sounáležitosti s Řeckem a jeho kulturou. Potřeba polarizace vůči většinové společnosti a deklarace řectví je silná i v této oblasti, je svým způsobem vyjádřením potřeby odlišit se. Na tento fenomén ve své biografické naraci poukazuje narátorka **CH. M.**:

„Myslím si, třeba sem jako několikrát přemýšlela nad tím, jak jako fakt žiju tím souborem a baví mě řeckej folklor, věnuju se tomu, jestli kdybych žila v Řecku, bych to vůbec dělala. Jo, že jako teďkonc samozřejmě, že to považuju, že je to super, a řekla bych, že jo, že určitě, že vždycky bych dělala řecký tance i folklor, ale myslím si, že kdybych byla v Řecku, tak dělám třeba gymnastiku, jako jo. Jakoby spíš v tom, že tady má člověk hrozně potřebu dělat cokoli, co je řeckýho jenom proto jako, aby potvrdoval, že sem Řek, jo, že člověk se snaží využít jakoukoli příležitost.“

Podle **CH. M.** se jedná o jev, jež se mezi členy řecké komunity vyskytuje s poměrně vysokou frekvencí. Dodává:

„Třeba nedávno tady byl koncert jednoho řeckýho zpěváka. A myslím si, že tam byla třeba miliarda lidí, co tu hudbu normálně třeba vůbec neposlouchá. Ale prostě to byl řeckej zpěvák v Praze, takže tam šli.“

Tuto výpověď potvrzuje ve své naraci také respondent **CH. P.:**

„Ale byl sem třeba na nějakym řeckym koncertě, když sem byl ted'ka třeba už dospělejší, třeba vod osmnácti, tak sem třeba šel na nějakej řeckej koncert, i když sem třeba tu řeckou hvězdu vůbec neznal, ale bavilo mě to prostě jako poslouchat, svým způsobem se jako zdokonalíš v tý řečtině, a tak. Nebo jako tě někdo vytáhne a deš na řeckej koncert, tak to zas jako třeba neřeknu, že ne.“

Sympatie mladých „českých“ Řeků s Řeckem často pramení ze skutečnosti, že v Řecku se dodržují tradice, oproti České republice.

P. N.: *„Tradice v Řecku hraje roli, že lidi jakoby to maj rádi, i mladý lidi. Tady málo kdo z mladejch si pude třeba na dechovku nebo se nějakym způsobem zajímá o ty tradice. Kdežto v Řecku každá vesnice maj soubory, maj kapely, maj všechno, že jo. A dodržujou různý zvyky, různý tradice. Tady to v podstatě už jakoby úplně vymřelo.“*

S hudbou a tancem je spojená i účast na řeckých zábavách, které pořádají řecké obce k příležitostem významných řeckých svátků. Všichni respondenti vypověděli, že řecké zábavy rádi navštěvují, i když s různou pravidelností. Pokud ne, děje se tak z důvodu časové či pracovní vytíženosti, jako např. u respondenta **K. J.:**

„Na řecký zábavy nechodim, byl sem párkrát, baví mě to, ale jako nemám na to čas.“

Ve všech výpovědích dotazovaných Řeků zaznělo, že rádi navštěvují oslavy a folklorní události i v Řecku. Zároveň zmiňují, že v Řecku „jde o ten pravý folklor“, o zábavu tak, jak by měla vypadat, k čemuž se váže obliba řecké mentality, kteou charakterizují pohostinností, otevřeností, živostí.

K. J.: „*Jako mnohem víc mě ty slavnosti baví v Řecku, když je třeba svátek Panny Marie, což je patnáctýho srpna jestli se nepletu, tak to všichni jezděj na vesnice, to je vobrovská jako veselka. Tam nemůžeš projít po ulici, je to fantastický.*“

L. M.: „*Já se vždycky snažim jezdit kolem patnáctýho srpna, kdy je po Velikonocích největší řeckej svátek jakoby. Toho patnáctýho to je Nanebevzetí Panny Marie nebo něco takovýho. A to se právě dělaj všude lidový veselice, tak to se snažim tam jako navštěvovat. A mám to rád, protože tam je ten folklor tak, jak má bejt. My tady děláme v uvozovkách nějaký „divadelní představení“. Tanec byl vždycky zábava nebo byl v rámci nějakých oslav nebo tady těch věcí, to nebylo jako že by někdo někam přišel a tam si stoupl a začal tancovat a ukazovat, jak se ten tanec tančí. To je vytržený z kontextu takový. Lidi tančili dokola a bavili se. Takže na ty oslavy v Řecku rád chodim.*“

5.5.1 Účast na spolkovém životě řeckých obcí

Všichni dotázaní respondenti jsou členy některé z řeckých obcí či organizací sdružujících Řeky žijící v České republice, což dokazují níže uvedené úryvky z rozhovorů. Aktivních členů je však pouze pár, většinou jde o pasivní členství, kdy narátoři spíše využívají možnosti styku s ostatními členy komunity a možnosti účastnit se akcí pořádaných obcemi.

P. I.: *Měl jsem potom možnost působit i ve vedení té brněnské řecké obce, kde jsme byli jako výkonný výbor.*“

L. M.: „*Já tam mám v řecký obci funkci za ten soubor, že ho mám na starosti. Oficiálně ho jako vedu, ale spíš to vedení moje spočívá v tom, že peru a žehlim kroje a takhle se vo to starám (smích).*“

P. J.: „*Ta řecká obec v Praze je velice aktivní, je největší vlastně řeckou obcí u nás v republice, těch řeckých obcí je několik. Já jsem členem té řecké obce.*“

N. P.: „*Ta řecká komunita tam se dělají vždycky ty akce jakoby párkrát do roka, kdy se snažíme pomoci, jak to jde, vždycky tam přijdem, udržujeme ty kontakty, mezilidský vztahy a snažíme se jakoby pomáhat navzájem a držet spolu tu komunitu pohromadě.*“

CH. P.: „*Ted'ka nevím, jestli sem členem obce, řecký obce členem nejsem, ale jsem členem takový jedný z třech největších organizací v Česku řeckejch, a to je Lyceum Řekyň v Čechách. Přestože to je Lyceum Řekyň, tak tam samozřejmě chlapi jako maj právo působit, a já sem tam prostě v nějaký sekci, která se jmenuje žena a dítě, tam mě prostě umístili nějakým způsobem, sem člen, musím platit nějaký jako roční ty poplatky členský, a mám právo se zúčastňovat seminářů jejich a tak.*“

5.6 Sebeuvědomění řecké a české identity

Z biografických vyprávění některých narátorů je patrné, že potřebu odlišit se od majoritní společnosti mají i v způsobu vyprávění o sobě. Jelikož jde o třetí generaci Řeků, jde o jedince, kteří se narodili v České republice a od narození jsou tedy obklopeni českým prostředím, řecké prostředí je v menší či větší míře v rodině, v řecké komunitě. Avšak školy navštěvovali české a pracovní prostředí je většinou také české. Uznávají, že vliv na ně měla obě prostředí, rozcházejí se však ve výsledných tvrzeních, zda se cítí být více Řeky či Čechy. V naracích byly zmiňovány spontánně skutečnosti, jež napovídaly, kým se jednotliví informátoři cítí být, avšak pro získání jednoznačného vyjádření byla v závěru vyprávění tazatelkou položena otázka „*Cítíte / cítíš se být Čechem / Češkou nebo Řekem / Řekyní?*“ Na tuto otázku byla většina respondentů ještě schopna víceméně jasně odpovědět a uvést důvody, proč se tak cítí.

V případě, že jsou oba rodiče Řekové, narátoři o svojí identitě nepochybují, jsou Řekové. Po otázce tazatelky následovaly jasné odpovědi.

P. N.: „*Určitě se považuju za Řeka, tak mám oba rodiče Řeky, my v rodině nemáme žádnýho Čecha, tak nevím, proč bych se měl považovat za někoho jinýho. Sice tady jsem vyrůstal, jasně, že jsem tady strávil mnohem víc času než v tom Řecku, ale nemůžu se považovat za Čecha, pokavad' mám v sobě řeckou krev jako.*“

CH. M.: *„Já se za Čecha nepovažuji. Přesto, že tady tu zemi mám strašně ráda a považuju to za svůj domov, to můžu říct, tak za Čecha se nikdy považovat nebudu, protože s tím prostě nemám nic společného jako ... považuju se za Řekyni určitě.“*

N. P.: *„Naprosto Řek.“*

Následující úryvky jsou odpověďmi na stejnou otázku, avšak tentokrát se narátoři cítí být Čechy. Čechy se cítí být narátoři, jež pocházejí ze smíšených rodin, v případě informantů **P. I.** a **CH. P.** roli pravděpodobně sehrálo i to, že se značnou část života v mládí pohybovali mimo řeckou komunitu.

P. I.: *„Jsem každopádně Čech, narodil jsem se v Česku, cítím se jako Čech, ale je mi příjemné to, že z poloviny ve mně koluje jiná krev než jenom česká.“*

CH. P.: *„Ale já sem prostě Čech, já žiju v Česku, český život, řecký život je v mém životě tak 10 procent si myslím. Někdy sto procent, když sem s těma lidma, který jako sou na tom třeba stejně jako já.“*

Jako obojí, tedy Řek i Čech se cítí respondenti, kteří sice pocházejí z česko-řeckých rodin, ale od mládí byli součástí řecké komunity, navštěvovali hodiny řečtiny a jinak byli rodinou vedeni k pocitu „náležitosti k Řecku“.

K. J.: *„Já sem vobojí. Nemůžu říct, že sem Čech a nemůžu říct, že sem Řek. Protože já sem vobojí prostě. Já sem se narodil tady, ale chovám se jako Řek.“*

P. J.: *„Tuhle otázku mi pokládali už vodmala všichni. Všem sem vodpovídal, že sem z poloviny Řek, z poloviny Čech a z poloviny Čech a z poloviny Řek. Takže půl napůl. Neupřednostňuju ani jedno bych řek prostředí nebo ani jednu zemi, samozřejmě větší vazby mám v Česku, protože jsem tady vyrost, ale neměl bych problém bydlet v Řecku a ztotožnit se s Řeckem, přímo tam. Když sem v Řecku, tak sem prostě Řek, když sem v Česku,*

tak sem prostě Čech. A když se mě někdo zeptá, tak sem vobojí jako, jo. Takže když sem půl napůl, tak sem vopravdu půl napůl.“

Často v biografiích narátorů zaznělo, že cizinci jsou jak v Řecku (pro Řeky), tak v Česku (pro Čechy), nikam nezapadají úplně, jsou ovlivněni kulturním prostředím obou zemí, což je však ve svém důsledku z domácí komunity svým způsobem vyčleňuje.

P. N.: *„Ale je to prostě tak, my, co jsme v cizině, tak jsme Řeci a v Řecku jsme cizinci. My nemáme vlast nikde v podstatě. Protože tady jsme cizinci, a když přijedeme do toho Řecka, tak protože taky to je úplně jiná země, je tam úplně jiná mentalita, když tam člověk nežije celý život, tak je vždycky trošku jinej, takže je cizinec i tam.“*

L. M.: *„Já sám sebe беру jako Řeko-Čecha. No a ostatní tady mě všichni značkují tím Řekem, kdežto zase v Řecku mě všichni značkují tím Čechem. Klasicky, co maj asi všichni pak problém se schizofrenií (smích).“*

Svoji roli sehrál v citění Řek / Čech i vzhled respondentů, který byl poměrně často zmiňovanou charakteristikou. To, jak vypadají, podmiňuje do určité míry i to, jak se cítí.

P. N.: *„Já sem odmalička tím, že sem prostě tmavší a todle, tak mě vždycky taky bylo... taky jsem vždycky cejtil, že nejsem Čech. Já když jsem někam přišel, byl jsem snědej, byl jsem tmavej, tak jsem hnedka na sebe upozornil, že jsem cizinec.“*

CH. M.: *„Myslím si, že třeba i vizuálně zapadám víc tam, než sem.“*

Mnohem složitější se ukázala otázka *„Co u sebe vnímáte jako řecké, a co české?“* Na tento dotaz nebyli narátoři často schopni jasně odpovědět, nedokázali jasně odlišit, co je české, co řecké. Každý na sobě našel něco řeckého, u některých nastal problém naopak v tom říci, co mají českého.

CH. M.: *„Já si myslím, že mám takovej mix jako. Jako asi spíš co se týče mentality a zvyků a chování, tak všechno nějak spíš inklinuje k Řecku, ale rozhodně je to strašně*

ovlivněný Českem. Jako já si myslím, že i můj jako charakter, tím že sem prostě taková jako nechodím moc na čas a tak, tak to je spíš řecký. Ale co mám typicky českýho, přemejšlim. Jako typicky řeckýho mám taky určitě to, jak vypadám. Určitě nějaký jako náhled na spoustu věcí v rodině mám asi takovej víc jako řeckej, že sem taky tak vychovaná spíš v řecký rodině. Na druhou stranu to mám furt hrozně ovlivněný Českem. Přemejšlim nad něčím, co mám typicky českýho, já vůbec nevím... Ty jo nevím, fakt nevím.“

K. J.: „Myslím, že temperament mám rozhodně řeckej. Myslím si jako, že lidi, který mě znaj, tak spíš na mě nacházej ty řecký věci než ty český. Já nevím, co mám českýho. Jako snad sem zdědil nějakou českou šikovnost, což je jedna z věcí, kterou na Češích vobdivuju jako úplně nejvíc. Já si myslím, že Češi sou jako neskutečně šikovný lidi a maj takovýho toho fištrona, jak se říká. (...) Já si myslím, že jako náuru a temperament českaj rozhodně nemám, já nevím, co mám českýho.“

N. P.: „Myslím, že kulturu mám řeckou, umím pochopit jakoby tu českou, mám nějaký ... neumím, neumí říct jakoby, že v tomhle se cítím jako Řek a v tomhle jako Čech. Ale cítím se jako Řek, ale samozřejmě tím, že žiju tady, a žil jsem i v Řecku, tak jakoby to, co mi přijde lepší, tak používám, prostě to, co myslím, že je podle mýho úsudku jako lepší.“

Z odpovědí narátorů lze vypožorovat jev, který by bylo možné pojmenovat situační identitou. Jako Řekové nebo Češi se respondenti cítí jednoduše v závislosti na situaci či prostředí.

P. I.: „A já jsem toho měl tendence tak jako vždycky trochu využívat. Když se mi to hodilo, tak jsem řekl, že jsem Řek, a když se mi to nehodilo, tak jsem zase používal tu českou národnost. Ale všude v papírech když jsem to uváděl, tak jsem samozřejmě uváděl českou.“

Z rozhovorů vyznívala hrdost na to, že jsou Řekové, oproti tomu hrdost na příslušnost k České republice zaznívala minimálně. Proto se tazatelka rozhodla položit i následující otázku. „Jsi hrdý na to, že jsi Řek?“

P. I.: „Jako určitě ano, a strašně rád bych se dožil třeba toho, že bych moh říct, stejným způsobem tohle o tom Česku, anebo že by Češi měli v sobě alespoň půlku tý hrdosti tak, jak to mají ti Řekové.“

P. N.: „Já sem na to určitě hrdej, jsem rád za to, že jsem Řek, protože Řecko dalo světu strašně moc, Řecko vlastně je základ evropský civilizace.“

CH. M.: „No určitě, určitě. Myslim si, že to je taky jako taková hodně charakteristická vlastnost Řeků, že jsou strašný nacionalisti, a kor pro nás, který jako žijeme mimo to Řecko, bylo nám to prostě jako vod mala vtloukaný do hlavy. A myslim si, že i kdyby nám to nevtloukali do hlavy, jako já zrovna naši jako mi to nijak nepodstrkávali, že Řecko je nejlepší věc na světě, to ne jako. Ale i tak si myslim, přesně tady tím, že seš z toho nějak jako vytrženej z toho kontextu, a sám nevíš vlastně, kam patříš, tak vo to víc třeba máš tu potřebu vychvalovat to Řecko, a mluvit vo tom v samých superlativech a tak. I když je to přirozeně řecká vlastnost, bejt hroznej nacionalista.“

Důvodem hrdosti je často skutečnost, že se daní jedinci něčím odlišují, mají něco speciálního, exotického, co nikdo jiný v kontextu českého prostředí nemá.

P. J.: „Jo, tak jako určitě jo. Vždycky něco jinýho nebo exotickýho v našich podmínkách jako mluvit řecky, bejt Řek, mít řecký občanství, nebo mít rodiče cizince, potažmo Řeka, tak to bylo vždycky ... vesměs sem to viděl jako výhodu, že je jako člověk trošku jinej.“

CH. P.: „Že sem Řek, říkám rád. Jako nevim vo případu, kdy bych neřek, že sem Řek. To bych asi nikdy neudělal. Já kdykoli sem řek, sem určitě na to hrdej, a kdykoli sem řek, že sem z Řecka, tak sem se setkal s pozitivním souhlasem lidí, že řekli hele, tak to je naprosto super, jo. Takže já sem se utvrdil v tom, že je to něco nechci říct speciálního, ale je to něco, co prostě nemá každěj, takže to beru jako takovej bonus, kterej mám.“

Pokud v naracích zazněla hrdost na Českou republiku, zmiňovali respondenti hlavně českou historii, krásu země, oblibu Prahy. Pouze v jednom případě zazněla hrdost na Čechy jako národ.

K. J.: *„Ta hrdost a jakoby ty kořeny, to, že se můžeš dotknout dvou kultur, který sou podle mě obě fakt výjimečný, já si skutečně vážím vobojího stejně. Takhle jak z každého něco беру a nasávám, dělá to z tebe nebojácného člověka. Nebo ze mě určitě, když mám takovýhle zázemí. Myslím si, že jako to sebevědomí mám díky Řecku, rozhodně asi ne díky Česku. Ale díky tomu, že mám sebevědomí z toho Řecku, tak to umím přenést i na to Česko. Ti říkám, že sem nedávno se bavil s nějakým Čechem, s nějakým řidičem, a von mi říká, to sem teda dlouho neslyšel nikoho takhle hezky mluvit vo Česku. A já sem přitom pyšnej jako na českou historii a na všechno. Mě to baví prostě, to mám rád.“*

5.6.1 Otázka vlasti, domova

Otázka vlasti a domova nebylo lehké pro informátory zodpovědět. Většina narátorů uvedla, že doma se cítí být v České republice, avšak za svoji vlast považují buď pouze Řecko anebo obě země. Toto rozdělení vypývá z faktorů, které sami narátoři považují za stěžejní při rozhodování. Z pořízených záznamů lze vyvozovat, že vlast je místem, ke kterému emočně inklinují, je to země jejich předků, původní domovina. Z řecké vlasti pochází řecká kultura, kterou mají rádi a upřednostňují ji před českou. Řecko je vlastí Řeků, s jejichž mentalitou se ztotožňují. Prohlášení Řecku za svoji vlast znamená přiznání nároku na to být Řekem se všemi charakteristikami s tím spojenými.

P. N.: *„Pro mě vlast je Česko, ale i to Řecko. Já to považuju i to Řecko za svoji vlast. Protože opravdu já jsem tam jezdil od malička, a sice jsem tam trávil jenom dva měsíce v tom roce, ale tam sem se cejtil často mezi svejma jako. Zatímco tady jsem prostě cejtil, že sem cizinec.“*

Domov je pro ně naopak pojmem mnohem pragmatičtější. Je to místo, kde mají vybudované zázemí, kde mají přátele, rodinu, práci atp.

P. J.: „*Za svůj domov považuju adresu, na který bydlím, ale za svoji vlast považuju jak Řecko, tak Česko. Domov má jako člověk jedno místo, kde bydlí a žije. Ale vlasti mám dvě. A nenechám si to vzít jako.*“

L. M.: „*Já jako jsem doma tady, jsem doma v Česku. Jako Řecko mám strašně rád, ale asi bych tam ani nechtěl žít nikdy. Možná na rok na dva na zkušenou, ale že mám tady prostě silný zázemí, to v Řecku nemám.*“

V naraci respondenty **CH. M.** se projevuje rozpolcenost identity a pocit vykořenění, který Řekové třetí generace opakovaně zmiňovali, a jež se dotýká mnoha oblastí jejich životů.

CH. M.: „*Pro mě je otázka domova asi nejtěžší otázka vůbec. Asi jako smutný je, že nikde, no. Jako považuju asi sebe za Řekyni a Česko za svůj domov.*“

5.6.2 Vnímání Řecka a České republiky a jejich obrazu

V líčení toho, jak narátoři vnímají Řecko lze vypořádat velmi pozitivní přístup, k Řekům a Řecku přistupují téměř až nekriticky, a líčí je jako pohostinné, plné života, vstřícné atp. Naopak České republice a Čechům byla často přisuzována negativa. V biografích bylo možné pozorovat určitou tendenci k stereotypizaci.

Ze získaných biografí lze vypořádat, že zmiňovaná negativa Čechů a České republiky byla využita k poukázání na pozitiva Řeků a Řecka. Pokud Češi jsou studení, tak Řekové jsou živí, Češi myslí pouze na sebe, zatímco Řekové jsou přátelští, otevření. Sami narátoři se přitom většinou identifikovali právě s řeckými charakteristikami, při popisování vlastností Čechů z jejich hlasu zněl jistý distanc. Výše zmíněné skutečnosti dokazují pořádané záznamy uvedené níže.

K. J.: „*Mně vadí, že Češi sou studený. Hele, zase, já to nerad generalizuju, ale když už musíš, a Češi sou prostě trochu studený a hodně myslej na sebe, nebo sou, víš, takový jako, staraj se vo sebe a nezajímaj je ty druhý. Nemám rád takový to český, že sedíš v tramvaji, jedeš prostě, díváš se sem a nikdo se s tebou nebaví. V Řecku přijdeš a oslovíš každýho. Prostě na každýho můžeš promluvit. Tady si říkáš, tady se tvářej nějak (...)*“

Řekové jsou hrozně pohostinej národ, tam tě prostě chtěj osladit, chtěj ti udělat radost. To tady nezažiješ.“

N. P.: *„Na Čechách nemám rád závistivost. Závistivost a prostě to, že lidi nejsou tak přátelský, nejsou tak otevřený jako jsem zvyklej, že jsou v Řecku.“*

P. N.: *„Češi jsou prostě takový, no, je to střeoevropskej národ a Řekové jsou jihoevropskej národ. Je to prostě jiná mentalita. Řekové jsou víc otevřený, víc přátelský, víc pohostinný, jo nevim, nepočítaj každou korunu.“*

V několika naracích zazněla i kritika Řecka. Ne všechny vlastnosti Řeků obecně vnímané jako pozitivní jsou tak vnímány všemi. Následující tři úryvky rozhovorů poukážjí na odlišné vnímání stejných situací, v níž se projevuje řecká nátura.

P. I.: *„Když jsem byl v té řecké obci, já jsem byl jako v tom výboru té řecké obce, tak jsem tam měl třeba svůj email na stránkách, tak mi třeba psali ti Řekové, hele mám práci v IBM, tady tady, mám rodinu a dítě, kolik se tam pohybuje, kdybych si chtěl pronajmout nějaký dům? Kde je dobrá lokalita, co to bude stát, s čím mám počítat, co pro to mám udělat, takže tak nějak se snažíš těm lidem i nějak pomoci.“*

L. M.: *„Voni vobčas ty Řekové maj takovej ten pocit, že prostě se musej družít, že jakmile máš ty něco společnýho s Řeckem, tak se s nima chceš hrozně kamarádit. To tak ale není prostě, nebo já to tak teda nemám, naopak mě občas některý Řekové dost serou. Nebo já osobně nemám tu potřebu, když slyším někde řečtinu hned za nima běžet a povídat si. Ale prostě někdo to má třeba. Vzhledem k tomu, že sem těch Řeků jezdí tolik, jak ted'ka sem jezdí hodně pracovat, tak na stránkách řecký obce je moje telefonní číslo, bohužel, jakoby na soubor, takže mně týden co týden někdo volá a ... Já chápu, že ty lidi sem jedou prvně, neznaj to tady, ale jako jedou do Evropský Unie nejedou do Afriky. Tady všechno si najdou na internetu, že jo. A když dostaneme plat tisíc euro, vyžijeme s tím? A kolik tam stojí třeba nájmy a můžeš nám pomoci najít byt? Voni maj jako pocit, že když seš ten Řek tady, tak si musíš pomoci automaticky. A jakmile prostě nemáš ...jako mám svý práce dost jako, tady máte, můžu vám poslat stránky, najděte si to sami jako, co já vám budu tady.“*

Samozřejmě když za mnou přijde nějaký kamarád nebo známej, tak to člověk udělá, ale pro cizí lidi, kdybych měl takhle všem pomáhat, tak bych rád pomáhal, ale to bych asi nepracoval.“

K. J.: *„Když sem já v zahraničí, a potkám Čechy, tak se jim spíš vyhýbám, protože to prostě není dobrý, jako voni sou závistiví, stejně jako Slováci, a není to dobrý prostě. Výjimečně potkáš Čecha, kterej je jinej. Ale když se potkaj Řekové někde, tak je to něco úplně jinýho. To hned chcete vědět všechno vo tom druhym. Prostě je to jiný.“*

Sami narátoři dokážou být kritičtí, hlavně s přibývajícím věkem vidí, že *„ne všechno v Řecku je růžové.“*

L. M.: *„No, ale takže bylo to období těch patnácti, šestnácti, kdy jsem jako víc chtěl bejt tím Řekem, všechno řecký bylo nejlepší a Řecko bylo úžasný a tohle. Ale pak nějak člověk vystřízliví, jako mu dojde, že to tak není, že nejsou jen černo bílý tyhlencty věci.“*

P. I.: *„Ano, spoustu věcí vymysleli, spoustu věcí dali světu, ale to neznamená, že budu bránit, že všechno co je řecké je geniální, musíš to brát nějak s rozumem, spoustu věcí se taky nepovedlo.“*

Řecko je z dějinného pohledu vnímáno jako kolébka civilizace, a tak na něj nahlíží i většina narátorů. Tato skutečnost je faktorem, jež umocňuje pocit hrdosti na sounáležitost s Řeckem.

P. N.: *„Řecko vlastně je základ evropský civilizace, i do Česka vlastně přišli z Řecka Cyril a Metoděj, který sem přinesli základ český státnosti. Rozšířili tady to křesťanství ve srozumitelným jazyce. Řecká kultura je známá po celým světě, vyučuje se ve většině zemí světa, i v historii že jo, v dějepise. A je to kultura, která dala světu strašně moc. Takže já nevím, proč bych neměl bejt hrdej na to, že sem Řek. Je to jiný vždycky, když někdo žije v cizině. Kdyby třeba nějaký Čech žil v Řec u, tak by taky byl hrdej na to, že je Čech, jo, asi by se za to nestyděl. Já sem ale prostě hrdej na to, že sem Řek a nechápu nikoho, kdo by se měl stydět za to, že je Řek. Je to krásná národnost, je to země, která*

poznamenala dějiny týhle planety výrazně, každěj jazyk má v sobě řecký slova, nebo většina jazyků.“

I zde se projevuje proklamovaná vnější identita a vnitřně prožívaná identita. I když například mezi sebou se respondenti baví o nedostacích Řecka, nezmiňují to před lidmi, kteří nepatří do jejich komunity.

CH. M.: *„Asi tak by se to dalo shrnout, no. Jako i když Řecko mám strašně ráda, a vždycky když vo tom mluvím, tak básním strašně, samozřejmě když už sem fakt v obklopení těch Řeků, před kterejma se nemusíš přetvařovat, tak jako i nadávám, ale jako jinak bych na to v životě neřekla křivý slovo před někým jako mimo.“*

K. J.: *„Já hlavně jako Řecko strašně chválím, pokaždý, chápeš. Já pořád chválím Řecko, protože podle mě je to jedna z nejfantastičtějších zemí na světě jako.“*

Pocit, že musí zemi bránit, se projevuje i v názorech na ekonomickou krizi, díky níž se Řecko v poslední době stalo terčem mezinárodní kritiky.

CH. M.: *„A taky vod tý doby co začla krize, tak se setkáváš jako s těma negativníma ohlasama. Jako prostě jste líný, nemakáte, což prostě vůbec není pravda podle mě. Tady to je hrozně špatně zmedializovaný celá ta krize, celkově ve světě jako Řekové určitě neseděj pod olivou a nepopíjej ouzo a nemakaj prostě. Ty lidi fakt dřou jako, myslím si, že jsou hodně pracovitej národ. Je úplně normální, že tam děcka makaj vod patnácti v rodinných podnikách jako. Táta můj prostě pracoval vod tý doby, co si pamatuje. Všichni jsou, i mladý lidi hrozně pracovitý.“*

5.7 Občanství

Často spontánně zmiňovaným tématem v biografických naracích informátorů bylo občanství. Občanství je jakýmsi prostředkem vyjádření příslušnosti ke „svému“ národu v oficiální rovině, a tak je svým způsobem narátory i vnímáno. Zmiňováno je většinou jako formalita, která nemá příliš vliv na jejich vnitřní prožívání identity. Roli při zřizování občanství často hráli prarodiče nebo rodiče, přičemž tuto snahu respondenti oceňují. Většina respondentů disponuje českým nebo obojím občanstvím. Ti, kteří vlastní řecké

občanství však minimálně využívají práv (např. právo volit v Řecku), která jim z toho vyplývají. Následují úryvky narací respondentů, kteří disponují obojím občanstvím.

CH. M.: „Mám český občanství, mám i řecký, mám oboje. Oba naši maj řecký občanství. A tady zase máma má i český. Takže tady sem dostala po mamce a hlavně sem se tady narodila, a máma má český občanství, takže spolu s ní. A v Řecku, tím, že naši sou oba Řekové, tak prostě potom když sme se tam zapisovali, voni když nahlašovali, že se vzali, tak nahlásili, že maj dítě, takže automaticky občanství mám i tam., ale jinak jako občanku vytahuju tak jako podle toho, co mám za náladu.“

P. J.: „Když sem Řek, tak mám i občanství. Já ho mám, protože maminka byla Řekyně, jinak bych na něj neměl nárok. Asi ve třech letech nebo ještě dřív mi požádali v Řecku nebo na řecký ambasádě tady o občanství, a ambasáda vydá pas, není problém, pak občanka už se musí vyřizovat v Řecku. Některý rodiče to neudělali, nezažádali pro ty své děti, protože neviděli tu potřebu, naši to udělali. Naši to udělali a jsem za to rád. Sice dneska už to jako moc výhod neposkytuje, navíc dneska už je uznaný dvojí občanství, to jde, vono dlouhý roky to bylo v ilegalitě, že to jako státy nepovolovaly. Pro Řeky jsem byl Řek, pro Čechy jsem byl Čech, dneska už to funguje... Největší problémy byly asi kvůli vojně, no. To bylo asi takový jediný, proč některý si to nenechali udělat. Do dneška to je tak, že nevím, kdyby proti sobě válčilo Česko s Řeckem, kdyby mě povolaly vobě armády, že musím bojovat, tak nevím, co bych jako dělal, jo. Naštěstí v Česku povinná docházka byla zrušená, tý jsem se vyhnul, v Řecku sice je, ale dostal sem odklad. Protože sem ten zákonný občan žijící mimo republiku dlouhodobě.“

Narátor **N. P.** v Řecku žil do svých 24 let, kam jeho rodiče odešli krátce po jeho narození v České republice. Také disponuje občanstvím řeckým i českým.

N. P.: „Občanství mám obojí, tím, že jsem přijel do Česka ještě jako student, tak jsem nemusel na vojnu. Ale pokud tam pojedou ted'ko žít, kdybych se rozhodl tam žít, tak bych musel.“

Velmi často zaznívá v naracích informátorů ve spojitosti s občanstvím vojna, která je v Řecku dodnes povinná a byla důležitým faktorem při rozhodování o podání žádosti o řecké občanství.

Ve vybrané skupině narátorů se objevuje jeden respondent, který žije v České republice, ale občanství má pouze řecké. I v jeho vyprávění zaznívá problém s povinnou vojenskou docházkou. Zmiňuje další poměrně frekventovaný poznatek, totiž že se cítí jako občan Evropské Unie, a tím nepřímou říká, že v dnešním globalizovaném světě, kdy se hranice států stírají, již nehraje občanství tak důležitou roli atributu identity.

P. N.: „*Občanství mám řecký, i když jsem se tady narodil, protože se asi počítalo s tím, že pojedeme do toho Řecka. Můj otec byl v Řecku, tam nám na vesnici udělal vlastně takovej rodinej ten, že jsme všichni zapsaní na tý vesnici. Takže občanství mám řecký a národnost taky řeckou, protože oba rodiče jsou Řekové. Český občanství nemám a český občanství jsem vlastně ani nikdy nechtěl mít, už kvůli vojně, že by mě čekal tady odvod, a v Řecku odvod. A v Řecku se chodí na vojnu i dneska, takže jsem tam musel samozřejmě poslat ofocený vysvědčení, že sem tady absolvoval tolik let základní školy a všechno, že sem byl jako tady. A tím pádem mám, jsem Řek žijící mimo Řecko. Ted' by se mně mohlo stát, myslím, že to je přesně půl rok, kdybych tam byl, že bych musel na vojnu. Tady v České republice jsem jako cizinec, kterej má povolení k trvalému pobytu. Místo občanky jsem dostal knížečku povolení k trvalému pobytu pro cizince, kterou mám do teďka. Samozřejmě, že sem si jí musel už několikrát prodloužit a podobně. Tehdy jsem si kvůli tý vojně to český občanství nezařídil, dneska necejtím nějakou potřebu to udělat. Beru se jako občan Evropský unie, Česko je taky v Evropský unii, takže ...“*

S vysokou frekvencí se v životopisných vyprávěních objevuje poznámka, že řecké občanství bylo důležité hlavně před rokem 2004, kdy Česká republika vstoupila do Evropské unie, a Řekové ho mohli využívat při cestách do zahraničí.

K. J.: „*Já když sem se narodil, tak sem měl občanství český. My sme vždycky psali, že máme český občanství a řeckou národnost. Později nám potom otec s dědou vybavil to řecký, bohužel si ale nevzpomenu kdy, vim, že sem byl jako menší nebo v pubertě, před pubertou, nepamatuju si to. Pamatuju si třeba, že když sem jel do Británie, tak tenkrát ještě*

nebyli Češi v Evropské unii, a já sem jel na řeckej pas. Díky tomu sem se tam dostal. Protože třeba moji kamarádi Češi neprošli s českým pasem. A dokonce sem si tam jakoby i na řeckej pas nebo řecký občanství udělal pracovní povolení.“

CH. M.: *„Dřív to bylo strašný privilegium mít to řecký občanství, než bylo Česko v EU. Já si třeba pamatuju, mně se kamarádka vodstěhovala v pátý třídě do Anglie a já sem za ní jezdila každéj rok, a prostě třeba první rok, co se mnou jely i kamarádky tady z Česka, oni měly strašný problémy, prostě musely mít ty zvací dopisy, drželi je tam ve frontě na kontrolách. A já sem zvedla pas a šla sem, že jo. Takže tehdy to byla hrozná výhoda jako, co se týkalo toho cestování, a teď už je to fakt jedno jako. Pas mám teda jenom řeckej, ale to mám proto, že jezdíme za rodinou do Kanady, kde Češi měli dřív ještě vízovou povinnost a Řekové ne, takže proto sem tam jezdila na řeckej pas.“*

Dva narátoři mají pouze české občanství, což zmiňují v následujících úryvcích rozhovorů.

CH. P.: *„Já mám český občanství. Jedinej, kdo má v naší rodině cizí státní občanství tak je moje máma, která eště asi před rokem měla jenom řecký trvalý povolení k pobytu v Česku.“*

L. M.: *„Občanství mám Český. Řecký jsem chtěl v tom období těch patnácti, šestnácti to jsem si ho hrozně chtěl udělat, ale tam to bylo tenkrát ještě, že se muselo řešit vojna a podobný věci, takže to nebylo tak jednoduchý. A pak Česko vstoupilo do EU, takže jako už to bylo jedno a už jsem byl vystřízlivěnej, takže mně jako nedávalo smysl, proč ho mít.“*

5.8 Rodina

Rodina v tradiční společnosti jako je řecká, hraje významnou roli. Sami narátoři zmiňovali rodinnou soudržnost jako vlastnost charakteristickou pro Řeky. Rodina je důležitá i v životech dotazovaných respondentů. Vztah Řeků k rodině charakterizuje následující poznámka.

P. I.: „V Česku neexistuje výraz na příbuzenecký vztah švagři mezi sebou. Nebo táta nevěsty a táta ženicha mezi sebou. V Řecku jo, na to je prostě výraz.“

Velmi často charakterizují vztahy s řeckou částí rodiny jako intenzivnější než s českou rodinou, i když je dělí větší vzdálenosti a vídají se v delších časových intervalech. Sdružujícím prvkem je řecká mentalita, kterou se svými řeckými příbuznými sdílejí, sami tím v podstatě deklarují svoji příslušnost k Řecku spíše než k Česku.

P. I.: „Rodina hraje obrovskou roli. A já třeba znám víc, ačkoli je to šestnáct set kilometrů daleko, tak znám od tatkovy sestřenice dceru, viděl jsem jí častěji, nebo mám k ní třeba osobně blíže než třeba k mým bratrancům Čechům, který jsem třeba viděl podstatně méně, než jí, která je šestnáct set kilometrů od baráku. Samozřejmě je pak poji i spousta dalších věcí, křtiny, svatby, to jsou obrovské události. Já jsem byl na svatbě syna tatkovy bratrance. A známe se, já mu říkám strejdo, a beru ho spíše jako svého bratrance. A máme k sobě prostě fakt blíže, než mám k některým sourozencům prostě z mamčiny strany. Každý rok to bylo tak, že tatková teta a tatkův strejda, když bylo jako po vánocích, po Štědrém dnu, tak měl právě ten strejda svátek. Tak vždycky jsme se prostě každý rok sešli o Vánocích u nich, že mu jdeme popřát k tomu svátku. A nebyli jsme jediný, že jo, přišli i další, no a teď najednou tam sedíš, a najednou tam je prostě třicet lidí, a řecká hudba a pije se ouzo, a večer už se tančí a je z toho řecká zábava pomalu. A tohle jsou věci, který si pamatuju. Ale nepamatuju si o tom, že bysme, ač jsme to třeba dělali, ale zanechalo to toho ve mně víc, než když jsme šli třeba na návštěvu k tetě od mamky, že jo.“

K. J.: „Jako já ti můžu říct, že já fakt jako mám rád svého českýho bratrance, nemám se teď jako rád se svojí sestřenicí, to je úplně studený čumák, to je strašný jako. Ale mám rád svého strejdu moc, ale víš co, to je něco úplně jinýho. Já znám z řecký strany svoje bratrance a sestřenice z druhýho kolena.“

CH. P.: „Ta řecká rodina je taková víc soudržnější oproti český rodině. Ale jako záleží právě na tom, kde ta rodina se vyskytuje, jestli ta rodina se vyskytuje na jednom místě. Známu spoustu českých rodin, který spolu drže, viz třeba rodina máho táty. Prostě voba sourozenci sou z Hradce, a víceméně neustále se stýkaj. My máme dobrý vztahy

v rodině, takže já se stýkám s mym českým bratrancem, se sestřenicí, prostě se všema. Ale myslím si, že jako řecká rodina nebo v řecký rodině je takový to sociální pouto silnější než bych řek, že je to český. S tím, že tam je samozřejmě taky spousta problémů individuálních, jako všude, ale to že prostě k sobě jako víc tíhnou, tak to stoprocentně.“

L. M.: *„Ta rodina od taťky, tam se stýkám jenom s babičkou, děda už zemřel, ale vlastně tam mám ještě tetu a sestřenicí a dva bratrance, ale nevidáme se skoro vůbec, ani z jedny strany ta potřeba nějak není, nic jsme si neudělali, není to jako, že by mi s nima nebylo dobře, ale s tou řeckou částí (...) vlastně, když se vrátili do Česka, tam my jsme byli, jak se říká, řecky prdel a kalhoty, my jsme byli furt, ale furt spolu. A všichni si o nás mysleli, že spolu chodíme, a ne že jsme bratranec a sestřenice. Takže s tou mám strašně blízký vztah. S tou mladší, jako vždycky byla mladší, ale teďka už se to vyrovnává, že jo, takže taky no. A vždycky s tou řeckou částí to bylo jiný, bylo to příjemnější. Cejtim, že rodina je důležitá, jako já myslím, že pro každýho nebo jako když máš nějaký funkční zázemí, tak ta rodina je pro každýho důležitá. Ale jde vo to, že vždycky se rádi vidíme, máme ty řecký oslavy, ty zábavy řecký. Takže tam se vidám i se všema tetičkama a pratetičkama a tak různě.“*

P. N.: *„Rodina je pro mě důležitá, i proto, že máme rodinnej podnik, tam pracujeme celá rodina.“*

Jako doplňující otázku se tazatelka rozhodla zařadit dotaz *„Povedeš svoje děti k „rectví“? K tomu ji přivedla skutečnost, že v naracích informátorů se často objevovala prohlášení jako „jsem rád, že mě k tomu naši vedli“ nebo naopak „přál bych si, aby mě k tomu naši vedli (víc).“ S pěstováním řecké identity u potomků souvisí i otázka, zda „budou vaše / tvoje děti mít řecká jména?“*

CH. M.: *„Určitě svoje děti povedu k rectví. Říkáme to všichni, jako málokdo to dělá. Uprímně doufám, že budu z těch lidí, co to dokáže, aby jeho děti mluvily řecky. Ale stoprocentně bych chtěla, aby moje děti uměly řecky, a stoprocentně bych chtěla, aby jezdily do Řecka, aby k tomu měly vztah. Samozřejmě je do toho jako nechci nutit. Na druhou stranu zase vidím, v dnešní době jako hrozně moc lidí z té třetí generace, prostě ty*

mí vrstevníci, který třeba nemluvej řecky vůbec, tak teďkonc v těch dvaceti, pětadvaceti, třiceti se tlučou do hlavy, že je k tomu ty rodiče víc nevedli. Takže jako když mi jednou řekne, ale mamí já se nechci učit řecky, tak mu řeknu, no to víš, že se budeš učit řecky. Jako že ne zase jenom co chce von, ale jako určitě to nechci nějak lámat přes koleno. Chtěla bych třeba určitě dát jméno svýho táty, moje máma má třeba takový trošku komplikovanější jméno, tak to nevim, jestli bych tomu dítěti úplně chtěla udělat. Určitě bych chtěla dát klidně i jako nějaký mezinárodní jména, tátovo bych asi chtěla dát, protože se mi hrozně líbí. A já myslím, že třeba mně dali naši super jméno, který existuje všude na světě, a asi si myslím, že bych spíš volila nějak takhle, no.

P. I.: *„Já bych určitě chtěl, nevim jak to udělat teda, určitě bych je chtěl dávat na nějaký kurzy, protože když tady ta řečtina je, tak jednak je to samozřejmě o těch kamarádech, jednak je to o tom, že pozná trošku ten rozhled a já bych byl rád, kdybychom se domluvili s partnerkou, a měly naše děti řecký příjmení, i řecký jméno.“*

K. J.: *„Rozhodně. Rozhodně se budou jako i řecky jmenovat. Moje děti budou mít řecký jméno. Budou mít moje příjmení a určitě budou mít řecký jména. A budou se učit řecky. To ani nejde jinak. Už sis všimla, aspoň částečně, kolik toho ve mně je. A to nejde jako těm dětem nepředat.“*

L. M.: *„Určitě bych chtěl strašně moc, tak jako tance dělám dvacet pět let, tak bych to rád někomu předal. Ale asi bych to nenutil. Člověk to musí v sobě najít nějak sám, protože když ty děti nutěj chodit do tý řecký školy, a dělat to, tak to nemá smysl. Jméno bych asi chtěl řecký, ale jako je to na dohodě, je mi to asi jedno.“*

P. N.: *„Určitě chci, aby moje děti měly vztah k Řecku, dal bych jim řecký jména, nechal bych je pokřtít, a pěstoval bych v nich vztah k Řecku.“*

P. J.: *„U syna jsem o tom samozřejmě přemýšlel. Ale jelikož jméno Jindřich se nám zdálo jako ideální, protože už je čtvrtěj v řadě, tak prostě byl Jinřich, jo. Ale kdybych měl další dítě, tak bych silně uvažoval, že by jako to řecký jméno klidně dostalo. Řecky se snažím s nim mluvit, i když je to těžký, takže nějaký základ von má, nějaký počítání, nějaký*

barvy, zvířátka, takovýhle. Počítáme, že až začne chodit do školy, tak bude chodit i na řečtinu tady v Praze. Aby dostal ty základy, který já mu nemůžu nabídnout takový.“

CH. P.: *„Já svoje děti povedu k řečtí určitě. Díky tomu, že na nás to ty rodiče třeba neaplikovali úplně takhle, což svým způsobem mě trošku mrzí teďka, ale samozřejmě nezazlívám to rodičům a nikomu jako. Ale rozhodně jestli budu mít někdy dítě, tak nevim, jestli bude mít řecký jméno, pravděpodobně nějaký řecký bude mít. Ale moje dítě bude vědět všechno. Bude vědět všechno, vod tý doby, co začne mluvit, tak na něj možná budu mluvit i řecky, i když moje řečtina taky není úplně super. Předpokládám, že do tý doby se třeba ještě zlepším. Pracuju na tom intenzivně (smích).“*

Z výpovědí narátorů vyplývá, že chtějí být prostředníky transmise, rodině na čtvrtou generaci řecké komunity žijící v České republice, chtějí své potomky vést k „řečtí“. Z toho lze předpokládat, že u etnického cítění následujících generací „českých“ Řeků bude docházet k dalšímu oživení.

5.9 Endogamie/exogamie ve vztazích řecké komunity

Zpočátku, především v první generaci byly uzavírány sňatky převážně mezi Řeky, a to opět z toho důvodu, že se očekávalo, že pobyt v ČSSR je pouze dočasný, a že se exulanti brzy vrátí do vlasti. V druhé generaci se začaly objevovat smíšené svazky. Mladí Řekové nejsou nijak vyhranění ve vztazích. Přátelé mají mezi Čechy i Řeky. Řečtí přátelé jsou pro ně ale důležití proto, že pouto mezi nimi je obohacené o stejný osud a z něj plynoucí pocity. Často to byli také řečtí přátelé, kteří je přivedli do komunity a oživilí v nich nebo vůbec vzbudili zájem o Řecko. Řečtí kamarádi a partneři mají vliv na prožívání vlastní identity. Následující úryvky z prepisů rozhovorů charakterizují postoje narátorů.

P. J.: *„Mezi lidma z řecký komunity mám známý, spíš než přátele. Já tam mám samozřejmě známý z mojí generace, který jsem vídal od mala, ale že bych byla s nima v nějakým jako velkým kontaktu se říct nedá. Já jsem nepotřeboval tu řeckou komunitu jakoby primárně k tomu, že ...“*

Narátor **P. J.** vysvětlil svůj vztah k dané problematice a přidává srovnání s předešlou generací.

P. J.: „*Jako přátele v řecký komunitě má moje máma, která působila v tý obci jakoby statutární orgán, když to tak řeknu nadnešeně. Máme několik rodin, který něco někdy člověk potřebuje tak se to dá, moje máma je v kontaktu každotýdenním, když to tak řeknu, jo. Protože ta její generace byli víc provázaný než my, který už jsme jakoby, už je to širší. Ta generace první byla víc jako semknutá.*“

Další respondenti přibližují, v čem jsou vztahy s řeckými přátely pro ně specifické.

P. I.: „*Já mám samozřejmě přátele mezi Čechama i Řekama. Ale když bych moh použít přirovnání, tak když máš s lidma společnou školu, tak se po škole rozejdete, a potkáte se maximálně na tom srazu. Ale pokud seš Řek, tak seš Řek vždycky. Máte něco společného delší tu dobu, jako byste v tý škole byli navždycky.*“

CH. M.: „*Mám kamarády Čechy, ale specifickou skupinu mejch přátel tvoří lidi ze souboru, protože nás pojí ty věci, přesně to, že nevíš, jestli seš teda Řek nebo Čech, a tak, tak to je jako, myslim si, tak jako hrozně důležitěj faktor, kterej jako nevnímáš už, protože seš na to zvyklej, že nevíš vlastně, kam patříš, ale je super jako potom, když se pohybuješ mezi těma lidma, který sou na tom stejně, který to chápou. Takže to si myslim, že nás hodně spojuje. Protože jinak si myslim, že my sme jako lidi tak trochu každej pes jiná ves, ale tohle nás spojuje, a je to prostě tak stěžejní věc, že to nás hodně spojuje. A potom asi mám víc kamarádů, co maj něco s Řeckem společnýho, ale to taky ovlivnil ten výběr vysoký školy, no. Tim, že studuju řečtinu, tak prostě tam sou lidi, co s tim Řeckem maj něco společnýho.*“

CH. P.: „*Nedělám rozdíly, jestli se bavim s Čechem nebo s Řekem, záleží na tom individuálním člověku.*“

L. M.: „*Jako neřeším, jestli mám kamarády Čechy nebo Řeky, ale ta partička, co máme ten soubor vlastně taneční, tak to jsou mi asi nejbližší lidi, s těma se stýkám vlastně*

vod těch dvanácti, třinácti a stýkáme se skoro každé týden a chodíme ... ale mám kamarády prostě je mi to jedno vodkad' jsou, to neřeším. "

K. J.: *„Kdysi jsme se s Řekama stýkali víc, ale teď jich kámošů mám jako pár. A tolik se jakoby s nima nestýkám. Nebo nemám s nima jako žádný společný věci. Já sem taky, teď nechci, aby to znělo přehnaně, ale sem docela zaneprázdněnej nebo spíš ten čas hodně využívám prostě svůj. A jako volna nemám tolik, takže prostě se stýkám, s kým potřebuju. "*

Při výběru partnera netrvají příslušníci třetí generace řecké komunity na tom, aby byl, popř. byla Řek / Řekyně, je však pro ně důležité, aby s nimi partner sdílel jejich vztah k Řecku.

L. M.: *„Pro mě je úplně nepodstatný jako, jestli můj partner bude Čech nebo Řek. "*

P. N.: *„Já bych určitě chtěl, aby moje holka byla Řekyně a děti bych taky chtěl mít s Řekyní. Ale samozřejmě říkám, můj brácha si našel perfektní holku Česku, má s ní děti a nevidím v tom jako problém, že bych musel, že bych byl proti. Když by to přišlo, takhle, tak se tomu nebudu bránit. "*

CH. M.: *„Mně je asi jedno, co bude partner za národnost, klidně ať je já nevim z Portugalska, ale samozřejmě sama o sobě vim, že víc inklinuju k nějakým těm jako jižanským typům, ale je to spíš tím, jaká ja jsem. Takže jakoby je mi úplně jedno, jestli bude Čech nebo Portugalec nebo Angličan nebo cokoli, ale spíš jako vidím, že sou nějaký vlastnosti, který sou spíš balkánský než jako střeoevropský, který jako očekávám. Ale když se Čech bude chovat jako Balkánec, tak proč ne. "*

Narátor CH. P. je příkladem Řeka, kterého k životu řecké komunity přiblížil až vztah s partnerkou.

CH. P.: *„Pak sem jel jednou tady do Prahy na zábavu, tam sem se seznámil s nějakou Řekyní a to je moje současná přítelkyně, chodíme spolu asi šest let. Moje*

příteřkyně je vlastně úplně stejně jako já, akorát u ní její tatínek je Řek a maminka je A ona vlastně byla ten impuls, kdy já sem se dostal mnohem víc do té komunity tady těch Řeků. Nějaký sem znal třeba z vejšky, ale ostatní lidi sem poznal vlastně díky tomu, že sem chodil s ní. Takže spoustu lidí sem díky tomu poznal a tak sem se možná trošku začlenil do té řecký komunity, a víc to možná začal řešit.“

K. J.: *„A jako to vůbec neřeším, jestli moje holka bude Řekyně (...) Prostě nestalo se, že k tomu nějaká moje holka neměla vztah. Všechny moje holky to pohltilo. Okamžitě prostě. Tomu se podle mě nedá odolat. Tím, že já to miluju, tak oni to milujou taky.“*

5.10 Strava

Podle Antuly Botu (1982, s. 48) si jídelníček řeckých imigrantů podržel silnou rezistenci. Výraznou složkou řecké tradiční kuchyně je zelenina, ovčí sýr, olivy, bílý chléb, z masa především jehněčí. Řekové v pohraničních horských oblastech se rychle aklimatizovali a brzy se stávali soběstačnými v zásobování potravinami díky domácímu chovu ovcí, koz, králíků, drůbeže a pěstování nejrůznějších druhů zeleniny. V padesátých až sedmdesátých letech se na stolech řeckých rodin objevovala převážně řecká jídla, mezi nejběžnější patřilo jachni (brambory s hovězím, vepřovým i jiným masem dušeným se zeleninou, hlavně rajčaty), styfato (vepřové nebo jehněčí nakrájené na kousky, podušené se spoustou cibule, k němuž se přikusuje chléb), musaka s lilkem a nejrůznější pity (se špenátem, se sýrem, s tvarohem či bryndzou, s mletým masem). Dnes, na rozdíl od minulosti, nejsou již řecká jídla každodenní záležitostí, obvyklá jsou spíše o svátcích, víkendech či speciálních příležitostech, běžně se konzumují půl na půl česká a řecká jídla. Všední součástí domácí stravy na česko-řecký způsob jsou například zapékané lilky, smažené a plněné papriky, tzatziki, zeleninové saláty. Z Řecka rodiny dovážejí olivový olej a olivy, řecké druhy kávy, **K. J.:** *„Piju řecký kafe, to je bomba jako.“* atp. (Hlavatý, 2009, s. 169 – 171).

Z výpovědí informátorů předkládané práce však nevyplývalo, že by pro ně samotné byla strava silným atributem autoidentifikace s Řeckem. Někdy jí dávají přednost, ale to je spíše ovlivněno současným trendem zdravého životního stylu, kam řecká kuchyně zapadá spíše než česká. Stejně tak narátoři zmiňovali, že mají rádi například kuchyni italskou.

K jídlu se spontánně vyjádřila pouze **CH. M.:**

„Jinak s tím Řeckem, no třeba co se týče jídel, tak doma se jako český jídla moc nevařily, máma jako něco umí, ale moc ne, ale že bysme zase vařili nějaký typický řecký, tak to taky asi jako ne. Těstoviny frčej prostě, vaříme takovou mezinárodní kuchyni. Ale když jako už, tak vaříme spíš řecký, ale na druhou stranu svátky, třeba na Vánoce jako jíme normálně řízek s bramborovým salátem, jo.“

Ostatním respondentům položila tazatelka otázku: *„Preferujete / preferuješ českou nebo řeckou stravu?“*

L. M.: *„Já mám rád obecně všechno jídlo. Ale vařilo se doma tak padesát na padesát. Možná víc to řecký jako, babička teďka jak je sama, tak náplní jejího života je vařit. A ta vaří hlavně ty řecký, ale takový ty jednoduchý, jak to mám nazvat, prostě čočku, fazole, cizrnu a tyhlencty věci. Já taky něco umim nebo respektive já si myslim, že každéj umí vařit jako. Ale jako mě baví vařit, vařim rád, zvláš't, když vařim pro někoho jinýho, tak mu vařim tohle, protože to většinou lidi neznaj.“*

Řeckou kuchyni znají respondenti často spíše od svých prarodičů. V současné domácí stravě se potvrzuje, že informátoři konzumují česká i řecká jídla.

CH. P.: *„Mamka rozhodně nevařila žádný řecký jídla nebo možná vařila takový ty smažený papriky. Mnohem víc si pamatuju jídla vod my babičky. Když seš měsíc v Řecku, tak každéj den prostě jíš minimálně dvě tři jídla, který jsou řecký. Takže tam jsem přišel jako do bližšího kontaktu s řeckou kuchyní. A já sám sem jako hodně dobrej kuchař, no(smích). Jako vařim řecký jídla, a mám supr řeckou kuchařku v angličtině. A vařim, dost no řeckejch jídel. Ne třeba každéj měsíc, ale jo, mám moc rád řeckou kuchyni.“*

K. J.: *„Hele doma si dělám povětšinou jednoduchý jídla, dělám si i řecký jídla, protože řecká kuchyně je jednoduchá a zdravá. A moje máma dělá řecký jídla, naučila se to, dělá to docela dobře. Jako všechno chutná dobře, ale něco chutná víc řecky a něco je trochu počeštěný. Ale jako já nejsem fanoušek český kuchyně. To vůbec. Mouka, omáčky, ...“*

P. N.: „Babičky odjakživa jako co jsme byli malí, tak vařily jakoby řecký jídla, ale samozřejmě se naučily i český, takže oni uměly opravdu dobře uvařit i český jídla, takový ty klasiky, třeba uměly knedlíky. Já mám rád vobojí. Já mám rád i český jídla i řecký jídla. Já sám vařim jak řecký jídla, tak český jídla, chutná mi obojí. Používám hodně olivovýho oleje, toho není nikdy dost (smích). Mám i řecký jídla, který mi nechutnaj, mám i český jídla, který mi nechutnaj.“

Pro narátora **N. P.** je řecká kuchyně způsobem obživy, jeho rodina má v Praze řeckou restauraci, tavernu, ale i tak říká: „Já vařim všechno možný, základ je jako středomořská kuchyň, at' je to řecká nebo italská, ale prostě i českou si dám.“

Ke stravě se svým způsobem váže i společenský život, řecká komunita se schází v tavernách a jídlo nemusí být primárně důvodem sešlosti, o čemž vypovídají následující dva příspěvky.

N. P.: „Nebo pak jsou zase akce, co jsou tady, kdy se scházej tady lidi. Vždycky jednou za čas je tady akce pro ty řecký jakoby důchodci, důchodci co jsou tady, jako ty původní co tady přišli.“

P. N.: „No a shodou okolností tady byli studenti z Řecka, který chtěli založit nějakou studentskou kapelu, dokavad' tady budou, a chybělo jim buzuki právě. Takže oslovili nás, a my jsme začali hrát s nima, tenkrát se tady otevírala taverna Olympos, takže oni potřebovali, chtěli hudbu, dělaly pravidelně, třeba středa pátek večírky. Takže my jsme tam chodili hrát.“

5.11 Náboženství

Náboženství není silným atributem řecké identity. Pouze jeden respondent spontánně uvedl vztah k pravoslavné církvi. Vztah k náboženství si vypěstoval během svých návštěv v Řecku.

P. N.: „...potom jedno léto sem chodil v Řecku pomáhat do kostela, takže mě to chytlo, jako že sem se pak nechal pokřtít jako pravoslavnej křesťan tady v Praze. (...)No ten vztah k církvi je takovej, já vim, že to tady moc lidí nemá, ale je to tak, že my prostě

když sme byli v Komotini a byli dny, kdy jsme samozřejmě nejezdili k moři nebo když jsme se vrátili od moře chtěli jsme jít někam ven, tak často byla třeba někdy nuda nebo něco, tak sem navštívil kostel, viděl sem liturgii, bohoslužbu třeba večerní nebo něco takovýho a je to taková, prostě mě to nadchlo, je to něco, co tady není. Zažíval jsem tam věci, který pro mě byly fakt něco zvláštního, zajímavýho. Pak jsem začal pomáhat i těm kněžům při těch liturgiích, a chytlo mě to. Zažil jsem spoustu křtin v Řecku, spoustu svateb, moje teta, která si vzala mýho strejdu je pobožná, takže ta mě taky brala do kostela často. A pro mě to bylo něco nevšedního, líbilo se mi to, začal jsem se o to zajímat, až jsem se prostě nechal pokřtít, no, když mi asi bylo deset let tady v Praze v kostele Cyrila a Metoděje. Sám od sebe jsem chtěl, mý rodiče k tomu nemaj vztah vůbec. Protože vyrůstali tady, v době, kdy tady nebyl církev úplně propagovaná, a jejich rodiče k tomu zas až takovej vztah taky neměli, protože odcházeli za hroznejch podmínek, a přišli do země, která byla úplně jiná, tady bylo úplně jiný myšlení než v Řecku na venkově. Víceméně byli i levicově orientovaný a na církev se koukali jako na takovej přežitek nebo já nevím, jak bych to řek.“

Dále narátorka **CH. M.** zmínila, že je pokřtěná, sama sebe však za věřící nepovažuje.

CH. M.: *„Naši nejsou věřící, máma ta není ani pokřtěná, táta ten sice jo, protože jeho dědeček byl kněz, v Řecku je úplně normální bejt pokřtěnej, je naopak nenormální, když nejseš. Já sem pokřtěná, ale sem pokřtěná tady v Praze. Tady je vlastně ten pravoslavnej kostel, co je Resslovce, tak tam. Do kostela nechodim, nejsem věřící nebo nejsem věřící asi v pravym slova smyslu.“*

5.12 Politické vyznání

Politické vyznání předků mladých Řeků bylo velice důležité. Za své ideály bojovali v občanské válce, a mnoho lidí za ně položilo své životy. Antula Botu uvádí, že: 50% dotázaných bojovníků Řecké demokratické armády odpovědělo, že odešli bojovat do hor z důvodů ideologických, 45% z hospodářských, pro 5% zbylých představoval boj jediný způsob odvety za příkoří ze strany monarchistů (1982, s. 47).

Příkladem je příběh prarodičů narátora **CH. P.:**

CH. P.: „Babička s dědou to byli velký komunisti, byli i tady v nějaký tý straně komunistický, asi český, myslim, nebo Řecku, ale každopádně byli komunisti, Ale moje babička prostě, podle mě ani vůbec nevěděla nějakou tu geopolitickou situaci, v podstatě ta to nějak nebrala. Tím, že byli v tý severní části Řecku, tak jí dali pistoli a vona šla někam do hor ptostě někoho hlídat nebo vošetřovat. Tak prostě to byl nějakej její osud, ale rozhodně jako nebyla razitelkou nějaký jako komunistický idee. To děda jo.“

Pro mladé Řeky se otázka politického vyznání nezdá nijak zásadní, politika obecně pro ně není tématem, kterým by se příliš zabývali. Spontánně politiku nezmínil nikdo, po otázce autorky „*Jaké je vaše / tvé politické vyznání?*“ Zazněly následující odpovědi:

CH. M.: „Nesleduju politiku vůbec, ani v Česku ani v Řecku, nevolím ani tady ani tam.“

L. M.: „*Já: A tvoje politický názory? Tvoji prarodiče byli komunisti? Jsou, babička je úplně... Já to nemám, ale jako neodsuzuju je, chápu je. Právě, když nadávaj lidi na komunisty, tak jako je mi to i nepříjemný, i když nejsem. Ale vim, že prostě babičce a tohle to umožnilo spoustu věcí. Za prvý jí to zachránilo život ve svý podstatě nebo celý tý generaci, a za druhý by tam pásala kozy dejme tomu třeba. A tady dostala vzdělání, všechno, což ... jako chápu a nemůžu jí za to soudit a naopak je mi sympatický, i když to je třeba ta komunistická strana, která třeba věčně ... ale že ty lidi pro to žijou, že voni jdou a z tý peněženky si zaplatěj nějakej ten příspěvek straně, že jsou v tomhle svědomitý. Ale já, co se týče politiky, tak jsem v tomhle úplnej analfabet, nebaví mě, otravuje mě, obtěžuje mě, a nemám jí rád. Jako jsem spíš pravicově zaměřenej, ale nejsem nějak vyhraněnej.*“

Častější je u mladých Řeků celkově zájem o aktuální dění v Řecku, v současnosti hlavně ve spojitosti s ekonomickou a migrační krizí. Někteří mají satelitní televize s řeckými kanály, či čtou o dění v Řecku. V takovém případě se jejich zájem prolíná i se zájmem o politiku.

CH. P.: „*Na svým upcíčku žádněj řeckej kanál nemám, když sem se díval na zprávy, tak to bylo většinou v Hradci s babičkou, když ona se prostě chtěla podívat na řecký zprávy. Tak sem byl schopnej jí to najít, pustit jí online zprávy, a v tu chvíli sem se na*

to díval a zjistil sem, že mě to baví. Baví mě i u toho Nikose třeba to sledovat. Takže to samozřejmě nesleduju já sám každý den, ale přichází to ke mně tady tím způsobem. Ale nevim vlastně, proč to nesleduju, protože mě to zajímá, ale v tomhle to je možná taková ta moje lenost. Ale zas nejsem líný si vo tom třeba přečíst. To je jako nejlepší zdroj, kterej já využívám, přečíst si něco, nějaký rozhovor.“

V souvislosti s ekonomickou krizí měli téměř všichni respondenti, s výjimkou jednoho tendenci Řeky ospravedlňovat a úvádět věci na pravou míru, opravovat zkreslený obraz podávaný médií.

CH. P.: *„Hele starám se, teďka třeba jak byla ta krize, tak sem si čet články různých třeba i řeckejch, i paradoxně v řečtině, třeba ten článku mi nebyl jako úplně stoprocentně jasnej, jako v češtině samozřejmě, ale čet sem si vo tom věci z jiných zdrojů než tady na idnes a v hospodářskejch novinách, a vod nějakých ekonomů, který sou úplně mimo, a nikdo se vlastně v tý řecký krizi moc nevyzná, ale ...ale zas do takový míry, hloubky to nesleduju. Mám tendenci to obhajovat, i když to úplně asi obhájit nejde, minimálně bych byl schopnej to jako obhájit nějakým způsobem, prostě máš nějaký kamarády v Řecku, který ti říkaj zas trošku jiný věci, než tady slyšíš, jo, teďka si to dáš do tý hlavy a snažíš se to poskládat. Vždycky bych našel něco, co bych se aspoň snažil vobhajovat nebo prostě co de vobhájit, ale ...“*

P. J.: *„Politiku sleduju, určitě, ne jenom já, ale Řekové co tady žijou ta střední a vyšší generace sleduje, dneska díky médiím, internetu, a všemu, i satelitu, protože spousta Řeků má samozřejmě satelit s řeckejma kanálama, těch informací je poměrně dost, dají se jako lehce získat. Na druhou stranu se teď bohužel vo Řecku v posledních letech jak s touhleto migrační krizí, tak s tou ekonomickou krizí se psalo jako hodně. Vo tu situaci se zjímám víc, než o jiný regiony samozřejmě, ale není to, že bych každý den studoval hodinu nějaký analýzy, ale zajímá mě, co se tam děje určitě. Občas člověk jede tam, letí na volby a tak dále, nebo nějaký takovýhle, když zrovna nejsou volby třikrát do roka nebo každý dva měsíce, to by člověk samozřejmě nezvládal, tak jako jo, samozřejmě se zajímám. Ale pro někoho smožná se vo ní zajímám víc než leckterej Čech vo politiku doma, ale není to nic jako, úplně do detailů nejdu. Spíš tak chci vědět, kam se to ubírá.“*

P. J. také jako jeden z mála zmínil, že v Řecku volí, pokud mu to situace dovolí. Jeho zaměstnání v České republice je spojené s politikou, jde tedy o propojení i s profesním zájmem.

Levicovou orientaci zmínil pouze informátor **P. N.:**

„Já: A tvoje politický vyznění, seš orientovanej nějak? Já jsem určitě orientovanej levicově, a třeba v Čechách kdybych moh volit, tak určitě volim komunistickou stranu. Ne proto, aby vyhrála, ale proto, aby prostě ty ostatní strany jako z principu, aby viděly, že jako ta levice má nějaký procento hlasů, a že pokud oni chtěj uspět, tak by měli svoje volební programy trochu přizpůsobit těm lidem. A myslim si, že sem ovlivněnej těma prarodičema, protože oni nám popsali vlastně tu válku v tom Řecku takovym stylem, že ...“

V případě N. P. ovlivněno tím, že v Řecku 24 let žil.

N. P.: *„Zajímá mě, co se v Řecku děje, a jakoby když můžu, tak tam jedu volit.“*

5.13 Řecká jména

Pouze čtyři informátoři z devíti mají česká příjmení, a to v případech, že své řecké kořeny zdědily z matčiny strany. V jednom případě jde o jméno řecké, ale počeštěné. K tomu docházelo často při příchodu řeckých dětí, jejich jména byla nečitelná, atd., byla tím pádem pozměňována (často nevědomky) nebo počešťována. To později výrazně komplikovalo situaci při slučování rodin. V takových případech mají i česká křestní jména. Nopak potomci otce Řeka, případně obou Řeků, mají příjmení řecká, doplněná řeckými křestními jmény. Ti, co mají řecká jména, to všichni vnímají jako pozitivum, je to jakási veřejná proklamace jejich identity. Kdykoli se představí, každý ví, že jde o cizí jméno, mnozí poznají, že je řecké.

P. I.: „Já třeba dneska to vidim při jednáních. Přijdeš, představíš se tím řeckým jménem, a najednou cítíš, že se něco změilo. Najednou oni řeknou, Ty jsi Řek, to je super, já jsem v Řecku byl, Řecko je krásný, a otevírá ti to ty dveře svým způsobem.“

Tazatel: „Jsi rád, že je tvé příjmní české, nebo bys preferoval řecké?“

CH. P.: „Byl bys radši, kdyby tvoje příjmení bylo řecký a každej by hned věděl, že seš Řek? Jo, chtěl bych. Chtěl bych to. Určitě bych byl jako, i když jde jenom vo to jméno, tak jako určitě by to pro mě něco znamenalo. Asi bych to chtěl, ale nevdí, že to nemám. Ale, možná se přejmenuju, tyjo. (smích) Určitě by to bylo dobrý z toho důvodu, že by nějaký takovýhle řecký jméno jako existovalo dál, to by bylo supr. Ale nestalo se tak, no.“

6 VÝSLEDKY VÝZKUMU

Spíše než tendence „zapadnout“, do české společnosti se u řetí generace řecké komunity žijící v České republice projevuje cílená snaha o odlišení. Třetí generace si uchovává pocit etnické jinakosti, ačkoli její integrace do české společnosti značně pokročila. Integrační proces je ovlivněn faktory vycházejícími z prostředí rodiny a vnějším vlivem společnosti. Většina příslušníků třetí generace pochází ze smíšených rodin, v nichž jsou přenášeny atributy jak řecké, tak české identity. Příbuzenství jako prvek stvrzující řeckou identitu pozbývá na síle platnosti. Potřeba sebeidentifikace, určení toho „*kdo jsem a kam patřím*“ zůstává. Identifikace sebe sama jako Řeka spíše vyvěrá z atributů založených na charakterových vlastnostech, životním stylu, a s ním spojeným zájmem o folklor, řeckou kulturu a jazyk.

Řecký jazyk a kultura jsou dvěma hlavními prvky vymezení se vůči většinové společnosti. Transmise atributů řecké identity je zajištěna procesem mezigeneračního předávání v rodinách. Takový způsob přenosu se uplatňuje v jazykové oblasti. V homogenních rodinnách, kde oba rodiče jsou Řekové, je znalost řečtiny samozřejmostí, rodiny jsou bilingvní. Ve smíšených rodinách je vliv rodičů na znalost jazyka oslaben jejich vlastní nedostatečnou znalostí řečtiny, posílen je naopak vliv prarodičů a letní pobyty v Řecku, které se týkaly všech dotazovaných respondentů.

Změna historicko-politického kontextu doby umožnila třetí generaci Řeků navštěvovat Řecko pravidelně, a to především v mládí, při návštěvách byla formována jejich řecká identita. Druhá generace, ačkoli z hlediska generační posloupnosti a „pokrevnosti“ řeckým kořenům bližší, tuto možnost dlouho neměla, byla ochuzena o reálný styk s řeckým prostředím. Vztah k Řecku, který je atributem identity, je u třetí generace nově budován na základě vlastní zkušenosti, spíše než přenosem z předchozích generací.

Řecká komunita v České republice je aktivní v organizaci spolkového života, čímž buduje a udržuje etnické vědomí řeckého kolektivu. Kolektivní identita Řeků je formována sociálními vztahy, je zakořeněna ve vědomí členů řecké skupiny. Řecké organizace zajišťují přenos atributů řecké identity tam, kde role rodiny není dostačující, příkladem je organizace kurzů řečtiny či folklorních a hudebních souborů, zábav a oslav.

U třetí generace Řeků lze pozorovat dvě tendence v způsobu sebeidentifikace s „řectvím“. Potřebu deklarace řecké identity navenek, a s ní související potřebu odlišit se, a v druhé rovině její vnitřní prožívání. Veřejným projevem řecké identity jsou atributy jako vzhled, řecké jméno, angažovanost v spolkovém životě řeckých obcí, činnost ve folklorních souborech a hudebních kapelách. Veřejně deklarovaný pozitivní postoj k Řecku, chválení Řecka, potřeba ho veřejně bránit se střetává s vnitřním světem, kde je možné připustit i kritiku. Třetí generace Řeků je ochotná připustit i jistá existující negativa na řecké straně a pozitiva na české straně. Vesměs však je charakterizuje hrdost na řecký původ, řecké vlastnosti vnímají jako pozitivní, a často je používají jako polarizující prvky k negativním vlastnostem českým. Ve svém pohledu na Čechy často přecházejí až v stereotypizaci.

Mladí Řekové jsou výrazně ovlivněni procesy celosvětové integrace a globalizace. Do Řecka mohou cestovat, dostupné technologie zprostředkují kontakt s příbuznými v Řecku. Mohou sledovat aktuální dění v zemi, dostupná je řecká hudba, filmy, český trh nabízí řecké suroviny. V důsledku toho mohou částečně „žít řecký život“ v České republice. Oproti předešlým generacím, které žily v izolaci v českém prostředí, není tak markantní touha či potřeba odejít do Řecka. V České republice mají své zázemí, české rodiny, přátele, zaměstnání, ve většině případů považují Českou republiku za svůj domov. Nadále pro ně však zůstává vlastní i Řecko.

7 ZÁVĚR

Cílem předkládané diplomové práce bylo zachytit mezigenerační proces konstrukce a transmise atributů identity v řecké komunitě žijící v České republice. Empirické šetření bylo zaměřeno na vybranou skupinu narátorů, kteří náležejí k třetí generaci Řeků. Výběr cílové skupiny byl podmíněn pouze kritériem příslušnosti k výše zmíněné generaci, užší zaměření by mohlo mít vliv na obecnou platnost výsledků.

Pro správné uchopení praktické části práce bylo nejprve nutné nastudovat zásady provádění biografického výzkumu, které byly důsledně dodržovány při provádění terénního výzkumu. Hlavní metodou získávání dat bylo narativní interview. V úvodu práce byly vysvětleny teoretické pojmy a koncepty, z nichž práce vycházela v praktické rovině. Vývoj řecké komunity v České republice byl ovlivněn historickým a politickým kontextem, proto byl do předkládané práce zařazen historický exkurz.

První generace řecké komunity přišla do Československa z Řecka, které bylo jejich domovem, jejich vlastní řečtina byla jejich mateřským jazykem. Po svém příchodu vyrůstali v silně helenocentrickém klimatu. Nebylo tedy pochyb o tom, zda se cítí být Řeky či Čechy. V dalších generacích integrační proces postupoval, vznikala smíšená manželství, v nichž se rodili česko-řečtí potomci. Prostředí, v němž se příslušníci třetí generace pohybují (práce, škola, atp.) je převážně české. Argumenty uváděné respondenty v narativních rozhovorech byly interpretovány v analytické části práce, a shrnuty v kapitole *Výsledky výzkumu*. Z provedeného bádání vyplynulo, že identita třetí generace Řeků žijících v České republice je dvojitá, v emoční rovině inklinují k Řecku a řecké kultuře, sounáležitost však cítí i s českým prostředím, které je vnímáno jako domácí.

8 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť: Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. 1. vydání. Praha: Prostor, 2001. 317 s. ISBN 80-7260-051-6.

BERGER, Peter; LUCKMANN, Thomas. *Sociální konstrukce reality: Pojednání o sociologii vědění*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. 214 s. ISBN 80-85959-46-1.

BOTU, Antula; KONEČNÝ Milan. Domovy řeckých dětí v Československu. In *Acta Universitatis Carolinae, Studia Territorialia, Supplementum 1*. Praha. 2010. s. 185 – 198.

BOTU, Antula a Milan KONEČNÝ. *Řečtí uprchlíci: kronika řeckého lidu v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 1948-1989*. 1. vydání. Praha: Řecká obec, 2005. 523 s. ISBN 80-239-5462-8.

BOTU, Antula. Řecká skupina v Československu. In *Český lid*. Praha. 1982. r. 69, č. 1. s. 47 – 49.

CIRONIS, Petros. *Akce "Řecké děti 1948": O fakelos "ta ellénopaida 1948" : dokumenty, vzpomínky a komentáře na emigraci helénských dětí v roce 1948 do Československa*. Rokycany: Státní okresní archiv, 2001. 265 s.

CIRONIS, Petros. *Děti Helady*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1976. 165 s.

DOROVSKÝ, Ivan. Šedesát let od příchodu dětí z Řecka do Československa. In *Slovanský jih*. Brno: Společnost přátel jižních Slovanů v České republice. 2008, s. 1 – 28.

DRBOHLAV, Dušan. Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). In ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšíny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti 21. století*. Praha: Portál, 2001, s. 17–30. ISBN 80-7178-648-9.

EISENSTADT, Noah Samuel; BERNHARD, Giesen. Konstrukce kolektivní identity. In HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus: Čítanka textů*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. s. 361 – 374. ISBN 80-86429-20-2.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. 352 s. ISBN 978-80-7419-053-7.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie: příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. 407 s. ISBN 978-80-7367-465-6.

JOANIDIS, Sotiris. *Řekové v Česku*. 1. vydání. Zlaté Hory: Nakladatelství Rula, 2013. s. 171. ISBN 978-80-904122-8-6.

KRÁLOVÁ, Kateřina; TSIVOS, Konstantinos. *Vyschly nám slzy: Řečtíuprchlíci v Československu*. 1. vydání. Praha: Dokořán. 2012. s. 335. ISBN 978-80-7363-416-2.

MEČIAR, Marcel. Sociální identity autochtonních obyvatel Hlučínska: Mezigenerační proměny. Brno: Masarykova univerzita, 2007. (Dizertační práce)

NĚMCOVÁ, Lenka. Identita třetí generace Řeků žijících v České republice. In BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ. *Kdo jsem a kam patřím?: identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. 1. vydání. Praha: SOFIS, 2005. s. 335 – 346. ISBN 80-902785-8-2.

SLOBODA, Marián. „Až bude v Řecku mír, vrátíme se domů“: O vzniku a vývoji řecké menšiny u nás – lingvistické i nelingvistické aspekty (1. část). In: *Češtinář*. Hradec Králové: Ústav českého jazyka a literatury Univerzity Hradec Králové. 2000/2001, r. 11, č. 4. ISSN 1211-6874.

SLOBODA, Marián. „Až bude v Řecku mír, vrátíme se domů“: O vzniku a vývoji řecké menšiny u nás – lingvistické i nelingvistické aspekty (2. část). In: *Češtinář*. Hradec Králové: Ústav českého jazyka a literatury Univerzity Hradec Králové. 2000/2001, r. 11, č. 5. ISSN 1211-6874.

SMITH, Anthoy D. Etnický základ národní identity. In HROCH, Miroslav. *Pohledy na národ a nacionalismus: Čítanka textů*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. s. 270 – 296. ISBN 80-86429-20-2.

SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2007. 175 s. ISBN 978-80-7325-136-9.

HALBWACHS, Maurice. *Kolektivní paměť*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009. 289 s. ISBN 978-80-7419-016-2.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd.. Praha: Portál, 2008. 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

HRADEČNÝ, Pavel. *Dějiny Řecka*. Praha: NLN, 1998. 765 s. ISBN 80-7106-192-1.

PAPADOPULOS, Lysimachos Ch. „Děti bouře“: *Vzpomínky a výpovědi o dětských emigrantech z roku 1948 po padesáti letech*. Praha. 1998. 116 s.

VOLBRACHTOVÁ, Libuše. Kulturní paměť, historické vědomí a kolektivní paměť v procesu interpretace vzpomínek. In *Český lid*. 1994: 81. s. 285 – 293.

ŠATAVA, Leoš. *Jazyk a identita etnických menšin: možnosti zachování a revitalizace*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. 215 s. ISBN 978-80-86429-83-0.

ZISSAKI-HEALEY, Tassula. *Řecký politický exil a národnostní menšina v českých zemích*. 1. vydání. Praha: Řecká obec Praha, 2013. 204 s.

Elektronické zdroje:

Asociace řeckých obcí v ČR. *O nás*. [online] [cit. 2016-1-20]. Dostupné na <<http://www.arovcr.cz/index.htm>>

GIESEN, Bernhard. V různém čase, v různém rytmu a s rozdílnou pamětí. *Sociální studia* [online]. 2007. č. 1-2. [cit. 2015-12-10]. Dostupné na: <<http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/080305113057.pdf>>. ISSN 1214-813X.

MANNHEIM, Karl. Problém generací. *Sociální studia* [online]. 2007, č. 1-2. [cit. 2015-12-10]. Dostupné na: <<http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/080305112646.pdf>>. ISSN 1214-813X.

MARADA, Radim. Paměť, trauma, generace. *Sociální studia* [online]. 2007, č. 1-2. [cit. 2015-12-10]. Dostupné na: <<http://socstudia.fss.muni.cz/dokumenty/080305112839.pdf>>. ISSN 1214-813X.

NOSKOVÁ, Jana. Tazatel, dotazovaný – dočasní "přátelé"? *Biograf* (35) [online]. 15 odst. 2004. [cit. 2015-11-15]. Dostupné na: <<http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=3511>>.

NORA, Pierre. Mezi pamětí a historií: problematika míst. *Cahiers du CEFRES* [online]. 2010, č. 10. [cit. 2015-12-05]. Dostupné na: <http://www.cefres.cz/IMG/pdf/nora_1996_mezi_pameti_historii.pdf>.

SCHÜTZE, Fritz. Narativní interview ve studiích interakčního pole. *Biograf* (20) [online]. 36 odst. 1999. [cit. 2015-10-12]. Dostupné na: <<http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=2003>>.

SVOBODA, Michal. Biografická metoda v antropologii. *AntropoWEBZIN* [online]. 2007, č. 2-3. [cit. 2015-11-16]. Dostupné na: <<http://www.antropoweb.cz/cs/biograficka-metoda-v-antropologii>>. ISSN 1801-8807.

9 PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Mapa Řecka

Zdroj: <http://vlasta.org/obrazky/maps/gr.jpg>

Příloha č. 2: Seznam doplňujících otázek k narativnímu interview

- 1) Odkud pochází vaši / tvoji rodiče?
- 2) Odkud pochází vaši / tvoji prarodiče?
- 3) Kde se narodili vaši / tvoji rodiče?
- 4) Kde se narodili vaši / tvoji prarodiče?
- 5) Vrátil se někdo z vašich / tvých příbuzných do Řecka?
- 6) Měli v Řecku nějaké problémy? Pokud ano, jaké?
- 7) Vrátil se někdo z vašich / tvých příbuzných po odchodu do Řecka zpět do České republiky?
- 8) Jakými jazyky hovoříte / hovoříš?
- 9) Jakým jazyk používáte / používáš v komunikaci s rodinou?
- 10) Jak často hovoříte / hovoříš jazykem, který používáte doma, i mimo domov?
- 11) Navštěvoval / a jste / jsi hodiny řečtiny?
- 12) Jaké jíte / jíš jídlo?
- 13) Jakou posloucháte / posloucháš hudbu?
- 14) Jste / jsi napojený / napojená na řeckou komunitu v ČR?
- 15) Účastníte / účastníš se řeckých zábav?
- 16) Jezdíte / jezdíš do Řecka? Jak často?
- 17) Kdy jste / jsi byl / a poprvé v Řecku?
- 18) Jaký máte / máš pocit, když jedete / jedeš do Řecka?
- 19) Proč navštěvujete / navštěvuješ Řecko?
- 20) Cítíte / cítíš se být Řekem nebo Čechem?
- 21) Je pro vás / tebe důležité, zda je partner Řek nebo Čech?
- 22) Je pro vás / tebe důležité, zda jsou přátelé Řeci nebo Češi?
- 23) Jaké je vaše / tvoje občanství?
- 24) Jaké jsou vaše / tvé politické názory?
- 25) Budete / budeš vést k „řectví“ i své děti?
- 26) Jste / jsi hrdý / hrdá na to, že jsi Řek / Řekyně?